

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΕΤΡΙΤΣΙ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

Η ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Τὸ Ν. Πετριτσί εὐρίσκεται εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ Μπέλλες καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Σιρυνμόνος, καθὼς αὐτὸς ἐξέρχεται τῆς στενωποῦ Ροῦπελ πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρών. Ἔχει ὑψόμετρον 60—80 μ. καὶ ἀπέχει τῆς ἐπὶ τοῦ Σιρυνμόνος σιδηροδρομικῆς γεφύρας περὶ τὰ 2 χιλιόμετρα.

Πρὸ τοῦ 1924 ἔφερε τὸ ὄνομα Βέτρινα, πιθανῶς ἐκ τῆς σλαυικῆς λέξεως βέτερ (ἄνεμος). Πραγματικὰ τὸ χωρίον μαστίζεται καθ' ὄλον τὸ ἔτος ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου προερχομένου ἀπὸ τὸ μπογάζι τοῦ Ροῦπελ. Μετωνομάσθη δὲ εἰς Νέον Πετριτσί, διότι πολλοὶ τῶν κατοίκων του ἦλθον μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1913 ἀπὸ τὸ Πετριτσί (1) τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πίσω ἀπὸ τὸ Μπέλλες καὶ τὴν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν πλευρὰν αὐτοῦ.

Εἶναι ἔδρα τῆς Κοινότητος Νέου Πετριτσίου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ Ἀγριολεύκης (Οὐμπαγιᾶς) παρὰ τὸν Σιρυνμόνα καὶ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος σήμερον Ἀετοβουνίου (Κεσιολίκ) δυτικῶς αὐτοῦ εἰς τὰς προσβάσεις τοῦ Μπέλλες. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἀνῆρχοντο κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εἰς 2611, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1950 εἰς 3480, εἶναι δὲ οἱ κάτοικοι γηγενεῖς, πρόσφυγες ἐκ Βουλγαρίας καὶ δὴ ἀπὸ τὰ χωριά Πετριτσί καὶ Σιάρτσιοβον, πρόσφυγες ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Πόντου καὶ βλαχόφωνοι ἀπὸ τὰ χωριά Ράμνα καὶ Ἡράκλειαν. Εἰς τούτους προσετέθησαν τελευταίως καὶ περὶ τοὺς 150 καὶ πλέον κάτοικοι τοῦ ἐγκαταλειφθέντος μετὰ τὸν πόλεμον χωρίου Μεσαίας (Μαχαλάδες) εὐρισκομένου παρὰ τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν μεθόριον.

Ἔχει δύο Δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐνα 6)ξιον καὶ ἓνα 5)ξιον, ὡς καὶ μονοτάξιον Νηπιαγωγεῖον. Ἔχει ἐπίσης Ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον, ὡς καὶ Σιαθμὸν Χωροφυλακῆς. Ὡσαύτως δύο γεωργικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς, «τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος» καὶ τῆς «Δήμητρος», καὶ ἓνα Δασικὸν Συνεταιρισμὸν. Ἐπίσης Μουσικογυμναστικὸν Σύλλογον τὴν «Ἀναγέννησιν» μὲ ἀορίαν ποδοσφαιρικὴν δμάδα, Σύστημα Προσκόπων, Τμῆμα Ἑλληνίδων Ὀδηγῶν καὶ Ἀγροτολέσχην ἰδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.

Πολλὰ παντοπωλεῖα, καταστήματα ψιλικῶν, ξενοδοχεῖον ὕπνου, δύο ἐστιατόρια, δύο φοῖτροι, ὠραῖα καφενεῖα καὶ πολλὰ ἐξοχικά, ὡς ἐπίσης καὶ

(1) Ἀρχαία Πέτρα ἢ Σιντικὴ.

τὸ δροσερὸ νερὸ ποὺ τρέχει ἄφθονο καὶ διαρκῶς ἀπὸ τὶς βρύσες κάνουν εὐχάριστη τὴν διαμονὴν εἰς αὐτό. Ἡ καλὴ καὶ τακτικὴ συγκοινωνία, ἔξ ἄλλου, δι' αὐτοκινήτου καὶ σιδηροδρόμου διευκολύνουν πολὺ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ ἄστικὰ κέντρα καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης — Ἀλεξανδρουπόλεως διέρχεται 600 μόλις μέτρα νοτίως τοῦ χωρίου. Ἐνας δὲ ὠραῖος πλατὺς δρόμος μὲ δενδροστοιχίαν ὀδηγεῖ εἰς τὴν Στάσιν, ὅπου σταματοῦν ὅλοι οἱ διερχόμενοι ἐπιβατικοὶ σιδηροδρομικοὶ συρμοί, πρὸς Σέρρας καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην.

Ἄνωθεν τοῦ χωρίου, εἰς τὴν κορυφογραμμὴν τοῦ Μπέλλες, διέρχεται ἡ ὄροθετικὴ γραμμὴ τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων, ὡς αὕτη καθωρίσθη κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου μετὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1913, εἰς ἀπόστασιν 3 περίπου ὠρῶν ἀπ' αὐτοῦ. Ἐδῶ εὐρίσκονται τὰ ἔνδοξα ὄχυρά τῆς ἄλλοτε ἰσχυρᾶς ὄχυρᾶς γραμμῆς Μεταξᾶ Ἰστίμπεη - Βάσανο - Κελκαγιά κλπ. Εἰς δὲ τὴν βορειοανατολικὴν παρυφὴν τοῦ χωρίου ἀνατολικῶς τοῦ ρεύματος, τὸ ὁποῖον διασχίζει τὸ χωρίον, εἶναι αἱ ἐγκαταστάσεις τῆς διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶν τμημάτων.

Εἰς τὴν δυτικὴν συνοικίαν εὐρίσκεται ὁ ἑνοριακὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὠραῖος καὶ πολὺ εὐπρεπισμένος, δυτικώτερον δὲ αὐτοῦ, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου, τὸ στρατιωτικὸν νεκροταφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχουν ταφῆ ἄξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ποὺ ἔχουν φονευθῆ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους. Ἐκεῖ εἰς στηθὲν κενοτάφιον γίνεται ἡ κατάθεσις στεφάνων κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἑορτάς. Πέραν τοῦ ρεύματος εἰς τὴν ἀνατολικὴν συνοικίαν εὐρίσκονται τρία παρεκκλήσια τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἁγίου Νικολάου.

Εἰς τὸ κέντρον εὐρίσκεται ἡ ἀγορά. Δι' αὐτῆς διέρχεται ὁ δημόσιος ἀμαξιτὸς δρόμος Σιδηροκάστρου—Ροδοπόλεως, διαχωρίζων τὸ χωρίον ἀπὸ τὸ μέσον. Ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἕνας, κάθετος πρὸς τὸν δημόσιον, δρόμος ὀδηγεῖ πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν Στάσιν. Εἰς τὴν ἀγορὰν ὀρθώνεται ἕνα μεγάλο διώροφον κτίριον τὸ «Μπέλλες», μὲ ὠραίαν πλατεῖαν πρὸ αὐτοῦ. Τὸ ἰσόγειόν του εἶναι καφενεῖον καὶ ἄλλοτε ἐστιατόριον, εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον εἶναι ἐγκατεστημένα τὰ γραφεῖα τῆς Κοινότητος καὶ τὸ Ταχυδρομεῖον. Ἀπέναντι αὐτοῦ δεσπόζει ὁ περικαλλὴς ὄγκος τοῦ νεοδημητρίου καφενεῖου «Ἰστίμπεη» τῶν ἀδελφῶν Οὐσίδη, ἀληθινὸν κόσμημα τοῦ χωρίου. Πέριξ αὐτῶν εἶναι τὰ διάφορα καταστήματα, καφενεῖα, κρεοπωλεῖα, παντοπωλεῖα κλπ. Ἐδῶ ἄλλοτε ἐγένετο καὶ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ καθ' ἑκάστην Κυριακὴν, ἡ ὁποία ὁμως κατηργήθη.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

Τὸ σημερινὸν Νέον Πετρίτσι φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ χώρου, ὅπου καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε πόλισμα. Ἴχνη ἀρχαίου τείχους, ὡς καὶ τάφοι ἐξ ὀπτοπλίνθων, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις ἐπιζώντων, δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ αὐτοῦ. Ὁ ἔτι καὶ σήμερον ζῶν ἱερεὺς Παπαηλίας διηγεῖται ὅτι ὁ ἴδιος κατὰ τὸ ἔτος 1912 ἀνεῦρεν ἐντὸς τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, τοῦ διασχίζοντος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τὴν πολίχνην, ἀρχαῖα νομίσματα καὶ πῆλινον ἀγαλμάτιον παριστῶν προτομὴν νεαρᾶς κόρης, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς κατεστράφησαν.

Ὡς ἀναφέρουν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Στράβων καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἡ περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τὸ χωρίον ἐκαλεῖτο Σιντική καὶ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν οἱ Σίντιοι, ἑλληνικὸν φύλον, συγγενὲς πρὸς τοὺς Σιντίους τῆς Σαμοθράκης. Ἡ Σιντικὴ περιλάμβανε τὴν περιοχὴν ἀπὸ τῆς Πρασιάδος λίμνης, ἀπὸ τῶν ὄριων τῆς Βισαλτίας μέχρι τῶν στενῶν τῆς Κρέσνας καὶ μέχρι Στρωμνίτης. Τὰ νότια ὄρια αὐτῆς δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένα, διότι δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ ροὴ τοῦ Στρωμόνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οὔτε ἡ θέσις τῆς Πρασιάδος λίμνης. Αὐτὴ κατ' ἄλλους μὲν ταυτίζεται μὲ τὴν λίμνην τοῦ Ἀχينوῦ, κατ' ἄλλους δὲ μὲ τὴν λίμνην τῆς Δοϊράνης. Κατὰ τὴν γνώμην μας, μᾶλλον εἶναι ἡ λίμνη τῆς Κερκίνης (Μπουτκόβου, ἐπεκτεινομένη πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ χωρίου Γονίμου καὶ πέραν τούτου, διότι, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, εἰς αὐτὴν ὑπῆρχον λιμναῖι κατοικίαι κατεσκευασμένα ἀπὸ ξύλα τοῦ ὄρους Ὀρβήλου, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπέχει πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν λίμνην Δοϊράνην. Μία πληροφορία μας κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὰ χωρία Θρακικὸ καὶ Μανδράκι εὐρέθησαν χαλκάδες προσδέσεως ἀρχαίων πλοίων ἐνισχύει τὴν γνώμην αὐτήν. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν λιμναίων τούτων κατοικιῶν ἐπεκοινωνοῦν μὲ τὴν ξηρὰν διὰ γεφυρῶν κινητῶν, δηλοῖ δὲ τοῦτο ὅτι καὶ τὸ βάθος τῆς λίμνης δὲν θὰ ἦτο μεγάλο. Προσθέτει μάλιστα ὁ Ἡρόδοτος καὶ τὰ ἑξῆς: «τὰ δὲ νήπια παιδία δέουσι τοῦ ποδὸς σπάρτω, μὴ κατακυλισθῆ δειμαίνοντες, τοῖσι δὲ ἵπποισι καὶ τοῖσι ὑποζυγίοισι παρέχουσι χόρτον ἰχθύς, τῶν δὲ πλῆθος ἐστὶ τοσοῦτον, ὥστε, ὅταν τὴν θύρην τὴν καταπακτὴν ἀνακλίνῃ, κατῖει σχοινίω σπυρίδα κεινὴν ἐς τὴν λίμνην καὶ οὐ πολλόν τινα χρόνον ἐπισχῶν ἀνασπᾶ πληρέα ἰχθύων, τῶν δὲ ἰχθύων ἐστὶ γένεα δύο τοὺς καλέουσι πάπρακας τε καὶ τίλωνας . . .» (1).

Νοτιοανατολικά τῆς Σιντικῆς κατοικοῦν οἱ Σιριοπαῖονες, τοὺς ὁποίους ὁ Μεγάβαζος, στρατηγὸς τοῦ Δαρείου, μετέφερεν εἰς τὰς Σάρδεϊς τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐδῶ καὶ ὁ Ξέρξης, μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας, ἐγκατέλειπε τοὺς τραυματίας τοῦ στρατεύματός του. Τοὺς Σιριοπαῖονας ἐχώριζεν

(1) Ἡροδότου ν. 16, 4.

ἀπὸ τοὺς Σιντίους ὁ Στρυμὼν καὶ τὰ διάφορα ἔλη, ποὺ δημιουργεῖ εἰς πεδιάδα.

Ἀχαλίνωτος καὶ ἀνεμπόδιτος ὁ Στρυμὼν συχνὰ ἐπλημμύριζε καὶ συχνὰ ἤλλασσε κοίτην. Οἱ κάτοικοι τῆς Σιντικῆς, οἱ Σίντιοι ἔζων ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι μέχρι τῶν χρόνων Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα καὶ τοῦ υἱοῦ του Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ ὅποιοι τοὺς ὑπέταξαν καὶ προσήρτησαν τὴν περιοχὴν τῶν εἰς τὸ Μακεδονικὸν Κράτος.

Τότε φαίνεται ὅτι ἐδημιουργήθη καὶ ὁ πρῶτος οἰκισμὸς εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται σήμερον τὸ χωρίον ἢ ἔδῳ που πλησίον, διότι μνημονεύεται ὅτι πράγματι ἔδῳ ὑπῆρχον μεταλλεῖα τῶν Μακεδόνων καὶ μάλιστα ἀργυρορυχεῖα. Σκωρίαὶ καὶ ἴχνη ἀρχαίων μεταλλείων σώζονται πλησίον τῶν στρατώνων. Ὑπάρχει ἐκεῖ μετάλλευμα σιδηροπυρίτου καὶ σήμερον, ἔχει δὲ κατατεθῆ ἀρμοδίως καὶ δήλωσις πρὸς ἐκμετάλλευσίν του.

Ὑπὸ τοὺς Μακεδόνας ἔμειναν οἱ Σίντιοι μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Τόσον δὲ ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτῶν ὁ ἐκπολιτιστικὸς παράγων τῶν Μακεδόνων, ὥστε συνεδέθησαν εἰς ἓνα ἔθνος καὶ πάντοτε ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρόν των, εἰς δὲ τὴν μάχην τῆς Πύδνας μεταξὺ Ρωμαίων καὶ τοῦ Περσέως, τελευταίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας, οἱ Σίντιοι ἀπέστειλαν παρὰ τὸ πλευρόν των Μακεδόνων 3000 ἄνδρας. Ἔνεκα τούτου οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὴν νίκην των, κατακτήσαντες τὴν χώραν, ἐλεηλάτησαν αὐτὴν ἀγρίως.

Πόλεις τῆς Σιντικῆς ἀναφέρονται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ Τρίστολος, ἢ Παρθικόπολις, ἢ Σκοτοῦσα καὶ ἐπισημότεραι αἱ Ἡράκλεια καὶ Πέτρα ἢτοι τὸ παλαιὸν Πετρίτσι.

Ἐπὶ Ρωμαίων ἡ περιοχὴ ἀπετέλεσε μετὰ τῶν περίξ μίαν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ὀδομαντική.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου ἡ περιοχὴ ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐβδόμης βυζαντινῆς ἐπαρχίας. Τότε ὁ παλαιὸς οἰκισμὸς ἔλαβε μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν. Δὲν γνωρίζομεν τὴν ἐπωνυμίαν του καὶ ἄλλα στοιχεῖα περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑποθέτομεν τοῦτο, διότι σώζεται παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τμῆμα βυζαντινῶν λουτρῶν, ὑπῆρχον δὲ εἰς τὴν ἀνατολικὴν συνοικίαν τοῦ χωρίου δύο ἢ τρεῖς ἐκκλησῖαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῶν ὁποίων οἱ γέροντες ἐνθυμοῦνται μόνον τὰ ἐρεῖπια. Εἰς μίαν οἰκίαν σώζεται τεμάχιον μαρμαρίνου κίονος, τὸ ὁποῖον λέγουν ὅτι προέρχεται ἀπὸ παλαιὸν χριστιανικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ περιοχὴ αὕτη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους συχνὰ ὑπῆρξε θέατρον συγκρούσεων μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ διαφόρων βαρβάρων ἐπιδρομέων, κυρίως δὲ Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ κάτοικοι ὠμίλουν τὴν μιξόγλωσσον σλανομακεδονικὴν ἐνῶ κατὰ συνείδησιν ἦσαν Ἕλληνες, εἰς τὰ σχολεῖα ἐμάν-

θανον ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν ἀνατολικά τοῦ χωρίου καὶ τὰ ὁποῖα ἔφερον τότε τὸ ὄνομα Κίμβα Λόγγου, ὡς ἀναφέρει ὁ Κεδρηνός, (Kimbalung κατὰ τὸν Schlumberger) ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτυχε λαμπρὰν νικην κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν βουλγάρων Σαμουήλ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ 40 ἔτη ἐρήμωνε τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ 1005 ὁ αὐτοκράτωρ εἰσέβαλλε κατ' ἔτος διὰ τῶν στενῶν τοῦ Ροῦπελ (Κίμβα Λόγγου) ὀρμώμενος ἐκ Σερρῶν καὶ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Σαμουήλ, προξενῶν μεγάλας φθορὰς εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1014 ὁ Σαμουήλ ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ τὸν δρόμον αὐτὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Παρὰ τὴν θέσιν Κλειδί τῶν στενῶν τοῦ Κίμβα Λόγγου ὕψωσε τεῖχος λίθινον καὶ ξύλινον καὶ τὸ ὠχύρωσε μὲ τέχνην καὶ δύναμιν, ὥστε ὅταν ἔφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἀνοιξιν, παρὰ τὰς ἐντόνους προσπαθείας του, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ νικηφόρον ἀποτέλεσμα καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀποχωρήσῃ. Τότε παρουσιάσθη εἰς αὐτὸν ὁ στρατηγός του Νικηφόρος Ξιφίας, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ κυλώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Πράγματι μὲ ἐκλεκτὸν τμήμα στρατοῦ καὶ ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐνήργει σφοδρὰν ἐπίθεσιν πρὸς ἑξαπάτησιν τοῦ ἐχθροῦ, αὐτὸς κρυφὰ δι' ἀγνώστων δρόμων τοῦ πυκνοφύτου τότε ὄρους Μπέλλες (ἐκαλεῖτο τότε τὸ ὄρος Βαλαθίστα κατὰ τὸν Κεδρηνὸν ἢ Μπιελαζίτσα Bielasitzi—ἔξ οὗ πιθανῶς καὶ Μπέλλες—κατὰ τὸν Schlumberger) κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ τῆς χαράδρας, ἣ ὁποία ὀδηγεῖ καὶ σήμερον εἰς τὸ ὄχυρον Βάσανο, ἔφθασεν εἰς τὰ νῶτα τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους καὶ περιεκύκλωσεν. Ἐντρομοὶ τότε οἱ Βούλγαροι ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των καὶ προσεπάθησαν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς φυγῆς. Αὐτὸς ὁ βοσιλεύς των Σαμουήλ μόλις διεσώθη. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, ἐπέβη ἵππου καὶ διὰ τινος ἀτραποῦ διέφυγεν εἰς Στρῶμνιταν.

Ὁ Schlumberger εἰς τὴν «Ἐποποιίαν τοῦ Βυζαντίου», ἑξιστορῶν τὰ ἀνωτέρω, ἀναγράφει εἰς τινὰ ὑποσημείωσιν, ὅτι ἀνευρίσκετο πλαγίως τῆς εἰσόδου τῶν στενῶν τοῦ Kimbalung τὸ χωρίον Bielanoda. Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου τούτου σημαίνει Λευκὸ νερό, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ θολὰ νερὰ τοῦ Στρυμόνος. Ἴσως τοῦτο νὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν ὅπου τὸ σημερινὸν Ν. Πετρίτσι, τὸ ὁποῖον, πράγματι, ἔχει ἄφθονα καθαρὰ τρεχούμενα νερά.

Ἀργότερον τὸ χωρίον μετωνομάσθη εἰς Βέτρινα ἢ Βέτερνα (Ἄεροχώρι). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερε τὸ χωρίον κατὰ τὸ ἔτος 1530. Τοῦτο ἀναγράφει ὁ Τσέχος ἱστορικός Jirecek εἰς τὸ βιβλίον του «Das Furstentum Bulgarien», Wien 1891, σελ. 195, ἀναφερόμενος εἰς παρατηρήσεις καὶ σημειώσεις ταξιδιώτου τοῦ ἔτους 1530 ὀνόματι Kurepesic, κατὰ τὰς ὁποίας «...ἀπὸ τὸ χωρίον Vetren ἕως Μουσταφᾶ Πασᾶ, Παλάνκα ἢ πλειονοψηφία τῶν

κατοίκων ἦτο ἑλληνική...», Φαίνεται ὅτι τὸ χωρίον μετωνομάσθη εἰς Βέτερνα ἢ Βέτρινα κατὰ τὸ 1200.

Τότε τὸ 1204 ἡ περιοχή κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων σταυροφόρων, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη, τὸ 1206, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἐδῶ μέχρι τὸ 1245, ἦτοι ἐπὶ 39 ἔτη, ὅτε τοὺς ἐξεδίωξεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Ἰωάννης Δούκας Βιτάτσης. Τὸ 1345 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σέρβων, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Στέφανος Δουσάν ἐστέφθη βασιλεὺς εἰς Σέρρας ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τῶν Σερρῶν. Τέλος τὸ 1383 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μεθ' ὀλοκλήρου τῆς Σερραϊκῆς υπαίθρου ἐπὶ Μουράτ τοῦ Α' καὶ μάλιστα ὑπὸ τινος στρατηγοῦ Ἑλληνοσ τὴν καταγωγὴν ἀλλαξοπισιτήσαντος, στρατηγοῦ Ἑβρενοῦ ὀνομαζομένου.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ χωρίον ἠρημώθη. Οἱ κάτοικοί του ἐσφάγησαν ἢ ἔφυγον διὰ νὰ σωθοῦν. Εἶναι ἀμφίβολον ἂν διεσώθησαν καὶ παρήμεναν εἰς αὐτὸ ἐλάχιστοι. Ὅλοι αἱ οἰκίαι καὶ τὰ ἀγροκτίματα κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι σιγὰ·σιγὰ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὸ καὶ οὕτως ἡ παλαιὰ Βέτερνα μετεβλήθη εἰς ἓνα μεγάλο τουρκοχώρι. Μόνον τὸ ὄνομά του καὶ οἱ ναοὶ ἔδειχναν ὅτι ἄλλοτε ἦτο χριστιανικόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ναοὶ του σὺν τῷ χρόνῳ κατεστράφησαν. Διηγοῦνται ὅτι ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται σήμερον τὸ τεμάχιον τοῦ μαρμαρίνου κίονος ὑπῆρχεν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Αὕτη ἐγκαταλελειμμένη ὅπως ἦτο μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐρειπώθη. Διηγοῦνται ὅτι εἰς ἀσεβῆς ἀγᾶς ἐγκρέμισε τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα καὶ ἔκτισε πάνω ἐκεῖ οἰκίαν. Ἡ οἰκία ὅμως κατεκρημνίσθη, ἀγνωστον ἀπὸ ποίαν αἰτίαν, ἀποδοθεῖσαν ὅμως εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ ἁγίου. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας κατεπλακώθη μία κόρη τοῦ ἀγᾶ καὶ τότε, εἰς τὴν προσπάθειαν διασώσεως τῆς κόρης, καθῶς ἔσκαψαν ἐξέχωσαν καὶ τὸ τεμάχιον τοῦ κίονος.

Γραπταὶ πληροφορίαι διὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας δὲν ὑπάρχουν. Μόνον τῶν τελευταίων χρόνων ἀναμνήσεις τῶν γερόντων ἔχομεν.

Κατ' αὐτάς, τὸ χωρίον ἦτο ἓνα τουρκοχώρι. Εἶχε 2 τζαμιά, ἓνα εἰς τὴν θέσιν τζαμί πλησίον τοῦ σχολείου καὶ ἕτερον παρὰ τὴν ἀγοράν. Εἶχε περὶ τὰς 350 τουρκικὰς οἰκογενείας καὶ 40 χριστιανικὰς, αἱ ὁποῖαι κατόκουν εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον αὐτοῦ καὶ περὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ὡμίλου τὴν σλαβομακεδονικὴν, ἀλλὰ εἶχον ἑλληνικὴν συνείδησιν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ ὁποῖον συνετήρει ἡ ἐκκλησία. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς οἰκογενείας αὐτὰς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἡπειρον κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Αἱ οἰκογένειαι αὐταὶ ἦσαν αἱ ἑξῆς:

Τζουκμάνη 4 οἰκ. Τάσιου 2 οἰκ. Σαμαρᾶ 1 οἰκ. Τσακπίνη 1. Αὐταὶ

ἦσαν αἱ πλουσιώτεραι καὶ ἀπὸ αὐτὰς προήρχοντο οἱ προύχοντες τοῦ συνοικισμού. Αἱ ἄλλαι οἰκογένειαι ἦσαν αἱ κάτωθι :

2. Τραϊανοπούλου	2. Μητρούση	1. Παύλη	2. Καμπούρη
2. Μαρβάκη	2. Γάτσιου	1. Δουλγέρη	2. Πόπη
2 Κιουτσούκη	2. Σαμπατζῆ	2. Σφέτκου	2. Παπαπέτρου.
1. Γκούγκα	1. Σιώτη.	1. Τσέπου	2. Τσομπάνη
1. Τοπάλη	2. Νικολαΐδου	2. Βετέρναλη	καὶ 1 τοῦ ἱερέως Παπαχρήστου.

Αἱ ὡς ἄνω χριστιανικαὶ οἰκογένειαι ἐκκλησιάζοντο εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὃ ὁποῖος εὐρίσκετο ὅπου εἶναι σήμερον τὸν παλαιὸν νεκροταφεῖον.

Ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὅλη ἡ διοικητικὴ μηχανὴ εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν χριστιανικὴν συνοικίαν διωρίζετο ἓνας κοιζάμπασης - μουχτάρ (πάρεδρος) προτάσει τῶν προυχόντων τοῦ συνοικισμού. Ἔργον τούτου ἦτο ἡ ἀντιπροσώπευσις τοῦ συνοικισμού. Κυρίως ἦτο ὁ συνδετικὸς κρίκος τῆς συνοικίας μετὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως τοῦ χωρίου. Π.χ. ἐὰν ἤρχετο στρατός, διὰ τὰ καταλύματα εἰς τὰς χριστιανικὰς οἰκίας ἐφρόντιζεν ὁ μουχτάρης. Ἐπίσης ἐβοήθει τὸν εἰσπράκτορα εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων.

Ὅλα τὰ ἄλλα ὄργανα καὶ ὑπάλληλοι τῆς κοινότητος ἦσαν τουρκικά. Κῆρυξ, ἀγροφύλαξ, βουκόλος κλπ. πλὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία διωρίζετο ἀπὸ τοὺς προύχοντας τοῦ συνοικισμού. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τὴν νύκτα ὑπῆρχε καὶ Τούρκος νυκτοφύλαξ (πασβάντης) ἃλλὰ μερικὰς φορὰς, ἀντὶ νὰ τοὺς φυλάγη ἀπὸ τοὺς κλέπτας συνειργάζετο μὲ αὐτούς. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτόν, ὅλαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι εἶχαν σίδερα εἰς τὰ παράθυρα καὶ σύρτην εἰς τὴν μεγάλην ξυλίνην θύραν ἀπὸ χονδρὸν ξύλον, τὸ ὁποῖον ἐσφηνοῦτο εἰς τὸν τοῖχον. Πολλὰ ὑπέφεραν κυρίως ἀπὸ τοὺς λιποτάκτας τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐπλήρωναν τοὺς ἐξῆς φόρους εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος :

1. Χαράτσι - Μπεντέλ παρασί (κεφαλικὸς φόρος) 1)2 λίρα.
2. Γιὸλ παρασί (φόρος δρόμων) 16 γρόσια.
3. Ἰμλιάκ ἀγρῶν (στρεμματικὸς φόρος) 2 γρόσια τὸ στρέμμα.
4. Ἰμλιάκ (φόρος οἰκοδομῶν) 10 γρόσια στὴν οἰκοδομή.
5. Ἀσιὰρ (φόρος παραγωγῆς) 1 : 8 ἢ 12% (δεκάτη)
6. Μπελικ (φόρος αἰγοπροβάτων) 6 γρόσια κατὰ κεφαλὴν.

Πλὴν τῶν πρὸς τὸ τουρκικὸν Δημόσιον καταβαλλομένων φόρων, οἱ κάτοικοι ὑπεχρεοῦντο καὶ εἰς εἰσφορὰν ὑπὲρ τοῦ Μητροπολίτου Μελενίκου, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο. Συνίστατο δὲ αὕτη εἰς τὴν κα-

ταβολήν 10 γροσιών κατὰ οἰκογένειαν καὶ ἐλέγετο «Στεφανιάτικο» ἢ τουρκιστὶ «Τσέργα παρασί».

Ὁ Ἱερεὺς ἐμισθοδοτεῖτο ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Συνίστατο δὲ ὁ μισθὸς εἰς ἓν δοχεῖον (τενεκὲν) σίτου, 10—15 ὀκάδων, κατὰ οἰκογένειαν, Καμμίαν ὅμως ἄλλην εἰσφορὰν οὔτε διὰ βαπτίσεις, οὔτε διὰ γάμους εἰσέπρατε, οὔτε, ἢ δὲ ἐκκλησία συνετηρεῖτο κυρίως ἀπὸ τὰ ἀφιερῶματα τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν. Ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἄλλος νοὸς δὲν ἐσώζετο. Τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐσώζοντο μόνον ὀλίγοι λίθοι. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ ἐπὶ τῶν σωρῶν τῶν ἐρειπίων ἐγίνετο κατ' ἔτος ἡ τελετὴ τῶν Θεοφανείων, ὡς κειμένων πλησίον τοῦ διασχίζοντος τὴν πολίχνην μικροῦ ποταμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐρρίπτετο ὁ σταυρὸς κατὰ τὸν ἀγιασμὸν τῶν ὑδάτων.

Ὅπως εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἔτσι καὶ ἐδῶ, οἱ χριστιανοὶ τοῦ Νέου Πετριτίου ἐώρταζον μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ ποικίλας ἐκδηλώσεις τὸ θρησκευτικὸν τῶν αἰσθημα.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν στιγμήν τῆς ρίψεως τοῦ Σταυροῦ εἰς τὸν ποταμὸν ὑπῆρχεν ἔθιμον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ εἰς προσεπάθει νὰ ρίψῃ τὸν ἄλλον εἰς τὸν ποταμόν. Τὸ ἔπαθλον ἦτο τὸ κρασί. Ὅποιος ἐκινδύνευε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ψυχρολουσίαν ἠῦξανε τὴν δόσιν τοῦ κρασιοῦ καὶ τελικῶς ἐρρίπτετο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ πλειοδοτήσῃ ἀξάνων τὴν ποσότητα. Ὁ ῥιπτόμενος ὅμως εἰς τὸν ποταμὸν ἐλάμβανεν ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν ποσότητα τοῦ κρασιοῦ, ἢ ὁποία συνεκεντροῦτο καὶ ἢ ὁποία ἐν συνεχείᾳ ἀπετέλει τὴν βάσιν διὰ τὸ γλέντι καὶ τὸ φαγοπότι τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦσε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ὁ σημερινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1860, μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς ὑψηλῆς Πύλης, συνηγορούντων καὶ τῶν Τούρκων προυχόντων, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι διειθροῦν ἀγαθὰς σχέσεις. Ὁ παλαιότερος κατεστράφη, ὡς λέγεται, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ὁ νέος ναὸς δὲν ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπεδείχθη ὑπὸ ἐνυπνιασθέντος κατοίκου, εἰς τὴν ὁποίαν πράγματι ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν ἐρείπια παλαιᾶς ἐκκλησίας καὶ εἰς μαρμάρινος σταυρὸς.

Ὁ νέος Ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπεπερατώθη κατὰ τὸ 1865. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ αὐτοῦ ἐκτίσθη καὶ οἴκημα, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς τὸ πρῶτον ἀναφερόμενον ἐπίσημον Σχολεῖον καὶ ὡς κατοικία τοῦ Διδασκάλου. Μέχρι τότε ἡ διδασκαλία ἐγίνετο ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας ἢ εἰς τὸν νάρθηκα καὶ τὸν περίβολόν της.

Ὅπως εἰς ὅλα τὰ χωρία, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὡς διδάσκαλος ἐχρησίμευσε καὶ ἐδῶ ὁ παπᾶς ἢ ὁ ψάλτης ἢ ἄλλος τις ἐκ τῶν περισσότερον ἐγγραμάτων τοῦ χωρίου. Ὡς διδακτικὰ δὲ βιβλία ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ κυρίως ὁ Ὁκτώηχος καὶ τὸ ψαλτῆρι. Ὁ μι-

σθὸς τοῦ διδασκάλου κατεβάλλετο ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας ἢ τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὴν εἶδος προαιρετικὴν εἰσφορὰν τῶν μισθωτῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1900 τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων ἀνέλαβε τὸ ἐν Σέρραις Προξενεῖον. Πρῶτος δὲ διωρισμένος διδάσκαλος ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης Καπετάνιος ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1913 ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὸ Δημητρίτσι τῆς Νιγρίτης.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΠΙΒΟΥΛΗ — ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ.

Μέχρι τοῦ σχίσματος τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1870, οὐδεμία βουλγαρικὴ ἐπίδρασις ὑπῆρχεν εἰς τὸ Νέον Πετρίτσι καθὼς καὶ εἰς τὰ γύρω χωρία. Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ ἦσαν ἔννοιοι ταυτόσημοι. Ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ εἶχον ἑλληνικὴν ἔθνηκὴν συνείδησιν, εἰς δὲ τὴν Ἐκκλησίαν οἱ ἱερεῖς ἐλειτούργουν ἑλληνιστὶ καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἐμάνθανον εἰς τὰ σχολεῖα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὁμως τοῦ σχίσματος τῆ ὑποκινήσει καὶ ὑποστηρίξει τῶν Ρώσων ἢ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἤρχισε νὰ ὀργιάζη ἀνάμεσα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς. Βούλγαροι πράκτορες περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξαγοράσουν τὰς συνειδήσεις τῶν Χριστιανῶν. Ὑπόσχοντο ὅτι θὰ κτίσουν Ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα, ὅτι θὰ τοὺς ἀπήλλασαν ἀπὸ τὴν εἰσφορὰ πού ἐπλήρωναν στοὺς μητροπολίτας (τὴν τσέργα παρασί), ὅτι ὁ παπᾶς καὶ ὁ δάσκαλος θὰ ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὴν ἐξαρχίαν κλπ. Μὲ τὸ χρῆμα, μὲ τὸ ψέμα καὶ τὸν πειθαναγκασμὸν μερικὰ χωρία ἔγιναν βουλγάρικα. Τὰ περισσότερα ὁμως καὶ ἡ πλειονότης τῶν Χριστιανῶν ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλὰς τότε ἀμέσως διώρισε προξένους εἰς τὰ πλέον ἐπικαίρα σημεῖα, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀντέδρασαν εἰς τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδα καὶ πολλοὶ παραπλανηθέντες ἐπέστρεψαν εἰς τὸν ἑλληνισμόν. Εἰς τὸ νέον Πετρίτσι οἱ Βούλγαροι πράκτορες, παρὰ τὰς ἀφθόνοὺς ὑσχέσεις, τίποτε δὲν ἐπέτυχον, διότι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶχον βαθεῖαν ἔθνηκὴν συνείδησιν. Οἱ πρῶτοντες ἦλθαν εἰς ἐπαφὴν καὶ μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολουθίου τοῦ ἑλληνικοῦ προξενείου Σερρών, τοῦ ἀειμνήστου Δημοσθένους Φλωριᾶ, ὁ ὁποῖος παντοιοτρόπως τοὺς ἐνίσχυσε καὶ τοὺς ἐβοήθησε εἰς τὸ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν σχεδίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 τὸ Προξενεῖον ἀνέλαβε νὰ διορίζη καὶ νὰ μισθοδοτῇ τοὺς διδασκάλους τοῦ χωρίου.

Ἀπὸ τοῦ 1900 ὁμως οἱ Βούλγαροι, βλέποντες ὅτι μόνον μὲ τὴν προπαγάνδα καὶ τὸ χρῆμα δὲν ἐπετύγχανον σπουδαῖα πράγματα, ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν βίαν καὶ νὰ ὀργανώνουν κομιτατζηδικὰς συμμορίας. Ἐνοπλοὶ κομιτατζήδες ἐπεσκέπτοντο τὰ χωρία καὶ ἐξεβίαζαν τοὺς κατοίκους καὶ κυρίως τοὺς πρῶτοντας καὶ τοὺς ἱερεῖς νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν βουλγα-

ρικήν Ἐξαρχίαν. Ὅσοι ἠροῦντο ὑπεβάλλοντο εἰς ἄγρια καὶ ἀπάνθρωπα βασανιστήρια καὶ ἐσφάζοντο οἰκογενειακῶς. Ἐνεκα τούτου τὰ γύρω χωρία Χατζῆ Μπεϊλίκ (Βυρώνεια), Κεσεσλίκ (Ἄετοβούνι), Ντερβέντι (Ἀκριτοχώρι) κ.ἄ. ὑπέκυψαν, ἐδέχθησαν Βούλγαρον ἱερέα καὶ διδάσκαλον καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Ἕλληνας πὺν εἶχαν μέχρι τότε. Ὁ Ἕλλην ἱερεὺς τοῦ Χατζῆ Μπεϊλίκ (Βυρωνείας) ἐξυλοκοπήθη ἀγρίως καὶ ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ του καὶ κατέφυγε, εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Μελενίκου. Τὴν ἰδίαν τύχην εἶχον καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Μπαχτιάρ Παπαγιώργης ἐκ Ράμνας καὶ τοῦ Μπουγιούκ Μαχαλά (Μεγαλοχωρίου) Παπαγιαννάκης ἐκ Πορροῦν. Τοιουτοτρόπως τὰ μόνα χωρία, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἑλληνικὰ εἰς τὴν περιοχὴν μας, ἦσαν ἡ Τζουμαγιά (Ἡράκλεια), τὰ Πορροῦι, ἡ Ράμνα καὶ τὸ Νέο Πετριτσι. Εἰς τὴ Βυρώνειαν ὑπῆρχε ἰσχυρὸς βουλγαρικὸς πυρὴν καὶ εἶχαν μάλιστα τρεῖς Βουλγάρους ἱερεῖς, εἰς τῶν ὁποίων ἐξυπηρέτει καὶ τὸ Ἄετοβούνι, τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ ἐξυπηρετεῖτο ἀπὸ τὸν ἱερέα τοῦ Νέου Πετριτσιου.

Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα συνέβαιναν στὴν πέραν τοῦ Μπέλλες ἄνω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος. Δώδεκα βουλγαρικὰ συμμορίαὶ αὐλάκωναν τὴν περιφέρειαν μὲ ἀνώτατον ἀρχηγὸν τὸν περιβόητο Ντόντσιον καὶ ἀρχηγοὺς τοὺς Παῦλε, Καραφύλλη, Παρθένωφ κλπ., οἱ ὁποῖοι εἶχον κατατρομοκρατήσει τὰ χωρία μὲ τὰς θηριωδίας των καὶ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ ἀνομολόγητα μαρτύρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέβαλλον ὄσους συνελάμβανον. Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ χωρία ἔγιναν βουλγαρικά. Ὁ μητροπολίτης Μελενίκου συνεχῶς διεμαρτύροτο εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τὰ πολιτισμένα ἔθνη, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἐξακολουθοῦσε. Ἦλθαν διεθνεῖς παρατηρηταί, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐλαχίστη ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ των. Περιορίσθησαν μόνον νὰ διαπιστώνουν τὰ διαπραττόμενα ἐγκλήματα. Ἀπὸ τὴν μεγάλην περιφέρειαν τῆς Μητροπόλεως Μελενίκου ἐλάχιστα χωρία διεσώθησαν, κυρίως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχον καὶ Τούρκους κατοίκους ἢ ἔφθασεν ἐγκαίρως τουρκικὴ στρατιωτικὴ δύναμις καὶ ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὰ. Τὸ ἀνθοῦν ἐμπόριον τῆς περιοχῆς, τὸ ὁποῖον εὗρισκετο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ἐκινδύνευε νὰ νεκρωθῆ. Ὅποιος ἐτόλμα νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ χωρίον του ἔπεφτε εἰς τὰς χεῖρας τῶν κομιτατζήδων πὺν ἐνήδρευαν εἰς κάθε δρόμον. Δὲν περνοῦσε ἡμέρα χωρὶς νὰ ἀκουσθῆ καὶ νέον ἀνατριχιαστικὸν ἐγκλημα. Πρὸ τῆς τοιαύτης ὀδυνηρᾶς καταστάσεως καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔμειναν μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια καὶ ἀντέδρασαν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Μὲ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων καὶ κυρίως τῶν ἀποδήμων, ὀργανώθησαν ἀνταρτικαὶ ὀμάδες καὶ ἐξωπλίσθησαν οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων. Σκληρὰ ἀντίποινα ἐφημερόσθησαν κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἓνας ἀδυσώπητος ἀγὼν ἤρχισεν. Ἔτσι περιεσώθη ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῆ καὶ ἀνεθάρρησαν οἱ ἕως τότε ἀνυπεράσπιστοι χωρικοί.

Εἰς τὸ χωρίον Στάρτσιοβον, τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι ἀργότερον μετώκησαν εἰς τὸ Νέο Πετριτσι, τὴν 12 Δεκεμβρίου 1904 εἰσῆλθον κατὰ τὴν χα-

ραυγὴν 94 κομιτατζήδες μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἀρχικομιτατζῆ Ντόντσιον καὶ ἠξίωσαν τὸν ἐκβουλαρισμὸν τοῦ χωρίου, τὴν δίωξιν τοῦ διδάσκαλου καὶ τῶν ἱερέων. Ὄρισαν δὲ ὡς προθεσμίαν τὴν ἡμέραν, τῶν Χριστουγένων. Κατὰ εὐτυχῆ σύμπτωσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔφθασε εἰς τὸ χωρίον μία διμοιρία τουρκικοῦ στρατοῦ. Οἱ κάτοικοι, ἐκμεταλλεῦόμενοι τὸ γεγονός, ἔδωσαν ἀφθόγους ὑποσχέσεις καὶ τρόφιμα εἰς τοὺς κομιτατζήδες καὶ φοβούμενοι συμπλοκὴν ἐντὸς τοῦ χωρίου μὲ τοὺς Τούρκους τοὺς ἐφυγάδευσαν. Ὁ διδάσκαλος δὲ τοῦ χωρίου Πλουμῆς Ἀντώνιος ἐκ Μελενίκου συνέταξε λεπτομερεστάτην ἀναφορὰν καὶ ἀγωνιώδη ἔκκλησιν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μελενίκου. Ὁ Μητροπολίτης ἐνεργήσας δραστηρίως εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς ἐπέτυχε νὰ ἐγκατασταθῆ μόνιμως εἰς Στάρτσιοβον ἕνας λόχος τουρκικοῦ στρατοῦ. Παράλληλως δὲ ἐξωπλίσθησαν κρυφίως οἱ κάτοικοι καὶ ὠργανώθη ἀνταρτικὴ ὁμὰς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θεόδωρον Καπετανόπουλον. Ἔτσι ἐσώθη τὸ χωρίον, τὸ μόνον ποὺ εἶχε ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθισμὸν.

Λυσσῶντες οἱ κομιτατζήδες διότι τοὺς ἐξηπάτησαν οἱ Σιαρτσιοβίτες ὠρκίσθησαν ἐκδίκησιν. Νὰ εἰσέλθουν ὅμως εἰς αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον. Διὰ τοῦτο ἐνήδρευσαν ἔξω εἰς τὰ χωράφια. Μία ὁμὰς ὑπὸ τὸν ἀρχικομιτατζῆ Πετρῶφ συνέλαβε τὴν 5 Ἰουλίου 1905 τοὺς ἐκ τῶν προυχόντων τοῦ χωρίου Σάββαν καὶ Νικόλαον Κυριακοῦ, Ἰωάννην καὶ Κωνσταντῖνον Ματρούνην τὸν Γεώργιον Τσιμπαλᾶν καὶ τὸν 18ετῆ Δημ. Ἀθ. Κυριακοῦ. Τοὺς πρώτους κατεκρεούργησαν ἐπὶ τόπου, τὸν δὲ νεαρὸν ἀφῆκαν ἐλεύθερον νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ χωρίον ὅτι ἡ ἰδία καὶ χειροτέρα τύχη τοὺς ἐπερίμενεν. Ἀλλόφρων ὁ νέος ἔφθασε εἰς τὸ χωρίον καὶ ἀφηγήθη τὸ ἀνατριχιαστικὸν δρᾶμα τῶν τεσσάρων. Μαύρη ἡμέρα ἦτο ἐκείνη ἡ Τρίτη διὰ τὸ Στάρτσιοβον, ποὺ ἔμεινεν ἀνεξάλειπτη εἰς τὴν μνήμην τῶν κατοίκων. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μετέβη εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐγκλήματος ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς καὶ οἱ ἀφικθέντες ξένοι παρατηρηταὶ καὶ διεπίστωσαν τὸ ἔγκλημα. Οἱ ξένοι τότε ἐξέφρασαν μομφὴν κατὰ τῆς τουρκικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως δι' ἀνεπάρκειαν προστασίας. Τοῦτο ὅμως ἐξώργισε τὸν Τοῦρκον ἀξιωματικόν, ὁ ὁποῖος βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας προέβη εἰς τρομερὰ ἀντίποινα κατὰ τῶν Βουλγάρων τῆς περιοχῆς.

Ὁ σκληρὸς καὶ ἀδυσώπητος ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων ἀνταρτῶν καὶ βουλγάρων κομιτατζήδων συνεχίσθη μέχρι τὸ 1908. Κέντρα τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως ἦσαν εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος τὸ Μελένικον καὶ τὸ Πετρίτσι, εἰς δὲ τὴν περιοχὴν τῆς Ἐπαρχίας Σιδηροκάστρου ἡ Ἡράκλεια (Τζουμαγιά). Ψυχὴ τοῦ κινήματος εἰς τὴν Ἡράκλειαν ἦτο ὁ ἱατρὸς Δημήτριος Πάσης, ἀρχηγὸς δὲ τῶν ἀνταρτῶν ὁ ἐξ Ἡρακλείας Στέργιος Βλάχμπεης, ἕνας λεβεντόκορμος ἄνδρας, ποὺ σὰν τὸν Κολοκοτρώνη καβάλλα σ' ἕνα ἄσπρο ἄλογο ἀλώνιζε ὅλη τὴν περιοχὴν. Μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀντάρτας συνειργάζετο καὶ εἰς Τοῦρκος κυνηγὸς ἀπὸ τὸ χωρίον Μαχαλάδες (Μεσαία) ὁ

Ἄμπντουλά Τσαούς μὲ τὰ δύο παιδιὰ του. Μὲ τοὺς ἀντάρτας μας συνειργάσθησαν βεβαίως μυστικά, διότι, ὅπως εἶπαμεν τὸ Ν. Πετριτσί κατοικεῖτο κυρίως ἀπὸ Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ Ν. Πετριτσίου καὶ περισσότερον οἱ Κων]νος καὶ Δημήτριος Ἦλ. Τζουκμάνης, Τάσιος Μᾶρκος, Γκούγκας Δημήτριος, Παπαπέτρος καὶ ἄλλοι, συνειργάσθησαν ὡς σύνδεσμοι καὶ πληροφοριοδῶται. Ἡ δράσις τῶν ἀνταρτῶν καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἔξασφάλισις τῆς ἐλευθέρως κυκλοφορίας εἰς τοὺς ἐμπορικῶς δρόμους ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ διέσωσαν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ σωθῆ καὶ ἐπανεφεροῦν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν προτέραν του ζωτικότητα.

Ὅ,τι ἔγινεν εἰς τὸ Στάρτσιοβον ἔγινε καὶ εἰς τὸ εἰς τὴν περιοχὴν Ν. Πετριτσίου εὐρισκόμενον χωρίον Ράμνα. Καὶ τούτου οἱ κάτοικοι μετόχησαν ἀργότερον εἰς τὸ χωρίο μας. Τοῦτο ἦτο καθαρὰ ἑλληνικὸν καί, ἕνεκα τούτου, κάρφος εἰς τὰ μάτια τῶν κομιτατζήδων διὰ τὴν μεγάλην συμβολὴν του εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τῶν ἀνταρτῶν. Πολλοὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου αὐτοῦ ὡς σύνδεσμοι καὶ ὁδηγοὶ τῶν ἀνταρτῶν πολλὰς φορὰς διεκινδύνευσαν τὴν ζωὴν των. Ἐνας ἔξ αὐτῶν, ὁ Κων]νος Ἀραμπατζῆς, περικυκλωθεὶς κάποτε ὑπὸ κομιτατζήδων, κατῴρθωσεν μὲν νὰ διαφύγῃ τραυματισμένος βαρέως, τὸν θάνατον, ἀλλ' ἔμεινεν ἀνάπηρος εἰς ὅλην του τὴ ζωὴν.

Τὸ 1906 ὁ Βούλγαρος κομιτατζῆς Παῦλε εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ράμναν ἕνα πρῶτ' μὲ 8 συντρόφους καὶ ἐκάλεσε τοὺς προύχοντας τοῦ χωρίου ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠξίωσε νὰ δεχθοῦν Βούλγαρον ἢ Ρουμάνον παπᾶ καὶ διδάσκαλον. Εἶπε καὶ Ρουμάνον διότι οἱ κάτοικοι ἦαν Ἑλληνοβλαχοὶ καὶ ἠθέλε νὰ δείξῃ, ὅτι δῆθεν δὲν ἐπεζήτουν νὰ τοὺς κάνουν ὄλους Βουλγάρους. Οἱ προύχοντες προσποιήθησαν ὅτι ἐδέχοντο τὰς προτάσεις του καὶ τοιςυτοτρόπως ὁ Ἀρχικομιτατζῆς ἔφυγεν ἱκανοποιημένος. Τὴν ἄλλην ὁμως ἡμέραν ἀναφέρθησαν εἰς τὴν τουρκικὴν στρατιωτικὴν Ἀρχὴν τῆς Βυρωνείας καὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν της. Οἱ Τούρκοι τότε ἀπέστειλαν μίαν διμοιρίαν στρατοῦ, ἡ ὁποία ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ράμναν. Τοῦτο ὁμως ἐξώργισε τὸν ἀπατηθέντα κομιτατζῆν Παῦλε, ὁ ὁποῖος περιεφέρετο ἔξωθι τοῦ χωρίου διὰ νὰ ἐκδικηθῆ.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁμως, παρὰ τὴν ὑταρξιν ἐντὸς τοῦ χωρίου τουρκικοῦ στρατοῦ, ἄλλη συμμορία, ὑπὸ τὸν κομιτατζῆν Τόμο, εἰσῆλθεν εἰς Ράμναν ἀξιοῦσα προσχώρησιν εἰς τὸ Βουλγαρικὸν σχῆμα.

Ἡ ὑπὸ τὸν Τόμο ὁμως συμμορία ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Σανδάσκη αὐτονομιστικὴν ὀργάνωσιν τὴν τῶν Σαντραλιστῶν καλουμένων, ἧτις ἦτο εἰς τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τὸν Σαράφωφ τοιαύτην τῶν Βυρχοβιστῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν καὶ ὁ Παῦλε. Τοῦτο γνωρίζοντες οἱ κάτοικοι τῆς Ράμνας, προσεποιήθησαν ὅτι θὰ προσχωρήσουν εὐχαρίστως, ἠξίωσαν ὁμως νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τὸ κομιτατζήδικον σῶμα τοῦ Παῦλε, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐκαιροφυλάκει πέριξ τοῦ χωρίου. Οἱ αὐτονομισταὶ

τοῦ Τόμο ὑπεσχέθησαν τὴν ζητηθεῖσαν βοήθειαν καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἔσπευσαν καὶ περιεκύκλωσαν τὴν συμμαχίαν τοῦ Παῦλε.

Οἱ Τοῦρκοι, καίτοι εἰδοποιηθέντες περὶ τῶν συμβαινόντων, ἄφησαν τὰς δύο βουλγαρικὰς συμμαχίας ν' ἀλληλοεξοντωθοῦν. Οὕτω δὲ ὅτε οἱ αὐτονομισταὶ συνεπλήρωσαν τὸν κλοιὸν περὶ τὴν ἄλλην συμμαχίαν ἐπετέθησαν αἰφνιδίως, ἐφόνευσαν δύο συμμαχίτας καὶ ἐτραυμάτισαν καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχισυμμαχίτην Παῦλε, ὁ ὁποῖος ὁμως μὲ τοὺς ὑπολοίπους συντρόφους του κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ.

Ἄλλὰ τὰ περὶ ὑποταγῆς τῶν ἡρωϊκῶν κατοίκων τῆς Ράμνας σχέδιά του ὁ Παῦλε, παρὰ τὸ πάθημά του, δὲν τὰ ἐγκατέλειψε. Καὶ μίαν πρωΐαν, μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν του, εἰσῆλθεν ἐκ νέου εἰς αὐτὴν ἀποφασισμένος ὅπως, αὐτὴν τὴν φορὰν, λάβῃ ὅπωςδῆποτε ἐκδίκησιν. Συνεκέντρωσε λοιπὸν ὅλους τοὺς προύχοντας τοῦ χωρίου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κεχαγιᾶ Τσέπου μὲ τὴν πρόθεσιν ἢ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ προσχωρήσουν ἢ νὰ τοὺς φονεύσῃ. Ἐκεῖνο ὁμως τὸ ὁποῖον ἐμελέτα διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Ράμνας δὲν τὸ ἀπέφυγεν ὁ ἴδιος διότι ἦτο πεπρωμένον δι' αὐτὸν νὰ μὴ ἐξέλθῃ πλέον τῆς Ράμνας ζωντανός. Εἰδοποιηθέντες οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται περιέζωσαν τὴν οἰκίαν Τσέπου. Ὅταν δὲ ἔφθασαν καὶ αἱ ζητηθεῖσαι ἀπὸ τὴν Βυρῶνειαν καὶ τὸ Νέον Πετριτσι ἐνισχύσεις περιεκυκλώθη ὁλόκληρος ἡ Ράμνα καὶ περιεσφίχθη περισσότερο ὁ κλοιὸς πέριξ τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν τελικῶς κατέφυγον οἱ κομιτατζῆδες.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων Ἰσὰκ μπέης ἐκάλεσε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς συμμαχίτας νὰ παραδοθοῦν. Ἐκεῖνοι ὁμως ἠρνήθησαν καὶ ἠμύνθησαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Πρὸ τοῦ κινδύνου ὁμως νὰ διαφύγουν τὴν νύκτα οἱ κομιτατζῆδες οἱ Τοῦρκοι ἐπυρπόλησαν τὴν οἰκίαν καὶ ὅλοι τότε μετὰ τοῦ Παῦλε ἐκάησαν ζωντανοί.

Ἡ σθεναρὰ στάσις καὶ ἀποφασιστικότης τῶν κατοίκων τῆς Ράμνας τὴν ἔσωσε καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν μῖασμα.

Μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος τοῦ 1908, ἡ δρᾶσις τῶν κομιτατζῆδων ἔπαυσε. Βραδύτερον, μὲ τὴν ἀπόπειραν τῶν Βουλγάρων ὅπως ἀναζωπυρώσουν τὴν κατὰ τῆς Μακεδονίας νέαν προσπάθειαν ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς, παρουσιάσθησαν σποραδικὰ κρούσματα κομιτατζηδικῆς δράσεως, ἀλλὰ ἀνοργάνωτα ὡς ἦσαν, ἐξέλιπον σὺν τῷ χρόνῳ. Ἦτο ἐποχὴ ὑφέσεως τοῦ φυλετικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐν ᾧψει ἄλλοτε καὶ τῶν συνεννοήσεων διὰ τὴν Βαλκανικὴν συμμαχίαν ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ὅταν κατὰ τὸ 1912 αἱ ἐπιχειρήσεις ἤρχισαν καὶ πρὸ τῆς πίεσεως τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἤρχισαν ὑποχωροῦντα πολλοὶ πλούσιοι Τοῦρκοι τοῦ Νέου Πετριτσιοῦ ἀπέστειλαν τὰς οἰκογενείας των διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς τὰς Σέρρας. Τοῦτο ἀντιληφθέντες οἱ βουλγαρίζοντες κάτοικοι τοῦ Κεσισλίκ

(Ἄετοβουνίου), ἐπέπεσαν κατὰ τῶν φευγόντων καὶ ἄλλους μὲν ἐλήστευσαν ἄλλους δὲ ἐφόνευσαν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι τοῦ Νέου Πετριτσίου, ἐκδικούμενοι τὸν φόνον τῶν γυναικοπαίδων των, ἐπέδραμον κατὰ τοῦ Κεσισλίκ καὶ ἀφοῦ ἔκαψαν τὰς οἰκίας κατέσφαξαν ὄσους ἐκ τῶν κατοίκων δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν. Τῇ μεσολαβήσει ὅμως τῶν Ἑλλήνων τοῦ Νέου Πετριτσίου, οἱ ὁποῖοι πάντοτε εἰτήρησαν ἄψογον στάσιν, κατωρθώθη νὰ ἀποτραπῇ ἡ σφαγὴ τῶν γυναικοπαίδων, τὰ ὁποῖα καὶ ἐφιλοξενήθησαν εἰς τὰς οἰκίας των.

Ὅσοι ἀπὸ τοῦ ἀνδρας τοῦ Κεσισλίκ διέφυγον ἐκρύβησαν εἰς τὸ ὑπεράνω πυκνόφυτον δάσος τοῦ Μπέλλες.

Τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1912 ἡ ἑβδόμη βουλγαρικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Θεοδώρωφ, κατόπιν μικρᾶς ἀντιστάσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ, ἐξεχύθη εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σιδηροκάστρου ἄνευ περαιτέρω ἀντιστάσεως. Τὴν ἐπομένην δὲ ἀκριβῶς τμημα βουλγαρικοῦ στρατοῦ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν κομιτατίζην Καραφύλλην εἰσηλθεν καὶ εἰς τὸ Ν. Πετριτσι.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς εἰσόδου του ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐπέδωθη εἰς ἀκατονόμαστα ὄργια. Συνέλαβε τὸν Τοῦρκο, ὄπλαρχηγό, Ἀμπτουλά Τσαοῦς καὶ τὰ δύο τέκνα του, διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπομεν συνειργάζοντο μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀντάρτας. Οἱ ἀτυχεῖς εἶχον καταφύγει εἰς Νέον Πετριτσι ἐπὶ τῇ ἐλπίδι διασώσεώς των, ἀλλὰ δὲν ἀπέφυγον τὸν θάνατον ἐκτελεσθέντες εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας πρὸ τοῦ Καφενείου «Μπέλλες». Κατόπιν μὲ ὄλωσ' ἰδιαιτέραν μανίαν ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν τοῦ χωρίου, διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν φόνον τοῦ κομιτατίζῃ Παῦλε εἰς Ράμναν καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κεσισλίκ (Ἄετοβουνίου).

Περὶ τοὺς 160 Τοῦρκοι, συλληφθέντες ὠδηγήθησαν εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου σήμερον ἐνώνεται ὁ ἀμαξιτὸς δρόμος μὲ τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ κατεσφάγησαν ἀγρίως μὲ μαχαίρας καὶ ξιφολόγχας.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τοῦ χωρίου ἐκείνην τὴν στιγμὴν οὐδεὶς ἔπαθέ τι, διότι ἐπροστατεύθησαν παρὰ τῶν βουλγαριζόντων κατοίκων τοῦ Κεσισλίκ, τοὺς ὁποίους, ὅπως καὶ ἄλλαχοῦ εἶπομεν, ἐφιλοξένησαν καὶ περιέθαλψαν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ χωρίου των, εἰς τὰς οἰκίας των. Παρὰ ταῦτα, οἱ πρῶτοντες τοῦ χωρίου καθὼς καὶ ὁ ἱερεὺς Παπαχοῆστος ἐκρύβησαν τὰς πρώτας ἡμέρας, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τὰ ἱερὰ ἄμφια, τὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας καθὼς καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Σχολείου.

Ἡ πρώτη ὅμως ἐχθρική ἐκδήλωσις κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Νέου Πετριτσίου ἦτο ὁ διορισμὸς Βουλγάρου παπᾶ.

Ὡς ὁ ἴδιος καυχησιολογῶν διηγεῖτο ἀργότερον, ὅταν παρουσιάσθη εἰς τὸν Βούλγαρον Μητροπολίτην Νευροκοπίου, ζητῶν χειροτονίαν καὶ διορισμόν, ἐρωτηθεὶς παρ' ἐκείνου περὶ τῶν πιστοποιητικῶν του καὶ τῶν προ-

σόντων του, ἀπήντησεν ὅτι τὸ προσόν του ἦτο τὸ ὅτι ἐσκότωσε δέκα Ἑλληνας. Αὐτὸ ἔφθασε διὰ νὰ χειροτονηθῇ ἀμέσως καὶ καταπαύσουν αἱ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀντιρρήσεις τοῦ Δεσπότη.

Αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ φυράματος καὶ ἠθικῆς ὑποστάσεως καὶ καταρτίσεως ἦσαν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ διορισθέντες ἱερεῖς εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τότε καταληφθέντα Μακεδονικὰ χωρία. Καὶ ἀναλογίζεται κανεὶς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου μὲ διοικητὴν ἓνα κομιτατζῆν καὶ ἱερέα ἓνα Ἑλληνομάχον καὶ δολοφόνον.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1913 ἄρχισεν ἡ ἀπρόκλητος βουλγαρικὴ ἐπίθεσις, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὸν Β' βαλκανικὸν πόλεμον. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, οἱ βούλγαροι ἐξεδήλωσαν ἀγρίας διαθέσεις κατὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Εὐτυχῶς ὅμως εἰδοποιήθησαν περὶ τούτου ἀπὸ Ἑλλήνας τῆς Φιλιππουπόλεως, πού ὑπηρετοῦν εἰς τὸν βουλγαρικὸν στρατόν, καὶ ἐκρύβησαν οἱ ἄνδρες εἰς τὸ βουνόν. Συνελήφθησαν ὅμως ὁ παπᾶς καὶ δέκα ἄλλοι καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸ Κλειδί, εἰς τὸν Βούλγαρον διοικητὴν. Ἐκεῖ χάρις εἰς τὴν θερμὴν ὑποστήριξιν καὶ ἐγγύησιν ἐνὸς ἐντοπίου Βουλγάρου, ὀνόματι Καβράκη, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι καὶ τότε μαζὶ μὲ τὸν Καβράκη κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι εὗρον κατοφύγιον εἰς τὸ δασῶδες Μπέλλες.

Ὅταν τὴν 21 Ἰουνίου τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν ἔνδοξον στρατηλάτην βασιλέα Κωνσταντῖνον κατετρόπωναν τὰ βουλγαρικὰ εἰς τὸ Κιλκίς καὶ τὸν Λαχανᾶν, ὁ κομιτατζῆς διοικητὴς τοῦ χωρίου Καραφύλλης συνεκέντρωσε ὅλα τὰ γυναικόπαιδα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας Τζουκμάνη, ὅπου ἔμενε, μὲ κακοὺς σκοπούς. Τοῦτο τὸ ἔμαθε ὁ ἱπποκόμος του, πού ἦτο Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν—αὐτὸς ἐτροφοδότει κρυφὰ καὶ τοὺς ἄνδρας πού ἐκρύπτοντο εἰς τὸ βουνό—καὶ μὲ ἓναν ἄλλον φίλον του συνεβούλευσαν τὰ γυναικόπαιδα νὰ κλιῖνε καὶ νὰ ὀδύρωνται καὶ νὰ ζητοῦν τὴν προστασίαν τῶν Βουλγάρων διὰ νὰ σωθοῦν δῆθεν ἀπὸ τὴν ξιφολόγη τῶν Ἑλλήνων τσολιάδων. Τοῦτο καὶ ἔγινεν. Ἀπὸ τὰ κλάματα τῶν γυναικοπαίδων βγήκε ἔξω ὁ Καραφύλλης καὶ ἐπληροφορεῖτο ἀπὸ τὸν φίλον τοῦ ἱπποκόμου τοῦ βούλγαρον στρατιώτην ὅτι οἱ τσολιάδες ἀκάθεκτοι προελαύνουν, σφάζουν καὶ λογχίζουν ἀδιακρίτως μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ βρέφη ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας των. Ὅσο ἤκουον αὐτὰ τὰ γυναικόπαιδα τόσο ἔκλαιγαν καὶ φώναζαν δυνατώτερα καὶ ἐζήτουν νὰ τὰ στείλουν πίσω ἀπὸ τὸ Μπέλλες στὸ Πετρίτσι καὶ μακρύτερα ἀκόμη. Ὁ Καραφύλλης πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, φοβηθεὶς καὶ αὐτός, διέταξε ὀλίγους στρατιώτας νὰ ὀδηγήσουν τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὸ Πετρίτσι καὶ μάλιστα—τῇ ὑποδείξει τοῦ ἱπποκόμου του—ὄχι διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὄρειου δρόμου, πάνω ἀπὸ τὸ Μπέλλες, διὰ νὰ μὴ μεταδοθῇ πανικὸς εἰς τὰ στρατεύματα . . . καὶ διὰ τὸ συντομώτερον. Ὅταν ἔφθασαν ὅμως εἰς ὠρισμένον μέρος ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν οἱ ἄνδρες τοῦ χω-

ρίου πού ἐκρύβοντο ἐκεῖ, προειδοποιημένοι, παρουσιάσθησαν ἑξαφνα ἔνοπλοι μπροστά εἰς τὴν συνοδείαν, ἀφώπλισαν τοὺς συνοδοῦς στρατιώτας καὶ ὠδήγησαν τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὰ μέρη τοῦ δάσους πού ἐκρύβοντο, εἰς τὴν θέσιν Ντοὺς Παπᾶ καὶ ὄπου, ὡς θὰ ἴδωμεν τοὺς εὐρῆκε, ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Οὕτως ἐπέτυχε τελείως τὸ σχέδιον διασώσεως, τὸ ὁποῖον κατέστρωσεν ὁ καλὸς Ἕλληνας τῆς Φιλιππουπόλεως, βοηθοῦντος καὶ τοῦ πανικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῶν νικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τόσος ἦτο ὁ δημιουργηθεὶς πανικὸς ὥστε ὁ βούλγαρος παπᾶς πληροφορηθεὶς παρὰ τῆς γυναικὸς του, τὴν ἀποχώρησιν τῶν Βουλγάρων, ἐγκατέλειπεν εἰς τὸ μέσον τὴν βάλτισιν παιδίου, τὴν ὁποίαν ἐτέλει τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ 26ης-27ης ΙΟΥΝΙΟΥ

Μετὰ τὴν ἤτταν των, εἰς τὸ Κιλκίς καὶ Λαχανᾶν, οἱ Βούλγαροι ὠχυρώθησαν εἰς τὸ Νέον Πετρίτσι καὶ τὰ γύρω ὑψώματα, ὅπου καὶ συνήφθη μεγάλη μάχη τὴν 26—27 Ἰουνίου 1913. Τῆς μάχης αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὡς «μάχη τῆς Βέτρινας» ἢ ὡς «μάχη τοῦ Ντεμιρ Ἰσσάρ» καὶ ἡ ὁποία ἐσήμανε τὴν ἀπελευθέρωσιν ὄχι μόνον τοῦ Ν. Πετριτσίου ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Νομοῦ, δίδομεν λεπτομερεστάτην περιγραφὴν μὲ βάσιν τὴν περιγραφὴν τῆς εἰς τὴν «Μεγάλῃν Ναυτικὴν καὶ Στρατιωτικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν».

Κατὰ τὸ 1913 οἱ Βούλγαροι ἀπεβίβαζον εἰς τὸ Σιδηρόκαστρο τὰ ἐκ Θράκης στρατεύματά των, ἀπ' ὅπου διηύθυνον αὐτὰ πρὸς Στρώμνισαν. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἦτο καὶ Κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ τῆς 4ης βουλγαρικῆς στρατιᾶς, δι' αὐτὸ καὶ οἱ Βούλγαροι μετὰ τὴν ἤτταν των εἰς Λαχανᾶ, ἀνησύχησαν πολὺ διὰ τὸ Σιδηρόκαστρον.

Ὁ στρατηγὸς Ἰβανὼφ διοικητὴς τῆς 11 βουλγαρικῆς στρατιᾶς στὸ βιβλίον του «Ὁ βαλκανικὸς πόλεμος τοῦ 1913» γράφει :

«Ἐάν τὴν ἐσπέραν τῆς 21ης Ἰουνίου ὁ ἐχθρὸς ἀνελάμβανε δραστηριωτέραν καταδίωξιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπέτρεπον αἱ δυνάμεις του, τότε τὴν 22αν τὰ πάντα θὰ ἔτερματίζοντο διὰ τὴν II Στρατιάν. Τῷ ὄντι δέ, ἔάν ὁ ἐχθρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς 21ης προώθει μίαν φάλαγγα ἐξ ἑνὸς συντάγματος πρὸς γεφύρας Ὁρμανλῆ (Δασσοχωρίου) καὶ Κόπριβας (Χειμάρρου) ἢ κατάστασις μας θὰ ἦτο ἀπελπιστικὴ. Θὰ ἠδύνατο νὰ προκαταλάβῃ τὸν στρατηγὸν Σαράφωφ παρὰ τὸ Σιδηρόκαστρον, νὰ ὠθήσῃ δὲ τὰ στρατεύματα τοῦ συντηρχοῦ Ἀθανάσωφ πρὸς ἀνατολάς. Ἡ ἀπραξία ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἔδωκε τὸν καιρὸν εἰς τὰ στρατεύματά μας νὰ ἀνασυνταχθοῦν ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν καὶ νὰ συνάψωσι μετ' ὀλίγον κρατεράς μάχας».

Τὴν ἐσπέραν τῆς 21ης οἱ Βούλγαροι φεύγοντες ἐκ Λαχανᾶ ἔσπευσαν νὰ διαβοῦν τὸν Στρωμόνα καὶ νὰ κρυφθοῦν πίσω ἀπ' αὐτόν. Πανικόβλητοι

διέβησαν τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας οὔτε κατέστρεψαν οὔτε ἐφρούρησαν. Μόλις τὴν 22αν ὥραν ὁ Ἰβανὼφ διέταξε τρία τάγματα νὰ φύγουν ἐκ Σεροῶν, τὰ ὁποῖα ἀναχωρήσαντα μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν τὴν 2 ἢ 3 πρωΐνῃν ὥραν τῆς 22ας Ἰουνίου εἰς τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας καὶ ἔκαυσαν.

Ὁ Ἰβανὼφ, κρίνων ἐπισηφαλῆ τὴν θέσιν του εἰς Σέρρας λόγῳ φημῶν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἱππικὸν ἔφθασεν εἰς γέφυραν Καμήλας, μετεφέρθη εἰς Σιδηρόκαστρον. Τόση ἦτο ἡ πεποίθησις περὶ προελάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ, τόσον, συνεζητήθη μετὰ τῶν Βουλγάρων ἀξιωματικῶν καὶ τόσος φόβος τοὺς κατέλαβε, ὥστε νὰ συμβῶν τὰ ἐξῆς ἐπεισόδια, ὡς ἀναφέρει αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰβανὼφ :

«Λίαν ἐνωρὶς τὴν πρωΐαν, ἐνῶ παρετάχθησαν τὰ τμήματα ταῦτα—μεταγωγικά, ἵπποι στρατηγείου καὶ διοικήσεως μετόπισθεν—κλημακηδὸν ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Σιδηροστρου, κάποιος ἐπροχώρησε καὶ ἤρχισε φωνάζων : Ἑλληνικὸν ἱππικόν, ἑλληνικὸν ἱππικόν !!! Ὁ διοικητὴς μετόπισθεν καὶ ὅλοι οἱ ἀξιωματικῶν προεπορεύοντο. Ἐκ τῆς προηγουμένης ἡμέρας τὸ φρόνημα τῶν στρατιωτῶν ἦτο ἐξημμένον ἐκ τῆς διαδόσεως περὶ ἐμφανίσεως ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ, ἡ δὲ ἄγνωστος κραυγὴ ἐμφανίσεως ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ ἐπέφερε τρομερὸν ἀποτέλεσμα. Ἐκαστος, ἀκούσας ἢ μὴ ἀντιληφθεὶς περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἐγκατέλειπε φάλαγγα, ὀχήματα, ἀποσκευάς, ἀρχεῖα καὶ ἱππεύσαντες ἅπαντες ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Οἱ πλείστοι δὲ δὲν ἐσταμάτησαν εἰμὴ εἰς Ἄνω Τζουμαγιάν καὶ ἄλλοι εἰς Νευροκόπιον, κατωρθώθη δὲ ἐν μέρος αὐτῶν νὰ ἀναχαιτισθῆ καὶ ἀνασυνταχθῆ εἰς Σιδηρόκαστρον».

Τὴν 22αν Ἰουνίου τὸ ἐπιτελεῖον τῆς 11 βουλγαρικῆς στρατιᾶς, μὴ θεωροῦν ἀσφαλὲς πλέον τὸ Σιδηρόκαστρον, ἐφ' ὅσον ὁ στρατηγὸς Σαράφωφ διοικητὴς τῆς 111 βουλγαρικῆς μεραρχίας, ἠτηθεὶς εἰς Κιλκίς εὐρίσκειτο εἰς Κάτω Πορρόϊα, ἀνεχώρησε τὴν 8ην πρωΐνῃν πρὸς Πετρίτσιον (τὸ παλαιὸν Πετρίτσι τῆς Βουλγαρίας) ὅπου ἔφθασε τὴν 8ην πρωΐνῃν. Ὁ Ἰβανὼφ ὅμως φοβηθεὶς τὴν χολέραν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται, ἐπέστρεφεν εἰς Σιδηροστρον. Μόλις ὅμως ἔφθασεν εἰς τὴν ἀμαξιτὴν ὁδόν, ὁ τότεν ἐφαίνετο ὁ στενωπὸς τοῦ Ροῦπελ (περὶ τὸ Δραγοτίν) πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, παρουσιάσθη ἢ ἀκόλουθος εἰκὼν, ὡς τὴν ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος :

«Κονιορτὸς μέχρι νεφῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐκατέρωθεν αὐτῆς ἀπειράριθμοι φυγάδες ἄνδρες—γυναῖκες, στρατιῶταις κτήνη. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ὄψιν φρενοβλαβῶν καὶ μόλις διὰ τῆς φράξεως τῆς ὁδοῦ διὰ αὐτοκινήτων κατωρθώθη νὰ σταματήσουν δύο ἔφιπποι πυροβοληταὶ οἵτινες ἐχρειάσθησαν λεπτὰ τινα ἕως ὅτου συνέλθουν καὶ ὀμιλήσουν. Οἱ στρατιῶται οὗτοι, οἵτινες μόλις συνεκρατοῦντο, διηγήθησαν ὅτι εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Σιδηροκάστρου ἀνεφάνη ἑλληνικὸν ἱππικόν, τὸ ὁποῖον διεσπάζειν ὅτι εὕρισκεν ἐμπρὸς του, καὶ ὅτι αὐτοὶ μετ' ἄλλων τοὺς ὁποίους, ἐπιδείκνυον ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, μόλις

κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Πρὶν ἢ τελειώσουν τὴν ἀφήγησίν των ἐχάθησαν καλπάζοντες πρὸς ἐνδότερα ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ».

Ὁ Ἴβανῶφ, θεωρήσας πιθανὸν τοῦτο, καθ' ὅσον καὶ αἱ γέφυραι τοῦ Στρυμόνος εἶχον ἀφεθῆ τὴν νύκτα ἐκείνην ἀφρούρητοι καὶ διότι ἀπὸ 19 Ἰουνίου ποῦ ἀνεφάνη ἑλληνικὸν ἱππικὸν εἰς Κιλκίς δὲν εἶχον πληροφορίας ποῦ ἐκινεῖτο, ἐπανῆλθεν εἰς Πετρίτσιον καὶ ἐκεῖ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ τηλεγράφος Σιδηροκάστρου δὲν ἀπαντᾷ, ἀνεχώρησε διὰ Στρώμνιτσα ὅπου ἔφθασε τὴν 16.30' τῆς 22ας Ἰουνίου.

Ὁ διοικητὴς τῶν βουλγαρικῶν στρατευμάτων Σεργῶν συν)ρχης Ἀθανάσωφ διέταξε τὴν πρωίαν τῆς 22ας νὰ συγκεντρωθῶσι ταῦτα εἰς Σιδ)στρον, ὅπου θὰ ἀνασυνταχθῶσι μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προασπίσῃ τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ, ἵνα μὴ διακοπῆ ἡ ὁδὸς ὑποχωρήσεως. Τοῦτο ἀνέφερον εἰς τὸν Ἴβανῶφ καὶ πρὸς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Τοῦτο τὸν διέταξε νὰ ὀργανώσῃ καὶ ἀντιτάξῃ κρατεράν ἄμυναν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος εἰς Σιδ)στρον. Ὁ δὲ Ἴβανῶφ τὴν 23ην Ἰουνίου ὥραν 7ην π.μ. διέτασεν :

«Ἐφ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς δὲν σᾶς πιέζει, ἡ ὑποχώρησίς σας εἶναι ἄκαιρος. Ὁ ποταμὸς, ὅσον κι' ἂν εἶναι διαβατὸς, εἰς πλείστα σημεῖα αὐτοῦ, ἐν τούτοις, παρουσιάζει μεγίστας δυσκολίας ἢ διάβασίς του ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐὰν μάλιστα ἐνοχλῆται ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ μας. Νὰ ἐπανεέλθουν ὅθεν τάχιστα τὰ στρατεύματά σας ἐπὶ τῶν διαβάσεων τούτων καὶ ὀργανώσατε ἰσχυράν ἀντίστασιν. Κρατήσατε τμήματα εἰς διάθεσίν σας δι' ἀντεπιθέσεις εἰς κατάλληλον στιγμήν».

Κατόπιν τούτων ὁ στρατὸς τοῦ Ἀθανάσωφ ἤρχισε τὴν ἐσπέραν τῆς 23ης νὰ ἐκκινή διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ ἐπὶ τῶν διαβάσεων τοῦ Στρυμόνος, εἰς τὰς ὁποίας ἔφθασαν τμήματά τινα τὴν πρωίαν τῆς 24ης Ἰουνίου. Τὰ λοιπὰ ἤρχισαν νὰ ὀργανώνωνται ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ράδοβο (Χαρωπὸ)—Σπάτοβο (Κοίμησις).

Ὁ στρατηγὸς Σαράφωφ ἐκ Πορροῖων διωλίσθησε τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας τῆς 23ης εἰς τὸ Νέον Πετρίτσι (Βέτρινα).

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν νίκην εἰς Κιλκίς καὶ Λαχανᾶ διέταξε ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων τὸ ἔσπερας τῆς 21ης Ἰουνίου καὶ ἀνασύνταξιν κατὰ τὴν 22αν. Διὰ τὴν 23ην διέταξε τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς ὑπὸ τὸν διοικητὴν τῆς I Μεραρχίας στρατηγὸν Ἐμμανουὴλ Μανουσογιαννάκη, περιλαμβάνον τὰς I, VI καὶ VII Μεραρχίας, νὰ ἐρευνήσῃ τὸν ὄρεινὸν ὄγκον τῆς Κρούσιας καὶ τὰ φθάσῃ μέχρι τῶν διαβάσεων τοῦ Στρυμόνος.

Ἡ VII Μεραρχία ἔφθασεν ἐνωρὶς εἰς Ὀρλιακο, ὅπου ἀπὸ τῆς προηγούμενης εἶχον φθάσει αἱ Προφυλακαὶ τῆς.

Ἡ I Μεραρχία ἔφθασε τὸ ἑσπέρας τῆς 23ης εἰς Καγιαλῆ, μικρὸν χωρίον πλησίον τῆς σημερινῆς γεφύρας τοῦ φράγματος τῆς Κερκίνης.

Ἡ VI Μεραρχία περιπλανηθεῖσα εἰς Κρούσια ἔφθασε κατάκοπος μετὰ τὸ μεσονύκτιον εἰς Κιοσελῆ, μικρὸν χωρίον πλησίον τοῦ Χειμάρρου.

Τὴν 6.30 μ.μ. τῆς 23ης τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον διατάσσει τὸ Τμήμα Στρατιᾶς νὰ κινηθῆ πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ καταστροφὴν τῆς δυνάμεως τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Σαράφωφ, ἡ ὁποία ἀφοῦ προέβυλε μικρὰν ἀντίστασιν εἰς Δοϊράνην, ἐκινήθη πρὸς Πορρόι καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβεν ἀνατολικὴν κατεύθυνσιν καταδιωκομένη ὑπὸ τῆς Ταξιαρχίας Ἴππικοῦ ἐχούσης ἀναγνωριστικὸν σκοπὸν.

Τὸ Τμήμα Στρατιᾶς διέταξε τὰς I καὶ VI Μεραρχίας νὰ ἐκκινήσουν ἀκολουθοῦσαι τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Στρουμόνος. Ὁ ποταμὸς τότε δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν ροὴν καὶ κοίτην, ἀλλὰ ἡ κοίτη του εὐρίσκετο νοτιώτερον καὶ ἄφηνεν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τὰ χωρία Γόνιμο καὶ Μεγαλοχώρι, τὰ ὁποῖα σήμερον μετὰ τὴν γενομένην τὸ 1930 ἐκτροπὴν τῆς κοίτης εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Ταυτοχρόνως διέταξε νὰ γίνῃ ἀναγνώρισις τοῦ κάμπου δι' ἱππέων. Ἀναγνωρίσασα ἡ I Μεραρχία ἐχθρὸν ἐπὶ τῆς κατεστραμμένης γεφύρας τοῦ Ὁρμανλῆ (Δασοχωρίου) καὶ συγκεντρώσεις εἰς τὸ δάσος Β.Δ. τῆς Ἡρακλείας ἐκδιώκει τοῦτον ἐκ τῆς γεφύρας Ὁρμανλῆ καὶ διὰ τοῦ ὄρειβατικοῦ της πυροβολικοῦ βάλλει κατὰ τῶν συγκεντρώσεων πλησίον τῆς Ἡρακλείας. Κατόπιν τούτου ἀναβάλλεται ἡ ἐκκίνησις καὶ ἀποφασίζεται ἡ ζεύξις τοῦ ποταμοῦ.

Σημειωτέον ὅτι τὴν προηγουμένην ἡ Ἡράκλεια κενὴ βουλγαρικῶν στρατευμάτων καὶ σημαιοστόλιστος ἀνέμενε τὴν εἴσοδον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πλῆθος δὲ νέων ἀνδρῶν μετὰ τοῦ μακεδονομάχου ἱατροῦ Δ. Πάζη εἶχε κατέλθει ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ στρατοῦ. Ἐκεῖ τοὺς κατέφθασαν τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον διαταχθῆ νὰ ἀναλάβουν τὴν φρουρῆσιν τῶν διαβάσεων τοῦ ποταμοῦ. Ταῦτα ἐλεηλάτησαν τὴν πανηγυρίζουσαν πόλιν, τοὺς δὲ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ κατελθόντας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεδίωξαν. Τινὲς ὁμως τούτων ὀπλισμένοι μὲ γκράδες ἠμύνθησαν καὶ μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ στρατοῦ τοὺς ἐξεδίωξαν καὶ ἐπέρασαν ἡσύχως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ὅπου τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα.

Τὴν 24ην ἡ ἡμιλαρχία ἱππικοῦ κινηθεῖσα πρὸς Μπούτκοβον, τὸ σημερινὸν χωρίον Κερκίνη, συνηντήθη μετὰ τῆς Ταξιαρχίας ἱππικοῦ καὶ ἀνέφερον ὅτι ἀμφότεραι δὲν συνήντησαν τὰ ὑποχωροῦντα βουλγαρικὰ τμήματα τοῦ στρατηγοῦ Σαράφωφ, τὰ ὁποῖα, ὅπως εἶδαμεν, εἶχαν φθάσει ἀπὸ τῆς προηγουμένης εἰς Ν. Πετρίτσι.

Κατόπιν τούτου τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς 10ης π.μ. τῆς 24ης ἐγκατεστάθη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Δοϊράνης ἐκ Κιλκίς,

διατάσσει νὰ σταματήσῃ ἡ ζεῦξις τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ προελάσουν αἱ 1 καὶ VI Μεραρχίαι, ἕνα δὲ Τάγμα νὰ βαδίσῃ πρὸς κατάληψιν τῆς διαβάσεως Δεμίρ - Καποῦ ἐπὶ τοῦ Μπέλλες καὶ ἡ VII Μεραρχία νὰ φρουρῇ τὰς διαβάσεις τοῦ Στρομόνος.

Τὴν 25ην Ἰουνίου ἡ VII Μεραρχία ἀπέστειλεν εἰς Κόπριβαν (Χείμαρρον) τὸ 19ον Σύνταγμα Πεζικοῦ μὲ μίαν Μοῖραν Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ. Εἰς Ὀρλιακο ἄφησε τὸν ἀντισυνταγματάρχην Κούτσην μὲ δύο τάγματα τοῦ 20οῦ Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ μίαν Μοῖραν Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ. Αὕτη δὲ μὲ τὴν ὑπόλοιπον δύναμιν ἐκ τοῦ 21ου Συντάγματος Πεζικοῦ καὶ 4 πυροβολαρχιῶν πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἔφθασε τὴν 19.35 ὥραν εἰς γέφυραν Μπουρσουκίου παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Κογχύλια. Ὅλο τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν ἀφέθη εἰς τὴν VII Μεραρχίαν.

Ἡ I Μεραρχία ἀναχωρήσασα τὴν 4ην πρωϊνὴν ὥραν ἐκ Καγισλῆ ἔφθασεν εἰς Τζαφερλῆ (τσιφλίκι παρὰ τὰ χωρία Μανδράκι—Ἀκριτοχώρι ἐπὶ τῆς Σιδ. γραμμῆς) τὴν 14ην ὥραν ὅπου καὶ κατηλύσθη. Ἀπέστειλεν ὁμως τὴν ἡμιλαρχίαν ἱππικοῦ πρὸς Χατζῆ - Μπεϊλίκ (Βυρώνειαν) ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὴν I Ταξιαρχίαν ἱππικοῦ, ἡ ὁποία εἶχεν ἀποκτήσει ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἡ VI Μεραρχία ἐκκινήσασα τὴν 5ην π.μ. ἐκ Χειμάρρου, ὅπου εἶχε μεταβῆ κατὰ τὴν κίνησιν τῆς χθεσινῆς ἡμέρας, ἔφθασε τὴν 18ην ὥραν εἰς Τζούμα (πλησίον τοῦ Τζαφερλῆ), ὅπου κατηλύσθη.

Ἡ I Ταξιαρχία ἱππικοῦ πλὴν τῆς Ἰλῆς Κούζη ἐπέστρεψεν εἰς Δοϊράνην, τὰ δὲ σώματα προσκόπων ἀπεστάλησαν εἰς Τσαγγεζι τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν 23ην ὥραν.

Τὴν 23ην ὥραν τῆς 25ης Ἰουνίου τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς ἐξέδωσε τὴν κάτωθι διαταγὴν :

«Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς : Πρὸς τὰς I καὶ VI Μεραρχίας.

1. Ὁ ἐχθρὸς κατέχει τὸ χωρίον Βέτρινα. Ἐκατέρωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας ἔχουσι τοποθετηθῆ περὶ τὰ 12—15 πυροβόλα. (4 τοπομαχικὰ εἶχον τοποθετηθῆ εἰς τὸ ὕψωμα ὅπου εἶναι σήμερον αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Λόχου Διοικήσεως τοῦ Τάγματος). Κατεσκευάσθη ξυλίνη γέφυρα 500 μ. βορείως σιδηροδρομικῆς γεφύρας. Ἐτεραι ἐχθρικοὶ δυνάμεις εὐρίσκονται εἰς Πούλιοβον (Θερμοπηγή) καὶ Ράδοβον (Χαρωπόν). Τὸ χωρίον Χατζῆ Μπεϊλίκ κατέχεται ὑπὸ ἀνταρτῶν. Ἡ διάβασις Δεμίρ Καποῦ τοῦ Μπέλλες πιθανῶς κατέχεται ὑπὸ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ δυνάμεως περίπου τάγματος.

2. Αὔριον τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς θὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του πρὸς Βέτριναν, ὅπως ἀπωθήσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ.

3. Αἱ Μεραρχίαι I καὶ VI θὰ βαδίσωσι ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης προηγουμένης τῆς I Μεραρχίας. Ἡ I Μεραρχία θὰ βαδίσῃ διὰ δύο φαλάγγων. Ἀριστερὰ φάλαγγε διὰ Τζαφερλῆ, Δερβέντι (Ἀκριτοχώρι) Χατζῆ Μπεϊλίκ καὶ ἡ δεξιὰ διὰ τῆς καρροποιήτου ὁδοῦ. Ἡ VI Μεραρχία

χία θὰ ἀκολουθήσῃ τὴν καρροποίητον ὁδὸν τάσσουσα τὸ πυρκὸν αὐτῆς πλησίον τῆς κεφαλῆς τῆς φάλαγγος. Ἐκκίνησις τῆς μὲν I Μεραρχίας τὴν 4ην ὥραν πρωΐας αὐριον, τῆς δὲ VI Μεραρχίας τὴν 4.45'. Θὰ βαδίζω μετὰ τῆς δεξιᾶς φάλαγγος τῆς I Μεραρχίας.

4. Ἡ VI Μεραρχία θὰ ἀποστείλῃ ἐν Τάγμα μεθ' ἑνὸς πυροβόλου ὑπὸ ἀξιωματικόν, τὸ ὁποῖον ἐκκινουῖν λίαν πρωΐ δι' Ἄνω Πορρόϊα θὰ βαδίση διὰ τῆς ὄρεινῆς διαβάσεως Δεμίρ Καποῦ ὅπως ἐκδιώξῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ καταλάβῃ τὴν διάβασιν ταύτην.

5. Αἱ ἡμιλαρχίαι ἱππικοῦ ἀμφοτέρων τῶν Μεραρχιῶν καὶ ἡ ἀποσπασθεῖσα εἰς τὸ Τμήμα Στρατιᾶς ἰλη ὑπὸ τῆς Ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἀποτελοῦσαι ἐπιλαρχίαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχαιοτέρου ἰλάρχου, ἀναχωροῦσαι λίαν πρωΐ θὰ ἐπιζητήσωσι τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Μεραρχιῶν πρὸς μάχην, τὸ ἱππικὸν θὰ ταχθῆ εἰς τὸ δεξιόν. Αἱ ἡμιλαρχίαι τῶν Μεραρχιῶν νὰ ἀποσπάσωσι αὐριον λίαν πρωΐ ἀνὰ τρεῖς ἱππεῖς ὡς ἀγγελιαφόρους παρὰ τῷ διοικητῇ ἐκάστου Συντάγματος.

6. Αἱ Μοῖραι πυρομαχικῶν καὶ τὰ μεταγωγικὰ Σώματος τῶν Σωμάτων δὲν θὰ ἀκολουθήσωσι τὰς φάλαγγας, ἀλλὰ θὰ συγκεντρωθῶσι τὴν 16ην ὥραν τῆς πρωΐας εἰς Τζαφερλῆ ἀναμένοντα, οὐχὶ πεφορτωμένα, νέας διαταγὰς.

Τὸ Τμήμα Στρατιᾶς—Μανουσογιαννάκης»

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς τὴν 26ην Ἰουνίου ἡ VII Μεραρχία παραμένει ἀπὸ γεφύρας Μπουρσουκίου μέχρι Κουμάριανης ἐπιβλέπουσα τὸν Στρυμόνα. Ἀναφέρει τὰς συλλεγείσας πληροφορίας, καθ' ἃς εἰς τὸ Παγγαῖον δὲν εὐρίσκειται πλέον βουλγαρικὸς στρατὸς ἀποσυρθεὶς πιθανῶς εἰς Σιδηρόκαστρον. Ἐπίσης ὅτι καὶ ἡ Καβάλλα ἔχει ἐκκενωθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὅτι εἰς Καλένδραν καὶ Καβακλί ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησε καὶ ἐλάχιστοι ἱππεῖς περιτρέχουσι τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Στρυμόνος. Κατόπιν τῶν πληροφοριῶν τούτων ὁ ἀντιστοχῆς Κούτσης ἐζήτησε πληροφορίας ἐὰν πρέπει νὰ ἀποστείλῃ Τάγμα εἰς Σόρρας ὡς σχετικὴ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου τῆς προηγουμένης ἡμέρας. Συγχρόνως τὸ Γεν. Στρατηγεῖον διέταξε τὸ εἰς Τσάγεζι ἀπόσπασμα τῆς Μεραρχίας νὰ ἐνωθῆ μετ' αὐτῆς.

Ἡ I Μεραρχία ἐκκινεῖ τὴν 4ην πρωΐνῃν καὶ ἡ μὲν δεξιὰ τῆς φάλαγγε ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ 4ου Συν)τος Πεζικοῦ καὶ τῆς Μοίρας ὄρειβ. πυρ)κοῦ (2 πυροβ)χίαι) ὡς ἐμπροσθοφυλακῆς καὶ ἐκ τοῦ 2ου Συν)τος Πεζικοῦ, Χειροουργεῖου κλπ. ὡς κυρίου Σώματος, ἠκολούθει δὲ τὴν καρροποίητον ὁδὸν Τζαφερλῆ - Βέτρινα. Μετ' αὐτῆς ἐβάδιζε καὶ ὁ Μέραρχος. Ἡ ἀριστερὰ φάλαγγε ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ 5ου Συν)τος Πεζικοῦ καὶ μιᾶς ὄρειβ. πυροβ)χίας, ἠκολούθει δὲ τὸδρομολόγιον Τζαφερλῆ - Δερβέντι - Μπεῖλικ - Κεσελικ - Βέτρινα.

Τὴν 4.45' ἐξεκίνησε καὶ ἡ VI Μεραρχία ἀκολουθοῦσα τὸ δεξιὸν δρομολόγιον τῆς I Μεραρχίας. Προηγουμένως αὕτη εἶχεν ἀποστείλει εἰς Δεμίρ Καποῦ τὸ 9ον Τάγμα Εὐζώνων τοῦ Βελισαρίου μεθ' ἑνὸς πυροβόλου ὑπὸ τὸν ἀνθυπολοχαγὸν Ταβουλάρην.

Αἱ φάλαγγες οὕτω βαδίζουσαι ἐξηκολούθουν τὴν προέλασιν τῶν πρὸς ἀνατολάς. Προηγεῖτο τὸ ἱπικὸν τῆς Στρατιᾶς, τὸ ὁποῖον ἐξεδίωξε ἐκ Βυρωνείας τὰ ἐχθρικά τμήματα. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ προχωρήσῃ πέραν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ εἰμὴ χιλιόμετρον μόλις καὶ τότε ἐσταμάτησε μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς δεξιᾶς φάλαγγος, ὅποτε κατηυθύνθη πρὸς Οὐμπαγιὰν (Ἀγριόλευκαν σημερινήν) καὶ Μπρίσαναν (Γόνιμον) πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν διαβάσεων τοῦ Στρυμόνος.

Ὅτε ἀφίχθη εἰς τὴν ἄνω θέσιν τὸ προπορευόμενον Τάγμα τοῦ 4ου Συν)τος, καίτοι ἀπεῖχεν 9 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος, ἐβλήθη τὴν 9ην ὥραν, τόσον αὐτὸ ὅσον καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα φάλαγξ, σφοδρῶς ὑπὸ πυροβολικοῦ. Τόσον τὰ πυροβόλα πέραν τῆς γεφύρας, ὅσον καὶ τὰ 4 τοπομαχικὰ τὰ τοποθετηθέντα εἰς τὸν λόφον ἄνωθεν τῆς Βέτρινας ἔβαλλον σφοδρῶς καὶ ἀδιακόπως κατὰ τῆς προχωρούσης δεξιᾶς φάλαγγος.

Αἱ βουλγαρικαὶ δυνάμεις κατενέμοντο ὡς ἑξῆς : Διοικητῆς στρατηγὸς Σαράφωφ. Δεξιὰ ὄχθη Στρυμόνος περὶ τὴν Βέτριναν. (Γύρωθεν τοῦ χωρίου καὶ εἰς τὰ ὑπερθεν αὐτοῦ ὑψώματα, ἀπὸ Κέσεσλικ (Ἄετοβούνι) μέχρι σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἐντὸς τοῦ χωρίου, καίτοι οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι εὐρίσκοντο ἐντὸς αὐτοῦ, εἶχον ὀχυρωθῆ οἱ Βούλγαροι (μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακώματα τῶν σώζονται καὶ σήμερον). 12 Τάγματα Πεζικοῦ (2 τάγματα τοῦ 47ου βουλγ. συν)τος ἐλθόντα ὀδικῶς ἐκ Κρέσνας, 2 τάγματα τοῦ 69ου βουλγ. συν)τος, τὰ 32 καὶ 46 βουλγ. συν)τα πεζικοῦ) καὶ δύο πεδινὰ πυροβολαρχίαι. Διοικητῆς ὁ συν)ρχης Ριμπάρωφ.

Ἄριστερὰ ὄχθη Στρυμόνος, ἀπὸ τὴν σιδηροδρ. γέφυραν, λουτρὰ καὶ περὶ τὸ Ράδοβο 10 τάγματα πεζικοῦ (τὸ 25 βουλγαρικὸν σύν)μα πεζικοῦ, τὸ 7 ἐφεδρικὸν βουλγαρικὸν σύν)μα πεζικοῦ καὶ τάγμα τοῦ 42 βουλγαρικοῦ συν)τος πεζικοῦ), 3 πεδινὰ πυροβ)χίαι καὶ 4 βαρέα πυροβόλα (2 τῶν 10 καὶ 2 τῶν 12). Ὡς ἐφεδρεία 12 τάγματα πεζικοῦ καὶ πεδινὸν πυροβολικόν. Ὁ ὄρεινὸς ὄγκος τοῦ Μπέλλες περὶ τὸ Δεμίρ Καποῦ καὶ Καλὲ Μπαῖρ ἐπετηρεῖτο ὑπὸ 2 ταγμάτων μετὰ ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας. Ἐπίσης τὸ ὄρος Τσιγγέλι διὰ τοῦ ὑπολοίπου 47ου βουλγαρικοῦ συν)τος πεζικοῦ, πρὸς δὲ τὰ ὑψώματα τοῦ Πετριτσίου (τοῦ παλαιοῦ Πετριτσίου τῆς Βουλγαρίας) ὅπως ἐξασφαλισθῆ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐκ Στρωμνίτης, ἡ ὁποία εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας, ἀπεστάλησαν τὸ 29ον καὶ 67ον βουλγαρικὰ συν)τα πεζικοῦ μετὰ πεδινοῦ πυροβολικοῦ.

Τὸ Στρατηγεῖον τῆς II Βουλγαρικῆς Στρατιᾶς εὐρίσκετο εἰς Κρέσναν. Ἐντολὴ τοῦ στρατοῦ Σιδηροκάστρου ἦτο ἡ διατήρησις τῶν θέσεων τούτων μέχρι τὸ ἑσπέρας τῆς 27ης Ἰουνίου, ὅπως δοθῆ καιρὸς καὶ ὑποχωρήσῃ τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰ μεταγωγικὰ τῆς IV βουλγαρικῆς στρατιᾶς διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Στρωμνίτης πρὸς Κρέσναν μεθ' ὃ νὰ ἀποσυρθῆ καὶ ὁ στρατὸς

οὔτος πρὸς βορρᾶν. Καὶ ὁ στρατὸς οὔτος τοῦ Σιδηροκάστρου διὰ νὰ εἶναι μαῖλλον ἑλαφρὸς πρὸς ὑποχώρησιν ἀπέστειλε τὰ μεταγωγικὰ καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν πρὸς Κρέσναν, καὶ ἐκράτησε μόνον τὰ εἰς τὸ ὕψωμα τῆς Βέτρινας 4 πυροβόλα, ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω.

Διὰ τῶν πυροβόλων τούτων ὑπεδέχθη ἀπὸ τῆς ἀποστάσεως, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τὴν ἑλληνικὴν φάλαγγα τὴν ἐφωδιασμένην μόνον με ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας. Ἀμέσως κατόπιν ἤρχισε καὶ τὸ παρὰ τὴν Βέτριναν καὶ περὶ τὴν γέφυραν πεδινὸν πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ, ἧτοι ἐν συνόλῳ 24 περίπου πυροβόλα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισεν ἓνας συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος κανονιοβολισμὸς διαρκέσας μέχρι τὸ ἔσπερας. Μὲ πραγματικὴν σπατάλην πυρομαχικῶν ὁ ἐχθρὸς ἐσκόρπιζε καθ' ὅλον τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσῃ ἡ δεξιὰ φάλαγξ, βροχὴν ὀβίδων ἐξ ὧν ἀνεφλέγησαν τὰ ξηρὰ σπαρτὰ καὶ αὐταὶ αἱ λόχμαι, δι' ὧν ἦτο κεκαλυμμένον τὸ ἔδαφος, τῶν ὁποίων ἡ θερμότης προσειθεμένη εἰς τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου καθίστα τὴν ἐν αὐτῷ παραμονὴν τῶν ἀνδρῶν ἀφόρητον.

Τὸ ἐπὶ κεφαλῆς 1ου τάγμα τοῦ 4ου Συντάγματος ἀφ' ἧς ἐβλήθη ἀναπτυχθὲν ἐπροχώρησε ὀλίγον καὶ ἐσταμάτησε καθ' ὅσον ἡ περαιτέρω προχώρησις του κατέστη ἀδύνατος ἐν ἀκαλύπτῳ ἐδάφει ὑπὸ σφοδρὸν ἐχθρικὸν κανονιοβολισμὸν καὶ ἄνευ συνδρομῆς ἡμῶν πυροβολικοῦ. Εἰς τὸ τάγμα τοῦτο παρουσιάσθησαν ἄρκετὰ κρούσματα ἡλιάσεως. Τὰ λοιπὰ δύο τάγματα τοῦ 4ου Συν)τος ἐξεληθόντα τῆς ὁδοῦ ἐκαλύφθησαν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Βυρωνείας κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδ. γραμμῆς, ἡ ὁποία εὐρίσκετο ἐν ἐπιχώσει καὶ περιεβάλλετο ἐκατέρωθεν ὑπὸ ὑψηλῶν δένδρων, χόρτων καὶ καλαμώνων ἐπὶ μέγα μῆκος. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ τὸ 2ον Σύν)μα Πεζικοῦ κατ' ἐπέκτασιν τοῦ 4ου Συντάγματος.

Αἱ δύο ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι ταχθεῖσαι πρὸς πυροβόλησιν παρὰ τὸν σιδηροδ. σταθμὸν Βυρωνείας ἤρξαντο πρὸς περὶ τὴν 10,30' πρωϊνὴν ἀλλὰ ταχέως ἐσταμάτησαν τοῦτο, ἀντιληφθεῖσαι ὅτι αἱ βολαὶ των ἦσαν πολὺ βραχεῖαι.

Ἡ προχώρησις νοτίως τῆς σιδηρ. γραμμῆς ἦτο ἀδύνατος καθόσον τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο ἄβατον λόγῳ τῶν ὑπαρχόντων ἐλῶν.

Ὁ στρατηγὸς Μανουσογιαννάκης κατανοήσας τὸ ἄκαρπον τῶν προσπαθειῶν πρὸς προχώρησιν τῆς δεξιᾶς φάλαγγος, ὡς καὶ τὰς μεγάλας ἀπωλείας, τὰς ὁποίας ἤθελεν αὕτη ὑποστῆ, ἐξέδωκε τὴν κάτωθι διαταγὴν πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς φάλαγγος αὐτῆς:

«26 Ἰουνίου 1913 ὥρα 11 πρωΐας. Συντ)ρχην Οἰκονομίδην. Δεδομένον ὅτι τὸ πυροβολικὸν δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ταχθῆ πρὸς πυροβόλησιν καὶ ὅτι ἄνευ ὑποστηρίξεως τούτου αἱ ἀπώλειαι θὰ εἶναι μεγάλαι, νὰ ὀχυρωθῆτε εἰς καταλλήλους θέσεις ἐπιτηροῦντες τὸν ἐχθρὸν καὶ προσωρινῶς νὰ μὴ προελάσητε περαιτέρω. Ὁ Μέραρχος Μανουσογιαννάκης».

Κατόπιν τούτου καὶ τὸ ὑπόλοιπον τάγμα τοῦ 4ου Συν(τ)τος ἀπεσύρθη πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ὅπου τὰ Σώματα παρέμειναν μέχρι ἐσπέρας ὑπὸ καυστικὸν ἥλιον καὶ τὰ ἀδιάκοπα πυρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ἀδρανοῦντα καὶ μὴ δυνάμενα οὔτε νὰ προχωρήσωσι οὔτε νὰ βάλωσι καὶ ὑφιστάμενα ἀπωλείας ὄχι ὀλίγας.

Ἡ ἀριστερὰ φάλαγξ μὲ ὁδηγὸν τὸν ἐκ Ράμνας Κ. Παρθένην ἐκκινήσασα τὴν 3.30' πρωϊνὴν ἠκολούθησε τὸ καθορισθὲν αὐτῇ δρομολόγιον καὶ διὰ ἡμιονικῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῶν νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Μπέλλες ὄφικετο τὴν 10ην π.μ. πρὸ τοῦ χωρίου Κεσεσλίκ ἀνενόχλητος. Πρὸ τοῦ χωρίου ἐβλήθη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ αὐτῆς (3ον Τάγμα), ἐκ τοῦ χωρίου καὶ τῶν βορείως τούτου ὑψωμάτων, παρ' ἀνταρτῶν καὶ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, τοὺς ὁποίους ὁμως ἀναπτύχθην ἐξεδίωξεν ἄνευ πολλῆς δυσκολίας.

Ἐκ τῆς διευθύνσεως τῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἀτάκτων τούτων καὶ ἐξ ἀναγνωρίσεων ἐπέισθη ὁ διοικητὴς τῆς φάλαγγος, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ πρὸς Βέτριναν, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ πλευρόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὰ δεσπόζοντα ἀντιστηρίγματα τοῦ Μπέλλες ἐχθροῦ. Τὸ ἔδαφος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἐκείνην ἦτο λίαν ἀνώμαλον, δύσβατον καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ λόχμης, ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους σειρὰς ἀντιστηριγμάτων κατερχομένων ἀπὸ τὸ Μπέλλες πρὸς τὴν Βέτριναν καὶ τὴν γέφυραν καὶ διαχωριζομένων ὑπὸ ἀληθινῶν χαραδρῶν διαβατῶν εἰς ὠρισμένα σημεῖα καὶ κατ' ἄνδρα πολὺ δυσκόλως. Ἐπρεπε δὲ νὰ καταληφθῶσι πάντα ταῦτα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κατὰ τῆς Βέτρινας ἐπιθέσεως.

Ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἐνισχύσει δι' ἐρεισμάτων τὰ ὑπερθεν τῆς Βέτρινας καὶ πρὸς τὴν γέφυραν ὑψώματα ταῦτα, ἐπίσης δὲ εἶχεν προπαρασκευάσει ἐπιμελῶς καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἄμυναν δι' ἧς ἐξησφαλιζέτο ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα.

Εἶχον καταληφθῆ κατόπιν συμπλοκῆς τὰ πρῶτα ἀντιστηρίγματα καὶ ἐπροχώρει βραδέως καὶ ἐπιπόνως τὸ 5ον Σύνταγμα, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως καὶ τοῦ ἔδαφους ὁπότε περὶ τὴν μεσημβριάν εἰδοποιήθη, δι' ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐπιτελείου, νὰ παραμείνῃ εἰς τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχε, διότι ἡ κίνησις του δὲν ἠδύνατο νὰ συνδυασθῆ μὲ τὴν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν τῆς δεξιᾶς φάλαγγος, ἡ ὁποία, ἐλλείψει πεδινοῦ πυροβολικοῦ, εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ἀνακόψῃ τὴν προέλασίν της, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ἡ VI Μεραρχία εἶχε διαταχθῆ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ συνταχθῆ δυτικῶς τοῦ χωρίου Βυρώνεια. Ἐπίσης ἐστάλη διαταγὴ πρὸς τὴν VII Μεραρχίαν, ὅπως ἀποστείλῃ τὴν Μοῖραν Πετμεζᾶ, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν πυροβολαρχιῶν καὶ ἀπετέλει τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τῆς VI Μεραρχίας, εἰς τὸ πεδίων τῆς μάχης, καθ' ὅσον ἡ ἔλλειψις πεδινοῦ πυροβολικοῦ εἶχε καταστῆ λίαν αἰσθητὴ εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς.

Λόγω βραδείας ὅμως διαβιβάσεως τῆς ἐν λόγῳ διαταγῆς ἡ VII Μεραρχία μίλις τὸ μεσονύκτιον διέταξε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἐν λόγῳ πυροβολικοῦ καὶ ἀνέφερε διὰ τοῦ ὀπτικοῦ ἐκ Καγιαλῆ ὡς ἑξῆς :

«Καγιαλῆ 26 Ἰουνίου 1913 ὥρα 12 35' μ.μ. Πρὸς Τμήμα Στρατιᾶς : Ταύτην τὴν στιγμὴν διετάχθη Μοῖρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ ἀναχωρήσῃ τὸ ταχύτερον. VII Μεραρχία, Σωτήλης».

Ἐπίσης κληθεῖς περὶ τὴν 13ην ὥραν ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἰου Συντάγματος Εὐζώνων ἀντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος Διονύσιος διετάχθη προφορικῶς ὅπως βαδίσει καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν Συντάγματος πρὸς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐβάδιζε καὶ τὸ 5ον Σύνταγμα Πεζικοῦ πρὸς πῖεσιν καὶ ἀπειλὴν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ τοῦ ἐχθροῦ. Οὗτος ἀργότερον ὑπέβαλλε τὴν κάτωθι ἀναφορὰν :

«26 Ἰουνίου, ὥρα 3 30' ἑσπέρας. Πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς. Ἐφθασα ταύτην τὴν στιγμὴν εἰς Κεσισλίκ, ἀλλ' ἐννοηθεῖς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐβλήθη ὑπὸ πυροβολικοῦ. Ἐλλείπει ὁδηγοῦ δὲν ἠδυνήθη εἰσέτι ἀναγνωρίσω τὸ ἔδαφος. Ἐφθασα μὲ ἀνδρας λίαν ἐξηνητλημένους ἐκ ζέστης καὶ ἔσχον 7 κρούσματα ἠλιάσεως. Τὸ Τάγμα Κρητῶν δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ συντάξω εἰσέτι. Ἐὰν μετέβαινον ἐκ Ράμνας μετὰ δύο πυροβόλων ἢ ἐπιχειρήσεις μου θὰ ἐστέφετο ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας, διότι θὰ εὐρισκόμην ἀνωθεν τοῦ ἐχθροῦ ἐντελῶς ἀπαρτήρητος. Ἐὰν εἶναι δυνατόν νὰ διαταχθῇ νὰ πορευθῇ κατὰ τῆς Βέτρινας ὁ ταγματάρχης Βελισαρίου μεθ' ἑνὸς πυροβόλου καὶ δύο πολυβόλων, ὅστις ἀπὸ τῆς πρωῖας ἀπεστάλη εἰς Δεμίρ Καποῦ, πολὺ θὰ διευκολύνῃ τὸ ἔργον μας αὐριον τὴν πρωῖαν. Ἐτραυματίσθησαν ὁ λοχίας ὅστις μὲ ἠκολούθει ὡς σύνδεσμος καὶ εἷς στρατιώτης. Δ. Παπαδόπουλος».

Προσέτι διετάχθη τὴν 13 15' ὥραν ἡ ὑπὸ τὸν ἀντισυν)ορχην Βάλβην ὄρειβατικὴ Μοῖρα, ἡ ὁποία εἶχε προσκολληθῆ παρὰ τῇ VI Μεραρχίᾳ, ὅπως ἀνεύρη θέσεις καὶ ὑποστηρίξῃ τὴν κίνησιν τῆς ἀριστερᾶς φάλαγγος, ἥτις ἀπὸ ὥρας ἤδη εἶχε προσελκύσει ἐπάνω της τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Μέχρις ἑσπέρας ὅμως δὲν κατωρθώθη νὰ εὔρη θέσιν ὅπως ταχθῇ πρὸς πυροβόλησιν.

Περὶ τὴν 16ην ὥραν ὁ φοβερὸς ἐχθρικός κανονιοβολισμὸς, μείνας καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἀνευ ἀπαντήσεως παρὰ τοῦ ἡμετέρου ὄρειβατικοῦ πυροβολικοῦ πλὴν μικροῦ διαστήματος καθ' ὃ ἔβαλε ἡ πυροβολορχία Κουρούκλη, ἐμετριάσθη καὶ μετ' ὀλίγον ἐκόπασε. Τὸ 5ον Σύνταγμα βαθμηδὸν εἶχε προχωρήσει καὶ εἶχε καταλάβει τὰ δεσπόζοντα τῆς Βέτρινας ἀντιστηρίγματα, αἵτινα κατεῖχεν ὁ ἐχθρὸς ἰσχυρῶς καὶ εἶχεν ἐνισχύσει ταῦτα δι' ὄργανα. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀριστερὸν αὐτοῦ πλευρὸν δὲν ἦτο ἐξησφαλισμένον καὶ ἐπειδὴ εἶχον φανῆ μερικαὶ ὑποποιοὶ κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὰ βορειότερα ἀντερείσματα, τὰ δύο τάγματα τὰ ὑπὸ τὸν ἀντισυν)ορχην Παπαδόπουλον ἐτά-

χθησαν εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ 5ου Συν)τος κατὰ τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἐπομένην νὰ συνεχίσωσι τὸν ἀγῶνα, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Διὰ τὴν νύκτα τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς ἐξέδωκε τὴν κάτωθι διαταγὴν ἣτις ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους καὶ ἐξετελέσθη :

«26 'Ιουνίου ὥρα 6 ἑσπέρας. Πρὸς τὰς I καὶ VI Μεραρχίας.

1. Ὁ ἐχθρὸς ἐξακολουθεῖ κατέχων τὴν εἴσοδον τῆς κλεισωρίας Δερβέντι.

2. Τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς θὰ διανυκτερεύσῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

3. Τὸ 5ον Σύνταγμα Πεζικοῦ καὶ τὸ 1ον Σύνταγμα Εὐζώνων θὰ παραμείνωσιν εἰς ἃς θέσεις κατέχουσι κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ σκότους, τοποθετοῦντα ἰδίας προφυλακὰς μάχης. Ἡ VI Μεραρχία, παραμένουσα ὅπου ἔχει καταυλισθῆ, νὰ θέσῃ προφυλακὰς ἐκ δύο Ταγμάτων ἀπὸ ἀνατολικῆς παρυφῆς χωρίου Χατζῆ Μπεϊλικ κατὰ μῆκος τοῦ ἐκεῖθεν ἀρχομένου καὶ νοτίως βαίνοντος ἀντερεισματος τοῦ Μπέλλες μέχρι τῆς συναντήσεως τῆς προεκτάσεως τούτου μετὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὸ 3ον Σύνταγμα Πεζικοῦ θὰ ἐπεκτείνῃ τὴν γραμμὴν ταύτην τῶν προφυλακῶν νοτίως τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς κατὰ ἓν χιλιόμετρον περίπου, δι' ἑνὸς Τάγματος. Τὸ 4ον Σύνταγμα Πεζικοῦ καὶ τὰ ὑπολειπόμενα 2 Τάγματα τοῦ 2ου Συντάγματος Πεζικοῦ συγκεντρούμενα θὰ καταυλισθῶσιν εἰς τὸ ὕψος τοῦ καταυλισμοῦ τῆς VI Μεραρχίας καὶ νοτίως αὐτοῦ. Αἱ παρὰ τὴν σιδηροδρ. γραμμὴν δύο ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι τῆς I Μεραρχίας θὰ συγκεντρωθῶσι καὶ θὰ καταυλισθῶσι μετὰ τῆς VI Μεραρχίας καὶ τῶν συνταγμάτων πεζικοῦ τῆς I Μεραρχίας. Αἱ ἀνωτέρω μετακινήσεις τῶν 2ου καὶ 4ου Συνταγμάτων Πεζικοῦ ὡς καὶ τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ θὰ ἐκτελεσθῶσιν ἅμα τῇ ἐπελεύσει τοῦ σκότους.

4. Θὰ διανυκτερεύσω ὀπισθεν τοῦ καταυλισμοῦ τῶν Σωμάτων τῆς I Μεραρχίας, ὅπου νὰ ἀποσταλῶσι σύνδεσμοι.

5. Σύνθημα Γερμανὸς—Πάτρι. Ἐμμανουὴλ Μανουσογιαννάκης.

Ἡ VI Μεραρχία κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης διενυκτέρευσε εἰς τὰς θέσεις εἰς τὰς ὁποίας εὗρίσκετο, ἐξασφάλισα τὴν ὁδὸν Ράμνας—Βέτρινας καὶ διαθέσα τὸ 2ον Τάγμα τοῦ 17ου Συντάγματος πρὸ τοῦ Χατζῆ Μπεϊλικ ἐν προφυλακαῖς.

Τὸ ἀπὸ πρωῒας πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς καὶ ἀνωθεν ἀκριβῶς τῶν Ἄνω Ποροῦντων κείμενον Δεμιρ Καπού ἀποσταλὲν ἀπόσπασμα Βελισαρίου ἐξεδίωξε δι' ἐφόδου τοὺς Βουλγάρους ἐκεῖθεν περὶ ὥραν 13.30' καὶ ἐγκατεστάθη ἐπ' αὐτοῦ ἀμυντικῶς. Ἡ ὑπὸ τὸν Ἰλαρχον Βαρδῆν ἐπιλαρχία διενυκτέρευσε εἰς Μπρίσαν (Γόνιμο). Ἡ νύξ διήλθεν ἐν ἡσυχίᾳ. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐξέδωκε τὴν κάτωθι διαταγὴν τὴν 23 30' ὥραν :

«Γενικὸν Στρατηγεῖον 26—6—1913 ὥρα 11.30'. Πρὸς τὸ Τμῆμα Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη. Αἱ II, III, IV, V καὶ X Μεραρχίαι μετὰ διήμερον ἀγῶνα κατέλαβον τὰ πρὸς Στρωμνίτσαν στενὰ κατελθοῦσαι με

τὰς ἐμπροσθοφυλακάς των μέχρι πεδιάδος. Ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν ἐκ Στρωμνίτης πιθανῶς πρὸς Μπέροβα-Πέτσοβο. Ἐπίσης τμήματα ὑπεχώρησαν πρὸς Πέτριτς. Ὁ εἰς Ἰσιτί ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν ἀμαχητὶ πρὸς Τσάρεβο Σέλο καὶ Πέτσοβο ἀκολουθούμενος ὑπὸ Σέρβων.

2. Ἡ Ταξιαρχία Ἰππικοῦ μεναβαίνει αὔριον πρὸς Στρώμνισαν καὶ θὰ ἐρευνήσῃ πρὸς Μπέροβα καὶ Πέτριτς.

3. Τίθημι ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὑμῶν βαρὺ πυροβολικὸν ἐκ 5 πυροβόλων τῶν 10,5 καὶ 6 πυροβόλων τῶν 12, ὅπως, ἐὰν παραστῆ ἀνάγκη, χρησιμοποιήσῃτε τοῦτο κατὰ τῆς ἐχθρικής θέσεως. Τὸ πυροβολικὸν τοῦτο εὑρίσκεται εἰς στενὸν Δοβᾶ Τεπέ. Ὁ Διοικητὴς του λοχαγὸς Διγενῆς διετάχθη νὰ συνεννοηθῇ μεθ' ὑμῶν τηλεφωνικῶς ἐκ στενοῦ Δοβᾶ Τεπέ. Ἐὰν ἀντιληφθῆτε ὅτι ὁ ἐχθρὸς ὑποχωρῆ, καταδιώξατε αὐτὸν κατὰ πόδας.

4. Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον παραμένει εἰς σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Δοϊράνης. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β».

Τὸ βαρὺ τοῦτο πυροβολικὸν δὲν κατέφθασεν ἐγκαίρως καὶ δὲν ἐρησιμοποιήθη. Τὴν 3ην ὥραν ὅμως ἀφίκετο ἡ Μοῖρα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῆς VI Μεραρχίας καὶ κατέλαβε ἅμα τῇ ἡμέρᾳ θέσεις ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Κεσιλιχ ὑψωμάτων.

Ἄμα τῇ χαρφυγῇ ἐπανήρχισεν ὁ ἀγὼν, τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ βάλλοντος τόσον δυτικῶς τῆς Βυρωνείας, ὅσον καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ Τμήματα. Τὸ 1ον Σύνταγμα Εὐζώνων καὶ τὸ 5ον Σύνταγμα Πεζικοῦ ἀπὸ πρώτας ἐκέρδιζον ἔδαφος ἐκτοπίζοντα τὸν ἐχθρὸν ἐκ διαδοχικῶν θέσεων. Τὴν 5.40' ὁ ἀντισυν)λης Παπαδόπουλος ἀναφέρει :

«27 Ἰουνίου ὥρα 5.40' πρωῒνῃ. Κον Διοικητὴν Τμήματος Στρατιᾶς ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκην.

Σήμερον τὴν πρώταν περὶ ὥραν 4ην ἐνήργησα δι' ἐνὸς λόχου ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν βορείως χωρίου Βέτρινα, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ ὑπάρχει δύναμις δύο ταγμάτων ἐντὸς ταχυσκάπτων. Ἐὰν εἶχον ἐν πυροβόλον θὰ τὴν ἐξεδίωκον ἐκεῖθεν εὐχερέστατα καὶ ἄνευ πεζικοῦ. Κατέχω θέσεις δεσποζούσας καὶ παρέχω πλήρη ἀσφάλειαν εἰς ἀριστέρον τοῦ Τμήματος Στρατιᾶς. Διὰ τῶν δυνάμεών μου μόνον δύναμαι νὰ ἐκδιώξω τὸν ἐχθρὸν, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως ἡ μεμονωμένη αὐτῇ ἐνέργειά μου προκαλέσῃ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ ἐναντίον μου καὶ ἀναγκασθῶ νὰ ὑποχωρήσω. Θὰ συνδυάσω ἔγκαιρον ἐπίθεσιν μου μετὰ τὴν κατὰ μέτωπον τῶν ἄλλων Συνταγμάτων καὶ τότε εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ συλλάβωμεν πάντας αἰχμαλώτους ἢ θὰ τοὺς ρίψωμεν εἰς τὸν ποταμόν. Ἐξέλεξα θέσιν κατάλληλον καὶ διὰ τὰ δύο πολυβόλα μου, τὰ ὁποῖα οἱ πολυβοληταὶ μου μεταφέρουσιν ἐπ' ὤμου. Μετὰ Βελισαρίου δὲν συνεδέθη ἐισέτι καίτοι ἀπέστειλα συνδέσμους. Διον. Παπαδόπουλος».

Τὴν 7ην ὥραν ἡ ἐπίθεσις ἐγενικεύθη ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς. Ἡ Πεδινὴ Μοῖρα ἀρξαμένη βολῆς κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ διηκολύνη τὴν

προχώρησιν τῶν τμημάτων μας. Τὸ ἐχθρικὸν ὅμως πυροβολικὸν ἀνενόηχτον ἔβαλλε διαρκῶς κατὰ τῶν προελαυνόντων στρατευμάτων. Παρὰ ταῦτα, ὅμως, Τὸ 1ον Σύνταγμα Εὐζώνων ὁρμᾶ κατὰ τοῦ χωρίου Βέτρινα, διελθὼν πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ 5ου Συνταγῆς καὶ καταλαμβάνει τὸ χωρίον τοῦτο περὶ τὴν 8ην ὥραν ὅποτε καὶ ἀνέφερε τὴν 8.15' ὡς ἀκολούθως :

Κον Μανουσογγιαννάκην Διοικητὴν τμήματος Στρατιᾶς

Κατέλαβον τὸ χωρίον ἐκτοπίσας τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῶν θέσεων ἃς κατεῖχεν, εἰς ἀνώτερα ὑψώματα βορείως Βέτρινας μέχρις ἐνταῦθα, ἐξ 7 διαδοχικῶν ὑψωμάτων. Ἐχθρὸς ὑποχωρεῖ πρὸς βορρᾶν.

Διον. Παπαδόπουλος»,

Κατ' ἀφήγησιν κατοίκων παρακολουθησάντων τὴν μάχην, τὰ ἑλληνικὰ τμήματα προχωροῦντα πρὸς τὸ ὄρος ἀπὸ ὑψώματος εἰς ὑψωμα ἔφθασαν καὶ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου εἶχον καταφύγει καὶ ἐκρύπτοντο οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, οἱ ὅποιοι ἔσπευσαν, μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν καὶ δάκρυα χαρᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, νὰ ὑποδεχθῶν καὶ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ κατακουρασμένα εὐζωνάκια ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὐρίσκετο ὁ μετέπειτα στρατηγὸς Γεώργιος Κονδύλης.

Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ 1ον Σύνταγμα Εὐζώνων εἰσώρμα πρὸς κατάληψιν τῆς Βέτρινας, τὸ 5ον Σύνταγμα Πεζικοῦ προωθήθη διὰ τῆς καταλήψεως τῶν ἀλλεπαλλήλων ὑψωμάτων, πρὸς τὰ κατερχόμενα πρὸς τὴν στενωπὸν τοῦ Ροῦπελ ἀντερείσματα.

Τὰ ὑψώματα, ὅμως, ὅπου σήμερον ὁ Λόχος Διοικήσεως, καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ ἦσαν ἀκόμη καλῶς ὠχυρωμένα καὶ θὰ ἐχρειάζετο μία νέα προσπάθεια ἀκόμη διὰ νὰ καταληφθῶσιν καὶ αὐτὰ καὶ ἀπαλλαγῆ τὸ χωρίον τῆς πείσεως αὐτῶν καὶ τῶν πυρῶν τῶν τεσσάρων πυροβόλων των.

Ὡς ἐκ τούτου, τὴν 9ην ὥραν Λόχος Εὐζώνων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν λοχαγὸν Γεώργιον Ε. Παπαδόπουλον ἐκινήθη πρὸς γενικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἔφοδον μὲ ἔφ' ὄπλου λόγχην. Καὶ ὁ μὲν γεναῖος λοχαγὸς μὲ τὸ περιστροφον ἀνὰ χεῖρας ὀδηγῶν ἀτρόμητος τοὺς ἄνδρας του ἔπεσεν ἡρωϊκῶς πρὸ τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων, βληθεὶς ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας, οἱ Εὐζωνοὶ, ὅμως, ἀκάθεκτοι πλέον καὶ μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν πολεμικὴν των ἰαχὴν «ἀέρα», ἐντὸς ὀλίγου ἐσάρωσαν τὰ δύο ὄχυρά, κατέλαβον τὰ τέσσαρα πυροβόλα των καὶ ἀφοῦ ἐξετόπισαν διὰ τῆς λόγχης των καὶ τοὺς ὀλίγους ἐναπομείναντας Βουλγάρους στρατιώτας, ἐκνήγησαν αὐτοὺς πρὸς τὸν Στρουμόνι, ὅπου ἤδη, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, συνέρρεον ἄτακτοι καὶ φυγάδες ἐξ ὧν τῶν σημείων.

Ὁ τάφος τοῦ λοχαγοῦ Γεωργίου Παπαδοπούλου, ταφέντος εἰς τὸ μέρος ὅπου ἀκριβῶς ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος, σώζεται καὶ σήμερον.

Χαρακτηριστικὸν διᾶγμα τοῦ θάρρους, τῆς ἀνδρείας, τῆς τόλμης καὶ

τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν μαχομένων Ἑλλήνων εἶναι καὶ ἡ ἀνατριχιαστικὴ μὲν ἀλλ' ὑπέροχος ὡς ἐκδήλωσις τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς τοῦ Ἑλληνος στρατιώτου εἰκῶν, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὰ ὄμματα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπεσκέφθησαν εὐθύς ἀμέσως τὸ πεδῖον τῆς Μάχης. Διηγοῦνται ὅτι εἰς Ἑλληνολοχίας τῶν Εὐζώνων καὶ εἰς Βούλγαρος στρατιώτης εὐρέθησαν νεκροί, ὁ μὲν πρῶτος ἔξω τοῦ χαρακώματος, ὁ δὲ δεύτερος ἐντὸς αὐτοῦ, ἔχοντες διαπεράσει τὰς κοιλίας των ἀμοιβαίως διὰ τῶν ξιφολογχῶν των. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀναπαραστήσῃ τις τὴν σκηνήν, ἡ ὁποία ἐξειλίχθη εἰς ἴδια σχεδὸν τὰ πεδία τῆς μάχης τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου τοῦ 1912, ὅπως εἰς τὸ Κιλίς, τὴν Δοϊράνην καὶ τὸν Λαχανᾶν, ἡ ὁποία καὶ ἐνέσπειρε τὸν τρόμον καὶ τὸν φόβον εἰς τὸν Βούλγαρον στρατιώτην.

Ἦδη ἀπὸ τῆς 8ης πρωϊνῆς εἶχεν ἀρχίσει ἡ γενικὴ ὑποχώρησις τῶν Βουλγάρων, ἡ ὁποία δὲν ἐβράδυνε νὰ μετατραπῇ εἰς ἄτακτον καὶ ἐπαίσχυντον φυγήν. Ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρουμόνος, ἀπὸ τῆς Βέτρινας μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σιδηροδρομικῆς γεφύρας, κατεκλύσθη ἀπὸ τοὺς πανικοβλήτους διεσπαρμένους καὶ ἀτάκτους Βουλγάρους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἔφευγον προτροπάδην πρὸς βορρᾶν. Πρὸς στιγμὴν ἡ φυγὴ ἀνεκόπη ὑπὸ δύο συντεταγμένων βουλγαρικῶν ταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέζητησαν νὰ σταματήσουν καὶ συγκρατήσουν τοὺς Βουλγάρους στρατιώτας πὸ ἔφευγον. Ἡ προσπάθεια, ὅμως, αὐτὴ δὲν ἐκράτησε πολὺ, καθ' ὅσον παρεσύρθησαν καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῶν υποχωρούντων.

Δὲν ὑπεχώρησαν ὅμως, μόνον τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης βουλγαρικὰ τμήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅταν εἶδον τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας τοῦ 5ου Συντάγματος εἰς τὰ ὑψώματα νὰ κατέρχωνται ἀπὸ τὸ Μπέλλες εἰς τὸν Στρουμόνα πρὸς τὸ μέρος τῶν στενῶν τοῦ Ροῦπελ. Φοβηθέντα μήπως οὗτοι κατερχόμενοι τούτων διαπεράσουν τὸν ποταμὸν καὶ τοὺς περικυκλώσουν, ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν κανονικῶς κατ' ἀρχὴν καὶ προτροπάδην ἀργότερον, προστατευόμενα ἀπὸ τὸ πυροβολικόν των. Οὕτως ἡ ὑποχώρησις τῶν Βουλγάρων ἐγενικεύθη.

Τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικόν, ὅμως, παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα καὶ προστατεύει σθεναρῶς τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ὀπισθοχωροῦντος πεζικοῦ. Ἡ ἀρίστη τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ χρησιμοποίησις καὶ ἡ μεγάλη ἐξάντλησις τῶν ἡμετέρων ἀνδρῶν, λόγῳ τοῦ λίαν ἀνωμάλου ἐδάφους, τὸ ὁποῖον εἶχον διατρέξει, δὲν ἐπέτρεψαν ἐκείνην τὴν στιγμὴν οὐδεμίαν ἄμεσον καταδίωξιν καὶ ἔδωσαν τὸν καιρὸν εἰς πλήρη ὑποχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ, ὑποστάντος οὐχ ἥτιον τεραστίας ἀπωλείας, διότι ὅλον τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἦτο πλήρες Βουλγάρων νεκρῶν. Τοῦτο δὲ διότι τὸ ἡμέτερον πεζικὸν εὐρίσκετο ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς δεξιᾶς ὄχθης, ἡ δὲ ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης παραπλεύρως τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 1000—1500 μέτρων ἀπὸ τῶν ἐν λόγῳ ὑψωμάτων. Ἀφ' ἐτέρου, τὰ βουλγαρικὰ πυροβόλα ἀνὰ δύο ζευγνύμενα ὑπε-

χώρουν ἐν καλπασμῶ ὑπὸ τὴν προστασίαν σφοδροῦ καὶ ταχέος πυρὸς τῶν ὑπολοίπων πυροβόλων.

Κατὰ τῶν ὑποχωρούντων ἔβλλον δύο ἑλληνικαὶ ὀρειβατικαὶ πυροβολαρχίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατορθώσει νὰ τοποθετηθῶσιν, ἀλλ' ἄνευ αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων.

Τὴν 9.30' πρωῖνὴν ἀνέφερε τὸ 5ον Σύνταγμα ὅτι ἡ σιδηρᾶ σιδηροδρομικὴ γέφυρα ἀνετινάχθη, τὴν δὲ μεσημβριανὴν ὁ Διοικητὴς τοῦ I Εὐζώνικοῦ Συντάγματος ἀπέστειλε τὴν κάτωθι ἀνοφορὰν :

«27 'Ιουνίου ὥρα 12 μ. Κον Διοικητὴν Τμήματος Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκην ὑποστράτηγον. Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω ὅτι, καίτοι ἔσπευσα ὑπὸ δραστικὸν πῦρ πυροβολικοῦ μετὰ τοῦ Ταγματάρχου Κολοκοτρώνη καὶ 50 μόλις ὀπλιτῶν ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Καραχρήστον τοῦ Συν)τός μου, νὰ καταλάβω τὴν γέφυραν, δυστυχῶς ἔφθασα ὀλίγον ἄργά, διότι ἀνετινάχθη τὸ μεσαῖον τόξον τῆς γεφύρας καθ' ὅλον τὸ πλάτος καὶ εἰς μῆκος δύο βάρων, δηλαδὴ ἕως 25 μέτρων. Κατάρθωσαν νὰ διαβῶσι τὴν ἀντιπέραν ὄχθην περίπολοι πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ ἀνακάλυψιν τυχόν ἐγκαταλειφθέντος ὕλικου. Τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων καὶ τραυματισθέντων τοῦ Συντάγματος μου ἀγνοῶ. Δ. Παπαδόπουλος».

Τὸ 4ον Σύνταγμα τὴν 8.30' πρωῖνὴν ἐτάχθη εἰς θέσιν ἀναμονῆς εἰς ρεῦμα παρὰ τὸ χωρίον Κισσελί, ὄπισθεν τοῦ 5ου Συν)τος. Τὸ 2ον Σύν)μα τὴν 10.45' διετάχθη καὶ συνετάχθη ὄπισθεν τοῦ Τάγματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς εἶδος προφυλακῶν, τοποθετημένον νοτίως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Τὴν 14ην ὥραν συνεκεντρώθη ἡ I Μεραρχία καὶ καιηυλίσθη περὶ τὸ χωρίον Βέτρινα, ἐγκαταστήσασα προφυλακὰς πρὸς βορρᾶν διὰ τοῦ 4ου Συν)τος. Τὸ 1ον Σύν)μα Εὐζώνων περὶ τὴν σιδηροδρ. γέφυραν καὶ τὸ 17ον Σύνταγμα (2 Τάγματα) Ν.Α. τῆς Βέτρινας.

Ἡ VI Μεραρχία τὴν 11.15' ὥραν ἔλαβε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν :

«Τὸ Τμήμα Στρατιᾶς πρὸς τὴν VI Μεραρχίαν. Μετὰ τῆς ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας ὑπολοίπου δυνάμεως, ἦτοι 4 Ταγμάτων καὶ 2 ὀρειβατικῶν πυροβολαρχιῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν διέταξα νὰ προστεθῇ καὶ μία Ὀρειβατικὴ Πυροβολαρχία τῆς I Μεραρχίας, νὰ διαβῆτε τὸν ποταμὸν διὰ τοῦ εὐρισκομένου πόρου πλησίον τοῦ χωρίου Μπρίσνα, ἀβαθοῦς καὶ διαβατοῦ κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Ἴππικοῦ, καὶ νὰ διευθυνθῆτε πρὸς κλεισώριαν Δερβέντι, ὅπως καταδιώξητε τὸν ὑποχωροῦντα ἀτάκτως καὶ διευθυνόμενον πρὸς βορρᾶν ἐχθρόν. Τὸ 2ον Σύνταγμα διετάχθη νὰ καταλάβῃ θέσιν παρὰ τὸν πόρον, ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὴν διάβασιν τοῦ πόρου. Μανουσογιαννάκης».

Ἡ VI Μεραρχία ὄντως ἐξεκίνησε τὴν 14ην ὥραν καὶ τὴν 19ην ἀφίκετο εἰς Σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Σιδηροκάστρου (παλαιὸν σταθμὸν ἔνθα κα-

λυφθεῖσα κατηυλίσθη Διέταξεν ἐπίσης ὅπως τὸ 9ον Τάγμα Εὐζώνων κατέλθῃ πάλιν εἰς Βυρώνειαν καὶ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Μεραρχίας εἰς Σιδηρόκαστρον. Ἐπίσης ὅπως τὸ 17 Σύνταγμα Πεζικοῦ καὶ τὸ 1ον Σύνταγμα Εὐζώνων διέλθωσι τὸν ποταμὸν καὶ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Μεραρχίας.

Αἱ ἀπώλειαι κατὰ τὴν διήμερον ταύτην ἀνῆλθον: Εἰς I Μεραρχίαν. Φονευθέντες 4 ὀπλίται. Τραυματισθέντες 3 ἀξιωματικοί, 72 ὀπλίται. Ἄγνοοῦμενοι 36 ὀπλίται.

Εἰς τὴν VI Μεραρχίαν. Φονευθέντες: I ἀξιωματικός, ὁ Γ. Ε. Παπαδόπουλος, 34 ὀπλίται. Τραυματισθέντες 1 ἀξιωματικὸς καὶ 131 ὀπλίται.

Λάφυρα: 4 τοπομαχικὰ πυροβόλα, 8 βλητοφόρα, πληθὺς ὀβίδων καὶ ἡ ἀποθήκη τοῦ Σιδηροδρόμου. Σταθμοῦ Σιδηροκάστρου πλήρης κριθῆς, ἀλεύρων, ζακχάρεως, τυροῦ κλπ.

Ἡ VII Μεραρχία τὴν ἡμέραν ταύτην παρέμεινεν ἐπιτηροῦσα τὸν Στρυμόνα. Τὴν προηγουμένην εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Σέρρας συνεργεῖον Μηχανικοῦ πρὸς καταστροφὴν ἔργων τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τὸ συνεργεῖον ἐπέστρεψε τὴν πρωτὴν 27ης Ἰουνίου καὶ ἀνέφερεν, ὅτι οὐδαμοῦ συνήντησε τὸν ἐχθρὸν, ὅτι ἐξετέλεσε τὰς καταστροφὰς καὶ ὅτι ἡ πόλις τῶν Σερρῶν φρουρεῖται ὑπὸ πολιτοφυλακῆς τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Μητροπολίτης.

Τὴν 28ην Ἰουνίου ἐξηκολούθησεν ἡ προέλασις τῶν I καὶ VI Μεραρχιῶν, τῆς VII ἀποσπασθείσης ἀπὸ τὸ Τμήμα Στρατιᾶς Μανουσογιαννάκη. Καὶ ἡ μὲν I Μεραρχία διὰ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος ἄνευ ἀντιστάσεως ἀφίκετο εἰς Μιτνίεβο, βορείως Πετρίτσίου τὴν 17 ὥραν, ἡ δὲ VI Μεραρχία διὰ Ροῦπελ ἀφίκετο ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν 20ὴν ὥραν εἰς Μαρεκοστίνοβο. Αἱ ἀναγνωρίσεις τῆς προχωρήσασαι πέραν Λιβουνόβου οὐδαμοῦ συνήντησαν τὸν ἐχθρὸν ἐγκαίρως ὑποχωρήσαντα πρὸς Βορρᾶν εἰς Κρέσαναν.

Αἱ σιδηροδρομικὴ καὶ ὀδικὴ γέφυραι ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος ταχέως ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὰς μεταφορὰς τοῦ Στρατοῦ κατὰ τὰς συνεχισθείσας ἐπιχειρήσεις.

Αὕτη εἶναι ἡ μάχη τῆς Βέτρινας, ἡ ὁποία διεξήχθη ἐντὸς καὶ πέραν τοῦ χωρίου καὶ ἡ νικηφόρος ἔκβασις τῆς ὁποίας ἐξηνάγκασε τὸν ἐχθρὸν εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ ἀπληυθέρωσεν, ὅχι μόνον αὐτὴν ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς, καθὼς καὶ ὀλόκληρον τὸν Νομὸν Σερρῶν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὅλης εἰκόνης τῆς Μάχης, παραθέτομεν καὶ τὸ τηλεγράφημα τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖου πρὸς τὸ Ἐπιτελεῖον Στρατιωτικῶν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τύπον ἀνακοινωθέντος σημερινοῦ εἰς τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας τῆς 28ης Ἰουνίου 1913 ἀγγέλλον εἰς τὸν ἑλληνικὸν Λαὸν τὴν περίλαμπρον νίκην τῶν ἑλληνικῶν Στρατευμάτων:

«Ἐκ Δοῦράνης ἀπεστάλη πρὸς τὸ Ἐπιτελεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα:

«Μετὰ τὴν μάχην τῆς Στρωμνίτης; ἔληξε σήμερον μὲ νέαν νίκην τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων ἢ ἀπὸ χθὲς ἀρξαμένη μάχη τοῦ Δεμιρ Ἰσάρ. Μέγα μέρος τῶν ἠττηθέντων εἰς Κιλκίς βουλγαρικῶν στρατευμάτων καὶ εἰδικῶς τῆς Γ' Μεραρχίας, τὰ εἰς Λαχανὰν καὶ Νιγρίταν ἠττηθέντα στρατεύματα, ὡς καὶ πάντα τὰ ὑπολειφθέντα ἐν Σέρραις καὶ Καβάλλα ὑποχωρήσαντα εἶχον συγκεντρωθῆ παρὰ τὸ Δεμιρ Ἰσάρ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς κλεισωρείας Δερβέντι.

Τὸ σύνολον τῶν συγκεντρωθεισῶν ἐκεῖ δυνάμεων ἀνῆρχετο κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ἡμῶν εἰς 44 Τάγματα Πεζικοῦ. Ἡ ὑπὸ Βουλγάρων ἐκλεγείσα τοποθεσία ἐκτεινομένη ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας μέχρι τοῦ ρεύματος Κρούσεβα, πλὴν τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἰσχύος, εἶχεν ὀχυρωθῆ καὶ ἐξοπλισθῆ διὰ βαρέων πυροβόλων, ἐπροστατεύετο δὲ δεξιόθεν παρὰ τοῦ Στρυμόνος. Πλὴν ὅμως τῆς θέσεως ταύτης οἱ Βούλγαροι κατέλαβον διὰ πεζικοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης ὑψώματα παρὰ τὴν Βέτριναν. Οὕτως ἡ εἴσοδος τῆς κλεισούρας Δερβέντι ἐφράσσετο τελείως. Τμήμα Στρατιᾶς ἐκ τριῶν Μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μανουσογιαννάκη εἶχεν ἐντολὴν νὰ καλύπτῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ κατὰ τῆς Στρωμνίτης ἐπιχειροῦντος ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἐναντίον πάσης ἐκ Δεμιρ Ἰσάρ ἐπιθέσεως, ταυτοχρόνως δὲ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ μεταξὺ τῶν ὑπῳρειῶν τοῦ ὄρους Μπέλεσι καὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος ἐδάφους παντὸς ἐχθρικοῦ τμήματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχε διατεθῆ μία μὲν Μεραρχία πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν διαβάσεων τοῦ Στρυμόνος μέχρι τῆς λίμνης Ἀχينوῦ, δύο δὲ ἕτεραι συνεκεντρώθησαν παρὰ τὸ Χατζῆ Μπεϊλίκ.

Κατὰ τὴν χθὲς 26ην τρέχοντος τμήματα τῶν ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης βουλγαρικῶν δυνάμεων καὶ ἐξετόπισαν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ χωρίου Κεσιολίκ. Ἡ προχώρησις ὅμως τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ ἀνεκόπη καθ' ὅσον τὰ βαρέα πυροβόλα τοῦ ἐχθροῦ ἔβαλλον κατ' αὐτοῦ ἐξ ἀποστάσεως 9 χιλιομέτρων χωρὶς τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν νὰ δύναται, οὔτε νὰ πλησιάσῃ, οὔτε νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὸ πῦρ. Οὕτως ὁ ἀγὼν διεκόπη ἀναποφάσιτος.

Κατὰ τὴν χθεσινὴν νύκτα, ὅμως, τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικόν, ἐπωφελοῦμενον τοῦ σκότους, ἐπλησίασεν εἰς ἀπόστασιν δραστηκῆς βολῆς, τὴν δὲ πρῶτην ἐπανελήφθη ἢ ἐπίθεσις. Διὰ τολμηρᾶς δραστηκῆς καὶ ἀποφασιστικῆς προελάσεως κατώρθωσε τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν νὰ ἐκτοτίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἐκ Βέτρινας καὶ νὰ ἀπωθήσῃ αὐτὸν πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος. Οἱ Βούλγαροι ὑποχωρήσαντες ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἀνεΐναξαν ἐν τόξον τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γεφύρας καὶ οὕτως ἀνέκοψαν πρὸς στιγμὴν τὴν ἐφόρμησιν τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἐπιτεθέντα τμήματα δὲν ἐδίστασαν, ἀλλὰ διηυθύνθησαν μετὰ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης πρὸς βορρᾶν. Τὸ τοιοῦτον ἐξηνάγκασε τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν νὰ ἀφήσῃ ἐν

σπουδῇ τὰς θέσεις του καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ 4 βαρέα πυροβόλα, ὧν τὰ δύο ταχυβόλα Σνάϊδερ-Καννέ, πολλὰ πυρομαχικά καὶ πλῆθος τροφῶν. Τὸ τμήμα τοῦτο ἀνέλαβεν, ἀμέσως τὴν καταδίωξιν. Μία Μεραρχία διῆλθε τὸν Στρουμόνα ἐπὶ δυσκόλου πόρου καὶ ἠκολούθησε καταδιώκουσα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης, ἐφ' ἧς ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἑτέρα δὲ ἠκολούθησε τὴν δεξιὰν ὄχθην καταδιώκουσα ἐπίσης.

Οὕτως ἔληξεν ἡ μάχη αὕτη μὲ νέαν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων καὶ νέα λάφυρα. Καθ' ὃν χρόνον ἐξειλίσσεται, ὧς περιεγράφῃ, ἡ μάχη τοῦ Δεμιρ Ἰσάο, μακραὶ φάλαγγες ὄλων τῶν ὄπλων ὑποχωρήσασαι ἐξ Ἰστιπ κατηθύνοντα διὰ Στρωμνίτης πρὸς Πέτριτς.

Κατὰ τῶν φαλάγγων τούτων ἐπετέθησαν αἱ ἐπὶ τῶν βορείων προπόδων τοῦ Μπέλεσι κατελθοῦσαι ἡμέτεραι Μεραρχίαι, κατώρθωσαν δὲ κατόπιν ἀγῶνος νὰ διασκορπίσουν τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ καταλάβουν χθὲς μὲν 5 πυροβόλα, σήμερον δὲ ἕτερα 15 μεθ' ἀπάντων τῶν βλητοφόρων αὐτῶν. Οὕτως ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς ἔχει σήμερον ἀντιμέτωπον καὶ καταδιώκει οὐ μόνον τὴν παρ' αὐτοῦ ἠττηθεῖσαν στρατιὰν τοῦ Ἰβνὼρ ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Μεραρχιῶν 3, 6, 10, 11, 13 δυνάμεως 80 Ταγμάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν 4ην Βουλγαρικὴν στρατιὰν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Μεραρχιῶν 2,7 καὶ 8, ἧτοι 62 Ταγμάτων, ὑποχωρησάντων σχεδὸν ἀθίκτως ἐξ Ἰστιπ καὶ τὰ ὁποῖα καταδιώκει ἐπίσης ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς.

B. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν σύνδεσιν τοῦ Στρουμόνος ὁ δρόμος ἦτο ἀνοικτὸς πρὸς τὸ Σιδηρόκαστρον (Δεμιρ Ἰσάο), τὸ ὁποῖον κατελήφθη τὴν 7ην μ.μ. ὥραν.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Ἐγκατάστασις προσφύγων ἐκ Πετριτσίου καὶ Σιαρτσιόβου

Ἐπειτα ἀπὸ πεντακοσίων τεσσαράκοντα ἐτῶν στυγνὴν καὶ βάρβαρον δουλείαν, τὸ Νέον Πετρίτσι καὶ ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τοῦ Μπέλλες ἀνέπνευσαν τότε τὸν πραγματικὸν ἀέρα τῆς Ἐλευθερίας.

Οἱ κάτοικοι, ἐλεύθεροι πλέον καὶ ἀπηλλαγμένοι τοῦ βραχνᾶ τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς, ἤρχισαν, ἐγκαταλείποντες τοὺς ἐν τῷ ὄρει κρυψῶνας των, νὰ κατέρχωνται καὶ νὰ ἐπανέρχονται εἰς τὰς οἰκίας των μὲ δάκρυα χαρᾶς διὰ τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι κατατρομαγμένοι εἶχον κρυβῆ, ὅπου ἕκαστος ἠδύνατο, ἐξῆλθον τῆς οἰκίας των, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ συνενοῦμενοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων προέβαινον εἰς ἀναλόγους ἐκδηλώσεις χαρᾶς συνεορτάζοντες. Δεινοπαθήσαντες, ὡς ἀλλαχοῦ ἐλέχθη ἀπὸ τὴν βάρβαρον συμπεριφορὰν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἕπ' αὐτῶν κατάληψιν τοῦ χωρίου, ὑπεδέχοντο εὐκρινῶς ὡς πραγματικούς

ἐλευθερωτὰς τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας, διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ὁποίων εἶχον ἅπτὰ δείγματα. Διότι πράγματι εἶχε φθάσει καὶ μέχρις αὐτῶν ἡ φήμη περὶ τοῦ ὅτι οἱ Ἑλληνες, καταλαμβάνοντος τουρκικὰ ἐδάφη κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον, οὐδαμοῦ προέβησαν εἰς βαρβαρότητας καὶ ὁμαδικὰς σφαγὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἠρέσκοντο οἱ αἰμοχαρεῖς Βούλγαροι. Ἡ εἰκὼν, ἐν τούτοις, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὰ ὄμματα τῶν κατοίκων καὶ τῶν καταλαβόντων τὸ χωρίον, ἦτο τρομακτική. Οἱ δρόμοι ἦσαν πλήρεις πτωμάτων Βουλγάρων στρατιωτῶν, οἱ δὲ ἀχνίζοντες λέβητες, ἐγκαταλειφθέντες ἄθικτοι μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ παρασκευαζομένου συσσιτίου, ἐδείκνυον τὸν πανικὸν ποῦ ἐπεκράτησε τὴν τελευταίαν στιγμήν μεταξὺ τῶν Βουλγάρων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι, φαίνεται, δὲν ἀνέμενον τόσον σύντομον καὶ τόσον ὀρμητικὴν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Εὐζώνων.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ἐνῶ ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς καταδιώκει πρὸς βορρᾶν τοὺς Βουλγάρους, ὁ δαφνοστεφῆς Στρατηλάτης καὶ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, κατευθυνόμενος εἰς τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, καταφθάνει εἰς τὸν σταθμὸν Βυρωνείας (Χατζῆ μελίκ), καὶ ἐγκαθιστᾷ ὑπὸ τοὺς αἰωνοβίους πλατάνους καὶ λεύκας προσωρινῶς τὸ Ἐπιτελεῖόν του. Τὸ γεγονός διδῶν ἀφορμὴν εἰς νέας συγκινήσεις καὶ ἐκδηλώσεις χαρᾶς, διότι οἱ κάτοικοι τοῦ Νέου Πετριτσίου καὶ ὅλων τῶν ἄλλων χωρίων τῆς περιοχῆς, Ἑλληνες καὶ Τοῦρκοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, κατέρχονται διὰ νὰ χαιρετίσουν τὸν θρυλικὸν ἐλευθερωτὴν.

Ἄλλ' ἡ ἀνυπόκριτος χαρὰ ἔμελλε δυστυχῶς ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἀμαυρωθῇ.

Τὴν 28ην Ἰουλίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, ἡ ὁποία ἔθετε μὲν τέρμα εἰς τὸν πόλεμον Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀλλὰ καθώρισεν τὰ καὶ σήμερον ὑφιστάμενα σύνορα μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν, ἦτοι τὴν κορυφογραμμὴν τοῦ Μπέλλες. Τοιοῦτοτρόπως ἀδιαφιλονικήτως ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ αἱ πόλεις τοῦ Μελενίκου-Πετριτσίου καὶ τῆς περιοχῆς του μετὰ τοῦ ἑλληνικωτάτου Σταρτσιόβου ἔμειναν καὶ πάλιν ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ νέου Κράτους, καὶ παρέμειναν εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων.

Ματαίως οἱ κάτοικοι τῶν ἀνωτέρω περιοχῶν δι' ὑπομνημάτων των ἐζήτησαν ὅπως μὴ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἄλλὰ τὸ κακὸν δὲν ἀπετράπη λόγῳ τῆς ἐπιμονῆς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ των τότε ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅπως τοὺς ἐπιτραπῇ νὰ καταφύγουν καὶ οὗτοι εἰς τὴν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπογυμνωθοῦν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχάνοντο οὕτω διὰ τὴν Ἑλλάδα. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς ὁμως τῶν κατοίκων, ἐνέδωκε, καὶ διέταξε νὰ μὴ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ νέα σύνορά μας τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἂν δὲν ἔξεκενοῦτο τελείως ἡ περιοχὴ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, διετέθησαν ὑποζύγια καὶ τροχο-

φόρα καὶ κάθε πρόσφορον μεταγωγικὸν μέσον καὶ τοιουτοτρόπως μεταξὺ 1 καὶ 6 Αὐγούστου οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν δακρύνοντες τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετράφησαν προτιμήσαντες τὴν μακρὰν τῶν ἐστιῶν των ἐστερημένην ἀνέσεων ζωὴν ἀπὸ τὸ μαρτύριον τῆς δουλείας ὑπὸ τὸν βάρβαρον βουλγαρικὸν ζυγόν.

Τοὺς Ἕλληνας ἠκολούθησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι τῆς περιοχῆς, οἱ ὁποῖοι ἐγνώρισαν τὶ ἐστὶ Βούλγαρος.

Τὸ Νέον Πετριτσι, ὅπως τότε μετωνομάσθη ἡ Βέτρινα, κατεκλύσθη ἀπὸ σώματα προσφύγων. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι τοῦ εἰς τοὺς Βουλγάρους παραμειναντος Πετριτσιῦ καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Σταρτσιόβου κατέφυγον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτό. Οἱ κάτοικοι μάλιστα τοῦ Σταρτσιόβου, ἀφοῦ ἀπεκόμισαν ὅ,τι ἦτο δυνατόν ἀπὸ τὸ χωρίον των, τὸ ἐπυρπόλησαν, διὰ νὰ μὴ ἀφίσουν τίποτε εἰς τοὺς Βουλγάρους ἰδικόν των, ἐκτὸς ἀπὸ ἔρημον γῆν.

Ἀπὸ τοὺς πρόσφυγας αὐτοὺς, οἱ Τοῦρκοι ἐνωρὶς ἀνεχώρησαν σιδηροδρομικῶς διὰ Θράκην καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς καὶ οἱ περισσότεροι, Τοῦρκοι κάτοικοι τοῦ χωρίου. Εἰς τὰ σπίτια τούτων ἐγκατεστάθησαν τότε 200 περίπου οἰκογένειαι ἐκ Πετριτσιῦ καὶ 70 περίπου οἰκογένειαι ἀπὸ τὸ Στάρτσιοβον ἐνῶ ἄλλοι Σταρτσιοβίτες μετέβησαν πέραν τοῦ Στρυμόνος εἰς τὸ Ὀρλιακὸν καὶ στὸν Λαγκαδᾶν. Ἔτσι γρήγορα ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου ἤλλαξε σύνθεσιν καὶ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐπεκράτησε.

Πρόεδρος τοῦ νέου πιά χωρίου ἀνέλαβεν ὁ ἐκ Πετριτσιῦ Γιαγκούλας καὶ ἀργότερον διωρίσθη ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο τότε Ὑποδιοίκησις, ὁ ἐκ Πετριτσιῦ ἐπίσης Τάσκας Ἀναστάσιος. Οἱ ἐκ Πετριτσιῦ ἐπεβλήθησαν τῶν παλαιῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωρίου, διότι ἦσαν περισσότεροι καὶ διότι ὡς ἔμποροι καὶ περισσότερον ἐγγράμματοι καὶ δραστήριοι ἦσαν δυναμικώτεροι.

Ἐντὸς ὀλίγου ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη καὶ ὁ Σταθμὸς Χωροφυλακῆς ἀποτελούμενος ἀπὸ ἕναν ἐνωμοτάρχην καὶ 6 χωροφύλακας.

Σιγὰ σιγὰ ἡ ἀναταραχὴ ἐκόπαζεν. Ἡ ἡρεμία ἀπλώθηκε εἰς τὸ χωρίον καὶ οἱ κάτοικοι, παλαιοὶ καὶ νέοι ἐτακτοποιήθησαν κατὰ τὸ δυνατόν καλλίτερον καὶ ἤρχισαν τὴν ἐργασίαν διὰ νὰ ζήσουν τὰς οἰκογενείας των. Μία νέα ζωὴ ἀρχίζει εἰς τὸ χωρίον κάτω ἀπὸ τὸν ζεστὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἔνδοξος μητέρα Ἑλλάς, ἂν καὶ γονατισμένη οἰκονομικὰ ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, στοργικὰ ἀγκαλιάζει τὰ νέα παιδιά της καὶ δίνει ὅ,τι ἠμπορεῖ διὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ μίαν κανονικὴν ζωὴν. Ὁ ἐκ Πετριτσιῦ διδάσκαλος Χατζηνούσκας Στέργιος συγκεντρώνει τὰ παιδιά καὶ τὸ σχολεῖον ἀρχίζει νὰ λειτουργῇ. Οἱ μαθηταὶ ὅμως εἶναι πολλοὶ καὶ τὸ μικρὸν σχολεῖον εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν ἐπαρκεῖ. Στεγάζεται προσωρινῶς εἰς παραπήγματα πού ἦσαν εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ 1915 χτίζεται μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα

καὶ προσωπικὴν ἐργασίαν νέον σχολεῖον. Εἰς τὸ οἶκημα τοῦτο σήμερον στεγάζεται ἀστυνομικὸς σταθμὸς. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ ἱερεὺς ἔφερε τὰ βιβλία καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια, τὰ ὁποῖα εἶχε κρύψει ὅταν εἰσῆλθαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὸ χωρίον καὶ μαζὶ μὲ τοὺς Παπαγιώργη Πανταζίδη ἱερέα τοῦ Πετριτσίου, Παπακυριᾶκο, Παπακωνσταντῖνο καὶ Παπακωνσταντῖνο τοῦ Λουκά ἱερεῖς τοῦ Στρατασιόβου, λειτουργοῦν εἰς τὸν ἐνοριακὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

Ἡ νέα ζωὴ δυστυχῶς δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Νέα μαῦρα σύννεφα εἶχαν συγκεντρωθῆ εἰς τὸν διεθνῆ ὀρίζοντα καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὁ Α΄ παγκόσμιος πόλεμος ἐξέσπασεν. Ἡ Ἑλλάς, παρὰ τὰς προσπαθείας της, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὴν θύελλαν. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1915 γαλλικὸν ἀπόσπασμα εὗρισκετο ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γέφυρας τοῦ Στρυμόνος. Τὸν Μάϊον τοῦ 1916 οἱ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατέλθει εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ ὁποία, παρὰ τὰς καταβληθείσας ὑπὸ τῶν συμμάχων Ἀγγλογάλων προσπαθείας, πού παρ' ὀλίγον θὰ μᾶς ἐστοίχιζαν τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ἐξῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κεντρικῶν δυνάμεων, ἠξίωσαν νὰ καταλάβουν τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ καί, παρὰ τὰς ἑλληνικὰς ἀντιρρήσεις, κατέλαβον αὐτὰ τὴν 24ην Μαΐου 1916.

Οἱ κάτοικοι μόλις, πληροφορηθῆσαν τοῦτο κατετρόμαξαν. Πάλιν εἰς τὰ χέρια τῶν Βουλγάρων θὰ ξαναπέσουν!!! Ἡ καρδιά τους ἐσφίχθηκε καὶ ὅσοι ἠμπόρεσαν ἔφυγαν εἰς τὴν Ἡράκλεια καὶ τὸ Σιδηρόκαστρον καὶ ἄλλοι μακρύτερα, πέραν τοῦ ποταμοῦ. Ὀλίγοι ὅμως ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα κατελήφθη καὶ γερμανοβουλγαρικὸν ἀπόσπασμα κατέλαβε τὸ χωρίον. Ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα εἶχεν ἀνατιναχθῆ προηγουμένως ἀπὸ τὸ γαλλικὸν ἀπόσπασμα πού τὴν κατεῖχε καὶ τὸ ὁποῖον ἀπεχώρησε τὴν προηγουμένην τῆς καταλήψεως τῶν στενῶν.

Νέα σκλαβιά λοιπόν, ἀλλὰ καὶ κάτι χειρότερον. Ἐντὸς ὀλίγου κατὰ τὸν Ἰούλιον, οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ χωρίου διετάχθησαν νὰ ἐτοιμασθοῦν καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τὸν δρόμον τῆς ἑξορίας. Ὁδηγήθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὰ μὲν γυναικόπαιδα ὠδηγήθησαν σιδηροδρομικῶς εἰς Ποζιάροβο τῆς σερβίας, εἰς τὰ Σερβοαυστριακὰ σύνορα, οἱ δὲ ἄνδρες, ὅσοι ἐπελέγησαν ἀπὸ παλαιούς Βουλγάρους κομιτατζῆδες, ὠδηγήθησαν εἰς στρατόπεδα καταναγκαστικῆς ἐργασίας, ἄλλοι μὲν εἰς Δοβρουτσᾶν, εἰς Κερναμπὰτ καὶ Σιούμλα καὶ ἄλλοι εἰς Κίσιοβο τῆς Σερβίας πλησίον τῆς λίμνης Ἀχρίδος.

Εἰς τὸ Ποζιάροβο συνητηθήσαν πάλιν ὅσοι εἶχαν φύγει ἀπὸ τὸ χωρίον εἰς τὴν Ἡράκλεια καὶ ἄλλα μέρη ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ, διότι καὶ αὐτοὶ ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἑξορίαν, πλὴν τῶν ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἐξωρίσθησαν εἰς ἄλλο μέρος. Ὁ Παπαχοῆστος εἶχεν ἀποδημήσει εἰς Κύριον λίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἑξορίας. Τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὸ Ποζιάροβο πέρασαν μίαν ζωὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ὑποφερτήν. Οἱ ἄνδρες, ὅμως, εἰς τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ καταναγκα-

στικῆς ἐργασίας, ὑπέφεραν ἀφάνταστα μαρτύρια. Μὲ ἡμίσειαν κουβέρταν διὰ στρῶμα καὶ σκέπασμα χειμῶνα, καλοκαῖρι καὶ μὲ 400 γραμμάρια ἄρτου ἡμερησίως, ἄλλοτε ὡς φαγητὸν σούπα μὲ πλιγούρι καὶ αὐτὸ 1 ὄκα· γιὰ 800 ἄτομα, καὶ ὀλίγη ντομάτα χωρὶς ἕχνος λαδιοῦ καὶ ἄλλοτε χωρὶς φαγητό, ἐδούλευαν ἀπὸ τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ ὑπὸ τὸν βούρδουλα ἀγρίων καὶ βαναύσων Βουλγάρων. Εἶναι ἀνομολόγητα τὰ βάσανα καὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἐθνικῶν τούτων μαρτύρων. Ἄρκει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς ἓνα τμήμα εἰς τὸ Κίτσιοβο ἐξ 813 ἀτόμων ἐπέζησαν μέχρι τέλους μόνον ἕνδεκα (11) ἄτομα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀφηγηθεὶς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν Ἰωαννίδης Δημήτριος, ἱεροψάλτης.

Τὸ χωρίον μὲ τοὺς παραμείναντας εἰς αὐτὸ Τούρκους κατοίκους εὐρέθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἔνεκα τούτου πολλὰς καταστροφὰς ἔπαθεν εἰς τὰ δύο χρόνια πρὸ διήρκεσεν ἀκόμη ὁ πόλεμος.

Τὴν 8ην Σεπτεμβρίου 1918 ὑπεγράφη ἐπὶ τέλους ἡ τερματίσασα τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον ἀνακωχὴ καὶ τὴν 17ην Σεπτεμβρίου ἡ II ἑλληνικὴ Μεραρχία κατέλαβε καὶ πάλιν τὸ χωρίον καὶ τὰ στενὰ τοῦ Ροῦπελ. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσε καὶ ὅσοι ἐκ τῶν κρατουμένων εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὰ ἄλλα στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ καταναγκαστικῆς ἐργασίας ἐπέζησαν ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς οἰκίας των. Μέχρι τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1918 ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ὄλαι αἱ οἰκογένειαι καταβασανισμέναι ἐπέστρεφον εἰς τὸ χωρίον, ὅπου συνηνητήθησαν οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναῖκας των καὶ τὰ παιδιὰ των, τὰ τέκνα μὲ τοὺς γονεῖς των καὶ ὅπου ἄλλοι ἐμάνθανον τὸν χαμὸν τῶν ἰδικῶν των, πρὸ δὲν θὰ τοὺς ξανάβλεπαν ποτὲ πλέον. Οἱ περισσότεροι εὗρον τὰ σπίτια των καὶ ὅ,τι εἶχον δημιουργήσει μέχρι τοῦ 1916, ἐρείπια καὶ κατεστραμμένα, ἀλλὰ ἐδόξαζαν τὸν Θεόν, διότι ἔθεσε τέρμα εἰς τὰ βάσανά των, καὶ μὲ νέας δυνάμεις ἤρχισαν νὰ τακτοποιοῦν καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ ξαναδημιουργοῦν τὸ νοικοκυριό τους.

Μαζὶ των τώρα ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ χωρίον καὶ νέοι κάτοικοι. Εἶναι οἱ Σταρτσιοβίτες, οἱ ὁποῖοι τὴν πρώτην φορὰν εἶχον ἐγκατασταθῆ πέραν τοῦ Στρυμόσιος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ράμνας, διότι οἱ δυστυχεῖς ὅταν ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν ἔξορίαν εὗρον τὸ χωρίον τους τελείως κατεστραμμένον. Τίποτε ὄρθιον δὲν ὑπῆρχεν. Οὗτοι ἐγκατεστάθησαν πάλιν εἰς τουρκικὰς οἰκίας ἐγκαταλελειμμένας διότι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὸν τερματισμὸν αὐτοῦ πολλοὶ Τοῦρκοι κάτοικοι τοῦ χωρίου ἔφυγαν, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1913 εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἐκ Βουλγαρίας προσφύγων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ράμνας ἦλθον καὶ ἐγκαταστάθησαν εἰς τὸ χωρίον τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν καὶ περὶ τὰς 25 οἰκογένειαι ἐκ Τουρκίας, πρόσφυγες ἐκ Θράκης καὶ Πόντου. Οὗτοι εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1914, διότι τότε οἱ Τοῦρκοι ἔκαναν πολιτικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ τοὺς συνεκέντρωσαν εἰς τὰ περίφημα Τάγματα

ἐργασίας. Αὐτοὶ ὅμως ἐλιποτάκτησαν καὶ μέσῳ Ρωσσίας οἱ Πόντιοι κατέφυγον εἰς τὸ Κιλίκις κατ' ἀρχὴν καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1919 εἰς τὸ χωρίον μας. Οἱ Θρακιῶτες σιγὰ σιγὰ ξαναέφυγαν ἀπὸ τὸ χωρίον.

Καὶ πάλιν νέα ζωὴ ξαναρχίζει διὰ τὸ χωρίον, μολονότι διὰ τὴν Ἑλλάδα δυστυχῶς ὁ πόλεμος δὲν εἶχε τελειώσει μὲ τὸ Μικρασιατικὸν ζήτημα, πὺν ἀφέβη ἀνοικτὸν ἐνῶ ὁ ἐπικατάρατος διχασμὸς τοῦ 1915-16 ἤσυνεχίζετο.

Ἡ ἐκκλησία ἤρχισε νὰ λειτουργῇ μὲ τὸν ἐπιζήσαντα ἱερέα Παπαγιώργην Πανταζίδην βοηθούμενον ἀπὸ τὸν ἱερέα τῆς Ράμνας Παπαηλίαν. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ σχολεῖον μὲ τὸν διδάσκαλον Στέργιον Χατζηνούσκην καὶ τὸν Στέργιον Καραουλάνην. Ἡ Χωροφυλακὴ καὶ αἱ πολιτικαὶ καὶ αἱ κοινοτικαὶ Ἀρχαὶ ἀναλαβόντος ἀποκατεστάθησαν, ὡς προέδρου τῆς κοινότητος τοῦ Τάσκα Ἀναστασίου, ἀντικατασταθέντος βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἐκ Ράμνας Θωμᾶ Ζήση.

Οὕτως ἡ ζωὴ βραδέως ἀνελάμβανε τὸν κανονικὸν τῆς ρυθμὸν. Τὸ 1920 ἰδρύθη ὁ πρῶτος γεωργικὸς πιστωτικὸς συνεταιρισμὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ Μέλισσα». Ὁ συνεταιρισμὸς αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος εἰς τὴν περιφέρειαν καὶ περιελάμβανεν ὄχι μόνον τὸ χωρίον μας, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ γύρω χωρία, 10 περίπου. Τὸ 1921 ἀντικατεστάθη ὁ Θ Ζήσης καὶ πρόεδρος τῆς Κοινότητος, ἡ ὁποία περιελάμβανε καὶ τὰ χωρία Κεσιολικ (Ἄετοβούνη) καὶ Οὐμπαγιὰ (Ἀγριολεύκη), διωρίσθη ὁ ἐκ Σταρτσιόβου Κυριακοῦ Κων)νος (Ντόντσιος). Μετὰ τὸν θάνατον τούτου διωρίσθη ὁ Βουκάντσης Ἀναστάσιος καὶ μετὰ τοῦτον τὸ 1923 ὁ Σταΐκος Πέννας.

Ὅταν κατ' Αὐγούστιον - Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἔγινεν ἡ τρομερὰ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ καὶ ὁ διωγμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κύματα δὲ προσφύγων κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα, πολλαὶ οἰκογένειαι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ χωρίον τὸ 1923. Καὶ ὅτε πάλιν τὸ ἐπόμενον ἔτος 1924, γίνεται ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν καὶ αἱ ὀλίγαι οἰκογένειαι τῶν Τούρκων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀπομείνει εἰς τὸ χωρίον ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Τουρκίαν, μεταφέρονται καὶ ἐγκαθίστανται ἐδῶ 250—300 οἰκογένειαι Ποντίων ἀπὸ τὴν περιοχὴν Νικοπόλεως. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων ἐτακτοποίησε καὶ τούτους εἰς τὰ τουρκικὰ οἰκήματα καὶ ἐχορήγησε τὴν πρῶτην οἰκονομικὴν βοήθειαν, διὰ νὰ ἀρχίσουν τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς.

Κατὰ τὸ 1924 ἐπιτροπὴ σχηματισθεῖσα εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ἐπάρχου προέβη εἰς τὴν μετονομασίαν τοῦ χωρίου ἀπὸ Βέτρινα εἰς Νέον Πετριτίσιον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι πλεῖστοι τῶν κατοίκων προῆλθον ἐκ Πετριτίσιου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ τὸ ὄνομα καὶ διὰ νὰ θυμίζῃ εἰς τὰς ἐπιγιγνομένας γενεάς, ὅτι ὅπισθεν τοῦ Μπέλλες εὐρίσκεται ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν Βουλγάρων, ἡ γενέτειρα τῶν προγόνων των.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ὁμοιογενεῖς πλέον, ὅλοι Ἕλληνες, ἀνέρχονται εἰς 2500 καὶ πλέον. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Σιντικής, μετὰ τὸ Σιδηρόκαστρον. Τὸ σχολεῖον του, μικρόν, δὲν ἐπαρκεῖ καὶ τὸ προσωπικόν του αὐξάνεται ἐνῶ ὡς διδακτήριον χρησιμοποιεῖται κατ' ἀρχὴν τὸ ἐγκαταλειφθὲν ἰζαμί τῶν Τούρκων πλησίον τοῦ σημερινοῦ διδακτηρίου, διότι ἐκεῖνο πού ἐκτίσθη τὸ 1914 δὲν ἐπαρκεῖ καὶ τὸ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παλαιὸν ἐγκαταλείφθη ὡς ἐτοιμόροπον. Βραδύτερον χρησιμοποιεῖται τὸ σπίτι τοῦ Μπέη, ἀρκετὰ εὐρύχωρον, εὐρισκόμενον ὅπου σήμερον εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Πανταζίδη, πλησίον τοῦ σημερινοῦ διδακτηρίου.

Τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1925 ἐδημιουργήθη τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον μετὰ τοὺς Βουλγάρους ἐπὶ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων πού εὐρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωρίον εἰς τὴν κορυφογραμμὴν τοῦ Μπέλλες, ἐπὶ δικτατορίας Παγκάλου. Μεγάλην ἀναστάτωση εἰς τὸ χωρίον ἔφερε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο. Ἐνθουσιασμός ἀλλὰ καὶ φόβος νέων περιπετειῶν κατέλαβε τοὺς κατοίκους. Πολλοὶ ἔτρεξαν νὰ ξαναπατήσουν τὰ χῶματα ὅπου ἐγεννήθησαν, ὅλοι δὲ μετὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ μεταφορικά των μέσα, ἐστάθησαν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Στρατοῦ. Εὐτυχῶς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἦτο μικρᾶς διαρκείας καὶ γρήγορα ἡ γαλήνη ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον.

Τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1926 ἔγιναν αἱ πρῶται κοινοτικά ἐκλογαί. Τὸ ἐκλεγέν Κοινοτικὸν Συμβούλιον ἀνέδειξε πρόεδρον τὸν Κυριακοῦ Γεώργιον διὰ τὴν διετίαν 1926—28 καὶ τὸν Καγιανίδην Χαράλαμπον διὰ τὴν ἐπομένην διετίαν.

Τὸ 1928 ἀπέθανεν ὁ Παπαγιώργης καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἐτοποθετήθη ὁ ἱερομόναχος Ἰωακείμ Παπούλης.

Ἐπειδὴ τὸ διδακτήριον τοῦ σχολείου δὲν ἐπῆρκει, ἀπεφασίσθη νὰ ἀνεγερθῆ νέον διδακτήριον. Εἰς τοῦτο ἦλθεν ἀρωγὸν καὶ τὸ Κράτος. Ἔτσι τὸν Μάϊον τοῦ 1928 ἐθεμελιώθη τὸ νέον διδακτήριον τοῦ 1ου Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς οἰκόπεδον τουρκικὸν τὸ ὁποῖον ἐχαρκτηρίθη ὡς κοινόχρηστον. Τὸ Κράτος ἐνίσχυσε μετὰ 500.000 δραχμὰς καὶ ἄλλας τόσας κατέβαλεν ἡ Κοινότης δι' ἐραρικῆς φορολογίας τῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι προσέφεραν καὶ τὴν προσωπικὴν των ἐργασίαν. Παραλλήλως ἰδρύετο ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τὸ 2ον Δημοτικὸν σχολεῖον.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἰδρύθη καὶ ὁ Μουσικογυμναστικὸς Σύλλογος, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ἡ Ἀναγέννησις».

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἤρχισαν τὰ τεχνικὰ ἔργα τοῦ Στρυμόνος, ἡ ἐκτροπὴ καὶ μεταφορὰ τῆς κοίτης του διὰ τῆς λίμνης Κερκίνης, ὅπως εἶναι σήμερον. Τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὸ χωρίον, διότι κατέστρεψαν πολλὰ χωράφια καὶ ἄλλα τὰ ἔκαναν βαλτώδη. Ἔσωσαν ὅμως ὅλα τὰ χωρία τοῦ κάμπου ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ καὶ μετὰ τὰ ἀρδευτικὰ πού ἔγιναν ταυτοχρόνως, τὰ μετέτρεψαν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας.

Τὸ 1929 ἔγιναν νέα κοινοτικά ἐκλογαὶ καὶ τὸ ἐκλεγέν Κοινοτικὸν Συμβούλιον ἐξέλεξε πρόεδρον τὸν Καπετὰν Νικόλα Τσουτσουγλίδη καὶ τὸ 1931 τὸν Καϊναντίδην Εὐστάθιον.

Κατὰ τὸ 1930 καὶ 1931 ἔγινεν ἡ ὀριστικὴ διανομὴ τῶν ἀνταλλαξίμων τουρκικῶν κτημάτων ποὺ παρεχωρήθησαν ὀριστικῶς εἰς ὄλους τοὺς προσφυγόντας εἰς τὸ χωρίον κατοίκους, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐτερματίσθησαν πολλαὶ κτηματικά διαφοραὶ καὶ προστριβαί, ἰδίως διὰ τοῦ συναχθέντος κτηματολογίου καὶ τοῦ καταρτισθέντος χάρτου τῆς ὀριστικῆς διανομῆς. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπερατώθη καὶ τὸ νέον διδακτήριον τοῦ σχολείου, ἓνα θαυμάσιον κτίριον τύπου 6)ξίου, διώροφον.

Ἡ ζωὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν κανονικὸν της δρόμον καὶ τὰ παλαιὰ βάσανα τοῦ ἐκπατριμοῦ καὶ τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν ἀρχίζουν νὰ ξεχνιοῦνται. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1933 ἔγιναν κοινοτικά ἐκλογαὶ καὶ τὸ νέον Κοινοτικὸν Συμβούλιον ἐξέλεξε πρόεδρον τὸ Σιαμπάνην Ἰωάννην καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν Ἀλέξανδρον Παπαδόπουλον. Κι' ὅμως ἡ βάσκανος μοῖρα δὲν λησμονεῖ. Τὴν 1ην Μαρτίου τοῦ 1935 ξεσπᾷ τὸ στρατιωτικὸν κίνημα τοῦ ὑποστρατήγου Καμμένου. Ὁ Στρυμὼν εἶναι ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ κυβερνητικῶν καὶ ἐπαναστατῶν. Αἱ γέφυραι τοῦ Στρυμόνος δι' ἄλλην μίαν φορὰν καταστρέφονται, ἐξ αὐτῶν δὲ ἡ μὲν σιδηροδρομικὴ γρήγορα ἐπεσκευάσθη, ἡ ὀδικὴ ὅμως μέχρι σήμερον δὲν ξανάγινε καὶ δυσχεραίνει πολὺ τὴν συγκοινωνίαν. Πάλιν, ὅπως καὶ τὸ 1913, τὸ χωρίον ἐξεκενώθη κατόπιν διαταγῆς τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, διότι ἐβάλλετο ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῶν ἐπαναστατῶν ἐκ Χαρωποῦ καὶ Κοιμήσεως. Τοῦτο ἐπροξένησε σημαντικὰς ζημίας εἰς πολλὰς οἰκίας καὶ ἐφόνευσε δύο κατοίκους τοῦ χωρίου, τοὺς Ἀσημακόπουλον Ἰωάννην ἀγροφύλακα καὶ Πρίποραν Ἀθανάσιον. Εὐτυχῶς τὴν 10 Μαρτίου ἔληξεν ἡ ἐπανάστασις καὶ οἱ κάτοικοι ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἐργασίας των.

Ἐπὶ 4ης Αὐγούστου, ἐπειδὴ ὁ διεθνὴς ὀρίζων ἐθολοῦτο, ἐδόθη ἰδιόζουσα σημασία εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν βορείων συνόρων μας καὶ κυρίως τῶν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωνται τὰ τεχνικὰ ἔργα τῆς ὀχυρωματικῆς γραμμῆς Μεταξᾶ, εἰς τὰς κορυφογραμμὰς τοῦ Μπέλλες. Τοῦτο εἰς τὸ ἀπὸ τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας ποὺ ἐδημιούργησεν, ἔφερε συνδυαζόμενον μὲ τὰς καλὰς τιμὰς τῶν καπνῶν οἰκονομικὴν ἀνθησιν εἰς τὸ χωρίον. Ἦτο ἡ χρυσῆ ἐποχὴ τοῦ χωριοῦ.

B. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Νέα σκλαβιά καὶ νέα βάσανα

Τὴν εὐτυχίαν ἤλθε νὰ σκιάσῃ ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1939. Ὅλοι αἱ ἀναμνήσεις καὶ τὰ βάσανα τοῦ προηγουμένου πολέμου ξυπνοῦν εἰς τὴν θύμῃσιν τῶν κατοίκων καὶ ὅλοι προσεύχονται νὰ μὴ παρασύρῃ ἡ θύελλα καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940 κορυφώνει τὴν ἀγωνία, τῶν κατοίκων, ἀλλὰ ὁ πολεμικὸς συναγεμὸς καὶ αἱ ὑπέροχαι νίκαι τοῦ Στρατοῦ μας εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον διώχνουν τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ πλημμυρίζουν τὰς ψυχὰς μεένθουσιασμόν καὶ αἰσιοδοξίαν. Ἄλλωστε ἡ ἀπὸ μπετὸν καὶ σίδηρον κατασκευασμένη ὀχυρωματικὴ γραμμὴ Μεταξᾶ ἐμπνέει σιγουριά καὶ τονώνει τὴν αἰσιοδοξίαν. Ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον με εφέρθησαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μεσσαίας διότι τοῦτο εὑρίσκετο πρὸ τῆς ὀχυρωματικῆς γραμμῆς ἐπὶ τῆς μεθορίου.

Ὁ χειμὼν, ὁ βαρὺς ἐκεῖνος χειμὼν τοῦ 1940, ἐπέρασε καλὸ μὲ μόνην σκέψιν καὶ φροντίδα τοὺς ἥρωας ποὺ ἠγωνίζοντο εἰς τὰ ἀλβανικὰ βουνά. Τὸν Μάρτιον ὅμως οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Ρουμανίαν καὶ ἐπλημμύρισαν τὴν Βουλγαρίαν χωρὶς νὰ ρίξουν οὔτε μιὰ τουφεκιά. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ κράτη ἄνοιξαν μόνα τῶν τὶς πόρτες καὶ ἄφησαν ἀνεμπόδιστους τὰς σιδηροφράκτους ὁρδὰς τοῦ Χίτλερ νὰ μποῦν εἰς αὐτά. Ὁ Χίτλερ ἔοχεται νὰ βοηθήσῃ τὸν ἀποτυχημένον συνεταῖρον του, τὸν Μουσσολίνι, τὸν ὁποῖον ὁ ἠρωϊκὸς ἑλληνικὸς Στρατὸς κατεξευτέλισεν εἰς τὰ βορειοειπηρωτικὰ βουνά. Τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ τί θὰ γίνῃ μὲ ἀγωνίαν πλανᾶται εἰς τὸ χεῖλη ὄλων. Καὶ ἡ ἀπάντησις δὲν ἤρρησε νὰ ἔλθῃ. Τὴν 16 Μαρτίου 1941 τὸ χωρίον ἐξεκενώθη καὶ πάλιν κατόπιν διαταγῆς τῶν στρατιωτικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν Ἀρχῶν καὶ ἐντὸς 24 ὥρῶν οἱ κάτοικοι μετεφέρθησαν εἰς τὰ χωρία τοῦ κάμπου καὶ εἰς τὰ πέραν τοῦ Στρυμόνος χωρία Χείμαρρο καὶ Τριάδα. Εἰς τὸ χωρίον παρέμειναν μόνον ὁ Στρατὸς καὶ οἱ ἄνδρες τῆς πολιτοφυλακῆς.

Ὅ,τι ἀνεμένετο ἔγινε. Τὴν 6ην Ἀπριλίου, ἡμέραν Κυριακὴν, κατὰ τὰ ξημερώματα, οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν μὲ πυροβολικόν, πεζικόν, μηχανικόν, μηχανοκίνητα καὶ ἄφθονον ἀεροπορίαν. Αἱ ὀβίδες φθάνουν ἕως τὸ ἀδειανὸ χωρίον μας, ἀλλὰ οἱ φαντᾶροι μας, οἱ περισσότεροι ἀνάπηροι τῶν ἀλβανικῶν μαχῶν, ἀμύνονται μὲ πείσμα καὶ λύσαν εἰς τὰ ὀχυρὰ τοῦ Ἰστίμπεη, Τραπεζάκας, Κελκαγιά, Βάσανο κλπ., ὡσὰν τοὺς τριακοσίους τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ προξενοῦν ἀφαντάστους καταστροφὰς εἰς τὸν ἐχθρόν. Καὶ αὐτὸς ἐφ' ὅσον δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταλάβῃ ἕξ ἐφόδου τὴν ὀχυρωματικὴν γραμμὴν Μεταξᾶ ὀίχνει ἀλεξιπτωτιστὰς εἰς τὰ νῶτα της, περὶ τοὺς 100 εἰς τὰ Λουτρά, οἱ ὁποῖοι, ὅμως, παρὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀεροπορίας, συλλαμβάνονται ὅλοι ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ καὶ τῆς πολιτοφυλακῆς.

Τὴν Δευτέραν οἱ Γερμανοὶ βομβαρδίζουσι καὶ μὲ ἀεροπλάνα τὸ χωρίον καὶ προκαλοῦν μεγάλας καταστροφάς. Ἀνθρώπινα θύματα δὲν ὑπάρχουσι ἐφ' ὅσον τὸ χωρίον εἶναι ἔρημον ἀνθρώπων. Μία ὄβρις ἔπεσεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ κατέστρεψεν ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν του. Ἄλλαι δὲ εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου καὶ κατέστρεψαν πολλὰς οἰκίας, ὅλας σχεδὸν τὰς μεγαλύτερας καὶ ὠραιότερας. Σωρὸς ἔρειπίων κατήντησε τὸ χωρίον.

Ὅσοι ἐκ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἐκκένωσιν μετέβησαν εἰς τὰ χωρία τοῦ κάμπου Ἡράκλειαν, Ἀμμουδια, Καρπερὴν κ.ἄ. τὴν Κυριακὴν 6 Ἀπριλίου, ὑπεχρεώθησαν νὰ μετακινήθωσι ἐκ νέου, διότι καὶ ἐκείνων διετάχθη ἡ ἐκκένωσις καὶ ἡ μεταφορὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ εἰς Χείμαρρον, Ὁρλιακὸν κλπ.

Τὴν Τρίτην 8ην Ἀπριλίου οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὸ χωρίον μας ἂν καὶ ὠρισμένα ὄχυρά ἡμύνοντο ἀκόμη. Τὴν ἄλλην ἡμέραν συνέχισαν τὴν προέλασίν των καὶ κατέκλυσαν τὸν κάμπον.

Ὁ ἄνισος ἀγὼν εἰς τὰ σύνορα εἶχε λήξει, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἔγραψαν ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Μπέλλες νέας σελίδας ἀφ' αὐτοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ δόξης, ἀμυνόμενοι τοῦ πατρίου ἐδάφους μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς των καὶ μὴ ἐγκαταλείψαντες τὰς θέσεις των παρὰ μόνον ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν διὰ τοῦ σερβικοῦ ἐδάφους.

Τὴν ἐπομένην οἱ κάτοικοι, μὲ τὴν πικρίαν ζωγραφισμένην εἰς τὰ πρόσωπά των, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον κατέκειτο εἰς ἔρειπια, ὡσὰν τοὺς πελαργοὺς εἰς τὰς γκρεμισμένας των φωλεάς.

Ἄγωνία καὶ φόβος συνέχει τοὺς πάντας. Οἱ Βούλγαροι εἶναι σύμμαχοι τῶν Γερμανῶν. Θὰ μᾶς παραδώσουν ἄρᾳ γε καὶ πάλιν εἰς τὰ χέρια τῶν Βουλγάρων οἱ Γερμανοί, ὅπως καὶ τὸ 1916 ; Ναι, ὄχι, αἱ φῆμαι ὀργιάζουν. Τὴν 8ην Μαΐου οἱ Βούλγαροι κατέχονται εἰς τὰς Σέρρας καὶ οἱ διαδόσεις λέγουσι ὅτι δὲν θὰ περάσουν πέραν τοῦ Στρουμόνος. Δυστυχῶς μετὰ ἓνα μῆνα εἰς τὴν γερμανικὴν ὁμάδα ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένη εἰς τὸ χωρίον παρουσιάζονται δύο Βούλγαροι. Εἶναι ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ταμίας τῆς Κοινοτήτος, δεῖγμα ὅτι τὸ χωρίον παρεχωρήθη εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Βουλγαρίας. Τὸν Ἰούλιον φθάνει ὀλόκληρος κουστωδία Βουλγάρων. Εἶναι ἡ κοινοτικὴ Ἀρχὴ κατοχῆς, ὁ πρόεδρος ἔχων διοικητικὴν, οἰκονομικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του, γραμματέων, ταμιῶν, εἰσπρακτόρων, χωροφυλάκων κ.λ.π. Ἐφεραν ἀκόμη καὶ δύο διδασκάλους !! Πρῶτον τους φροντὶς ἦτο νὰ καταλάβουν τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ σβήσουν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ νὰ γράψουν βουλγαρικά. Διὰ νὰ ἐπισημοποιηθῇ δὲ ἡ προσάρτησις καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν διαιωνίσεως τῆς κατοχῆς καὶ νοθεύσεως τῆς ἐθνικότητος τοῦ πληθυσμοῦ μετεφέρθησαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ χωρίον 30 περίπου οἰκογένειαι ἐκ Βουλγαρίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Βούλγαρος παπᾶς, ποὺ εἶχε τοποθετηθῇ εἰς τὸ χωρίον τὸ 1912 καὶ ἔφυγε πρὸ τῆς μάχης τῆς 26ης Ἰουνίου 1913, ἀφήσας εἰς τὸ μέσον τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσμα-

τος, τὸ ὁποῖον ἐτέλει ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἐφ'ερασαν τὴν ζύμην διὰ τὸν συστηματικὸν ἐκβουλαρισμὸν τοῦ χωρίου, διότι δὲν εὔρον ἐδῶ ἐξωμότας παρὰ μόνον δύο, ἀσκέτως ἂν ἐξηναγκάσθησαν ἀργότερον καὶ ἄλλοι νὰ γραφοῦν ὡς Βούλγσοι, διὰ διαφόρους λόγους καὶ ἰδίως ἐποικιστικούς.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Βούλγαροι ἐπιδεικνύουν ὅλην των τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν διπλωματίαν, μὲ σκοπὸν τὸν προσηλυτισμὸν τῶν κατοίκων. Ἀνήγειρον τὴν κατεστραμμένην πλευρὰν τοῦ διδακτηρίου, ἂν καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν ἀδίκως ἦλθαν διότι δὲν ὑπάρχουν μαθηταί. Ἀπὸ τοῦ 1942 ὅμως ἀποδεικνύονται ὅποιοι ἦσαν. Ἡ βία καὶ τὸ ξύλον εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν καὶ τὰ παλαιὰ βάσανα ξαναρχίζουν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως εἶναι ἡπιώτεροι. Ἐχομεν πάλι τὰ στρατιόπεδα καναναγκαστικῆς ἐργασίας, ἀλλὰ ὑπὸ πολὺ μετριωτέρους ὄρους. Ἐκαναν πολιτικὴν, ἐπιστράτευσιν, (τρατουβάκηδες). Ἐξέλεγαν κατ' ἐπιλογὴν ὅσους ἤθελαν καὶ τοὺς ἔστειλαν εἰς στρατόπεδα καταναγκαστικῆς ἐργασίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ κυρίως εἰς τὰ ὄρυχεῖα τοῦ Μπόμποβντόλ εἰς Πέρινκ. Διὰ νὰ μὴ ἔχουν τὴν μορφήν καταναγκαστικῆς ἐργασίας τοὺς ἔδιναν ἓνα μικρὸν ἡμερομίσθιον.

Ὅσοι νέοι ἠμποροῦν φεύγουν ἀπ' ἐκεῖ ἢ καὶ ἀπὸ τὸ χωρίον διὰ τὴν γερμανοκρατουμένην Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὰ σύνορα εὐρίσκονται εἰς τὸ ἀκραῖον πρὸς δυσμὰς χωρίον τοῦ Μπέλλες, τὰ Πλατανάκια.

Κατὰ τὸ 1944 ἔκαναν τὴν ἐμφάνισίν των εἰς τὸ Μπέλλες τὰ πρῶτα ἀνταρτικὰ σώματα. Εἶναι κυρίως τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. Ἐδῶ κάπου στὸ Μπέλλες συνήφθη καὶ τὸ γνωστὸν ἀντεθνικὸν σύμφωνον τοῦ Ε.Λ.Α.Σ. καὶ τῶν Βουλγάρων τοῦ Δημητρώφ.

Ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1944 τὰ ρωσικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ οἱ Γερμανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα τὰ μέρη αὐτὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ τοὺς ἑλασίτας, οἱ ὅποιοι συνεργάζονται μὲ τοὺς Βουλγάρους κοινοτάρχας καὶ τὰ βουλγαρικὰ στρατεύματα πού ἀπεδέχθησαν τὴν γενομένην εἰς τὴν Βουλγαρίαν μεταπολίευσιν. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Γερμανοὶ σιδηροδρομικῶς συνεχίζουν τὴν ὑποχώρησίν των ἀπὸ τὸν Ἐβρον. Μία προσπάθεια παρεμποδίσσεως των εἰς Βυρῶνειαν καὶ Πορρόϊα ἀπέτυχεν. Εἰς Βυρῶνειαν κατωρθώθη μόνον νὰ ἀποκοποῦν ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀποχωροῦσαν ἀμαξοστοιχίαν 10 περίπου βαγόνια μὲ διάφορα ὑλικά. τὰ ὁποῖα ἐλαφυραγωγῆθησαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Τὴν 25ην Ὀκτωβρίου βουλγαρικὸς Στρατὸς καὶ Ἀρχαὶ ἀποχωροῦν καὶ πλήρη ἐξουσίαν ἐξασκοῦν τὸ ΕΑΜ—ΕΛΑΣ. Μία περίοδος τρομοκρατίας ἐπικρατεῖ. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει. Φόνοι καὶ ἐκτελέσεις κάθε ἡμέραν διαπράττονται. Εἰς τὰ Λουτρά ἔχουν ἐγκατασταθῆ φυλακαὶ καὶ εἰς τὸν Στρυμόνα τὰ ἐκτελεστικά ἀποσπάσματα ἢ μᾶλλον οἱ ἐκτελεσταί, οἱ δῆμιοι.

Μετὰ τὴν μάχην ἢ ὁποία ἐγινε εἰς τὸ χωρίον Τρώντσα μεταξὺ ΠΑΟ

καὶ ΕΛΑΣ 800 ἄνδρες τῆς ΠΑΟ καταδιωκόμενοι φθάνουν εἰς τὸ Ἄετοβούνη καὶ εἰς τὸ χωρίον. Μετὰ μικρὰν συμπλοκὴν εἰς τὸ Ἄετοβούνη διώκονται εἰς τὸ βουνὸ καὶ ἐκεῖ διασκορπίζονται. 150 ἀπὸ αὐτοὺς παρεδόθησαν εἰς τοὺς Βουλγάρους, αὐτοὶ ὅμως τοὺς παρέδωσαν εἰς τοὺς ἑλασίτας, οἱ ὅποιοι ὅμως ὅλους αὐτοὺς τοὺς κατέσφαξαν εἰς τὸ Κλειδί. 60 ἄλλους, κυρίως παιδιὰ, τὰ ἔστειλαν ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον. Ἡ ἰδία τύχη ἐπερίμενε καὶ αὐτὰ, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ τότε πρόεδρος τὰ ἐφυγάδευσεν.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1945 ἔφθασε ἐπὶ τέλους ἡ Ἐθνοφυλακὴ καὶ ὁ ἑλληνικὸς Στρατὸς τῆς νομίμου Κυβερνήσεως καὶ ἐγκατεστάθησαν αἱ πολιτικαὶ Ἀρχαί, ὁ Νομάρχης, ὁ Ἐπαρχος κλπ. Ὁ Ἐπαρχος διώρισε Πρόεδρον τῆς Κοινότητος τὸν Ἀλέξανδρον Παπαδόπουλον καὶ ἀντιπρόεδρον τὸν Δημήτριον Μπόννη. Τὸν Σεπτέμβριον δὲ ἐγκατεστάθη καὶ πάλιν ἡ Χωροφυλακὴ, εἰς ἀνθυπασπιστὴς μὲ 8 χωροφύλακας καὶ ἡ ζωὴ ξαναρχίζει σιγὰ τὸν εἰρηρικὸν τῆς δρόμον. Τὸ Κράτος μὲ τὴν ὑπηρεσίαν ἀνοικοδομήσεως ἀνήγειρε πολλὰ ἀπὸ τὰ κατεστραμμένα οἰκήματα καὶ ἐπιδιωρθώθη μερικῶς τὸ διδακτήριον τοῦ σχολείου.

Αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἔγιναν ὠρισμένοι συλλήψεις ἀναμιχθέντων εἰς τὸ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Ἔνεκα τούτου πολλοὶ ἐκ τῶν ἀναμιχθέντων κατ' ἐντολὴν τοῦ κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἔφυγαν ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὸ βουνόν. Αὐτοὶ ποτιζόμενοι μὲ τὸ δηλητήριον τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπετέλεσαν τοὺς πυρῆνας τῶν κομμουνιστοσυμμοριῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὸ δημοψήφισμα τοῦ 1946 ἤρχισαν τὴν ἔνοπλον δράσιν.

Ἔνεκα τῆς δράσεως τῶν κομμουνιστικῶν συμμοριῶν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μεσσαία, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τοῦ 1941 εἶχον ἐγκαταλείψει τὸ χωρίον τους καὶ εἶχον ἔλθει ἐδῶ, δὲν ἐπανεπατρίσθησαν καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ παραμένουν. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὸ χωρίον Ἄετοβούνη, τὸ ὁποῖο ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι καὶ κατέφυγαν ἐδῶ καὶ εἰς τὴν Βυρῶναιαν.

Τὸ χωρίον μας ἔλαβε τὴν ὄψιν περικεχαρακμένου στρατοπέδου. Ἐκτίσθησαν εἰς τὰ πλέον κατάλληλα σημεία τῆς περιμέτρου του μόνιμα πολυβολεῖα καὶ ἐξωπλίσθησαν οἱ κάτοικοι καὶ οἱ καταφυγόντες ἐδῶ κάτοικοι τῶν ἄλλων χωρίων ἀποτελέσαντες Μονάδα ἀντιστάσεως ὑπαίθρου (MAY), ἡ ὁποία μετὰ τῆς μικρᾶς στρατιωτικῆς καὶ ἀστυνομικῆς δυνάμεως ἐπροστάτευε τὸ χωρίον ἀπὸ τοὺς συμμορίτας, οἱ ὅποιοι σχεδὸν μόνιμως κατεῖχον τὰ ὑπεράνω τοῦ χωρίου ὑψώματα.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1947 οἱ συμμορίται κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ χωρίον καὶ ἐληλάτησαν πολλὰ καταστήματα καὶ οἰκίας, ἔκανσαν τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ ὁποῖον ἐστεγάζετο εἰς τὸ οἶκημα τοῦ Συνεταιρισμοῦ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Δημ. Παπαδοπούλου. Οἱ κάτοικοι πανικόβλητοι ὅσοι ἠδυνήθησαν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ χωρίον ἰδίως, οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι καὶ ἄλλοι

ἐκρύβησαν ὅπου ἠμπόρεσαν. Καὶ ἀπεμακρύνθησαν μὲν οἱ συμμοριῖται τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἀλλ' ἄφησαν πίσω τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν φόβον.

Ἡ ζωὴ εἶχε καταντήσει μαρτυρικῆ. Κάθε ἡμέρα ποὺ ἐπερνοῦσε ἐκυλοῦσε μὲ φόβον καὶ καρδιοχτύπι. Καὶ ὑπὸ τὸ φῶς μὲν τῆς ἡμέρας ὑπεφέρετο. Ἀλλὰ ἡ νύχτα ἦτο ἐφιαλτικῆ. Πῶς νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ κοιμηθῇ ἤσυχα; Ἄν ἔλθουν οἱ συμμοριῖται πῶς θὰ σωθοῦμε; Δι' αὐτό, ὁ καθεὶς ἐφρόντιζε νὰ σκάψῃ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ κἀνῃ ἓνα καταφύγιον μυστικόν, μίαν κρυψῶνα, ὅπου ἔκρυβε τὴν οἰκογένειάν του, ὡσὰν τοὺς ἀσπάλακες. Ὅσοι πάλι ἠμποροῦσαν ἐφευγον κάθε βράδου εἰς τὸ Σιδηρόκαστρον. Τὸ βουνὸ ἀπεκλείσθη διὰ τοὺς κατοίκους. Τὴν κτηνοτροφίαν τὴν ἐπῆραν οἱ συμμοριῖται. Οἱ γύρω δρόμοι ἦσαν παγίδες θανάτου. Διότι κάθε βράδου ἔβαζαν νάρκας οἱ συμμοριῖται καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀγρούς μὲ ἀγωνίαν ἐπήγαιναν οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ὅπως ἐργασθοῦν καὶ σπείρουν κάτι διὰ νὰ ζήσουν. Ἀγωνία, διότι δὲν ἐγνώριζον ἂν εἰς τὸ ἐπόμενον βῆμα των δὲν θὰ πατοῦσαν ἐπὶ νάρκης, ἢ ὁποῖα θὰ ἀπορφάνιζε τὴν οἰκογένειάν των. Ὁρισμένοι δρόμοι ἦσαν ἐπιτρεπτοὶ καὶ αὐτοὶ ἔαν προηγουμένως εἶχε γίνῃ ναρκαλιεία. Πολλοὶ ἦσαν τὰ θύματα ἀπὸ τὰς νάρκας. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐρημία ἠπλώνετο εἰς ὅλον τὸ χωρίον. Νεκρικὴ σιγὴ ἔβασίλευε παντοῦ καὶ μόνο ποῦ καὶ ποῦ διεκόπτετο ἀπὸ τὸν κρότον ὄπλων καὶ πολυβόλων. Κάθε κίνησις ἀπηγορεύετο καὶ μόνον οἱ σκοποὶ ἔμενον ἄγρυπνοι μὲ τὸ δάκτυλον εἰς τὴν σκανδάλην τοῦ ὄπλου. Ὁ δὲ χειμῶν ἦτο δραματικώτατος, διότι δὲν ὑπῆρχον ξύλα. Ποιὸς θὰ ἐτολμοῦσε νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ βουνὸν διὰ ξύλα; Ἀπὸ τοὺς τολμηροὺς, ποῦ ἢ ἀνάγκη τοὺς ἔδωσε τὸ θάρρος, πολλοὶ συνελήφθησαν ἀπὸ τοὺς συμμοριῖτας.

Τὴν 5ην Μαΐου 1949 οἱ συμμοριῖται γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς ἐκκαθαριστικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Στρατοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Τσιγγέλι, ἐπετέθησαν μὲ 5000 καὶ κατώρθωσαν νὰ μποῦν καὶ πάλι εἰς τὸ χωρίον καὶ νὰ παραμείνουν εἰς αὐτὸ ἐπὶ ἓνα 24ωρον, μέχρις ὅτου ἦλθον σημαντικαὶ στρατιωτικαὶ ἐνισχύσεις, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἀπώθησαν. Ἦτο ἡ νύξ τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου διὰ τὸ χωρίον. Ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν συμπλοκὴν πλὴν τῶν στρατιωτῶν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ ΜΑΥ. Συνέλαβον καὶ ἐφόνευσαν τὸν πρόεδρον Ἀλέξανδρον Παπαδόπουλον. Ἐκαψαν καταστήματα καὶ σπίτια καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ πάντα, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον μάλιστα ὠχυρώθησαν ἐπὶ τι διάστημα καὶ ἔνεκα τούτου ἔπαθε νέας ζημίας, ἐνῶ ἀκόμη δὲν εἶχον ἐπισκευασθῆ αἱ παλαιαί. Ὅταν δὲ ἔφυγαν καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸ Στρατόν ἀπήγαγον 18 κορίτσια καὶ 108 ἄνδρας νέους καὶ μεσήλικας. Θρῆνος καὶ ὀδυρμὸς καὶ καπνίζοντα ἐρείπια ἦταν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο εὗρον οἱ στρατιῶται ποῦ ἐξεδίωξαν τοὺς συμμοριῖτας.

Εὐτυχῶς ἡ φρικιαστικὴ αὐτὴ τραγωδία ἦτο ἡ τελευταία. Ὁ Στρατὸς καταδιώκων κατὰ πόδας τοὺς συμμοριῖτας κατώρθωσε νὰ τοὺς δώσῃ τὸ τελειωτικὸν χτύπημα εἰς τὸν Γράμμον καὶ τὸ Βίτσι τὸν Αὐγούστου τοῦ ἰδίου

ἔτους καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ καταφύγουν εἰς τὰ γειτονικὰ κομμουνιστικὰ κράτη διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν δικαίαν τιμωρίαν τοῦ τόσα ὑποφέροντος ἕξ αἰτίας των ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἔτσι ὁ συμμοριτοπόλεμος ἐτελείωσε καὶ ὁ λαὸς ἀνέπνευσεν καὶ ἐβγήκε ἀπὸ τὰς κρύπτας καὶ τὰς ὀωγμάς τῆς γῆς ὅπου ἐκρύπτετο καὶ ἠτένισε τὸν ἥλιον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης δοξάζων τὸν Θεόν.

Καὶ τώρα τὸ Κράτος μὲ τὰς ὑπηρεσίας ἀνοικοδομήσεως καὶ ἐφοδιασμοῦ παρέχει τρόφιμα, ἐφόδια, ὑλικά οἰκοδομήσιμα καὶ ὄσση δύναται βοήθειαν. Πολλὰ σπίτια κτίζονται ἢ ἐπισκευάζονται, ζῶα ἀροτριῶντα δίδονται καὶ ὅλοι ἐργάζονται νὰ ξαναφτιάξουν ὅ,τι γκρεμίστηκε καὶ κάτι παραπάνω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

1. Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου.
2. Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Λεξικόν.
3. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
4. Ἡροδότου Ἱστορία.
5. Βυζαντινὴ Ἱστορία. Κ. Ἀμάντου.
6. Ἱστορικαὶ σχέσεις Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Βουλγάρων. Κ. Ἀμάντου.
7. Schlumberge Βυζαντινὴ Ἐποποιΐα.
8. Μεγάλη Στρατιωτικὴ καὶ Ναυτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
9. Ἐφημερὶς «Ἀκρόπολις» τόμος ἔτους 1913.
10. Ἀφηγήσεις : Παπαηλία ἱερέως, Παπαῖωακεῖμ ἱερέως, Δ. Ἰωαννίδου ἱεροψάλτου, Θ. Τενεκετζῆ (συν)χοῦ διδ)λου, Δ. Μπόνη, Γ. Κυριακοῦ, Β. Τσουκμάνη, Θ. Καπετανοπούλου, Θ. Ζήση κ.ἄ.